

A' H A Z A B E L I
KISSEBB OSKOLÁKNAK

JOB B LÁB RA Á LL Í T Á S S O K R Ó L.
nevezetesen
Hogy kellene azokat
A' SZORGALOM (INDUSTRIALIS) OSKOLÁKKAL
e a g y b e - k ö t n i.

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A' PROTÉS-
TÁNSOK' OSROLÁIRA

készítette

S Z A B Ó J Á N O S

Mgos. Generalis Báró Váy Miklós ú r
Ő N g a. Fiainak Nevelője, a' Lentzburgi
Tudós Társaság' Tagja,

PESTEN

Trattner János Tamás betűivel
MDCCCXVII

E' MUNKA' TÁRGYAI.

Első Szakasz.

A' Köznép' nevelésének szükséges-voltáról és annak módjáról közönségesen.

Második Szakasz.

A Köznép' nevelésének tzeljáról:

1. A' testre,
2. A' szívre,
3. Az értelemre,
4. Különösen az erköltsökre, és
5. A' kézi munkákra-nézve.

Harmadik Szakasz

A' Köznép' Tanítóiról.

Azt hiszem, hogy kivált' azon Hazámfiai között, kik az olvasó Közön-séget teszik; tsak egy-se találkozik már-ma olyan, a ki a' Köznépnek, az ő sor-sához illó nevelés által-való palléroz-tatásának szükséges voltát által nem látná, nem érezné, sőt annak élő-me-netelén, tehetsége szerént munkálód-ni kész nem lenne. Ez a hit bátorított engem arra, hogy ezen munkámat Ha-zámfiaival közöljem.

A' mely fontos a Statusban a' Köz-nép, tudnillik a Földművelők' és a Kézimesterséget gyakorlók' classisa: éppen oly' nehéznek tartják meghatározni poütice, mennyire terjedjen-ki a' köz-nép' nevelése, miben álljon az, mi lé-gyen annak tzélja és módja. Nem is ok-nélkül, mert a sors felett való formái-tatásnak és a rossz nevelésnek, a' Sta-tusra-nézve éppen oly' veszedelmes, az egyes emberekre nézve pedig épen oly siralmas következései vágynak; mint a' neveletlenségnek. Valóban az ezen dologtól-való félelem is tartóztatta ele-

itől-fogva, magokat a' legélesebb elmével és belátással 's egyszersmind a emberiség' javáért buzgó szívvel bíró Elöljárókat, a Köznép' palléroztatásának munkába-való vételétől.

De a nevelés tudománya már régen megfejtette a' Politikusok nehézségeit e részben, első fundamentomul tévén a' nevelésben azt az Igasságot, hogy minden embernek emberré és kinek-kinek az ő sorsához és tehetségeihez képest kellessen az életre neveltetni, formáltatni és készíttetni. A' Társaságba találtató különböző rangok és életnemei határozzák-meg az Oskolák nemeit, azok szabják-ki az Oskolai formálásnak módját és határait. A' testi és lelki tehetségeknek, az erköltsi és vallásos indulatoknak kifejtegetése kiformalása és erősítése tzélja minden oskolának kifogás nélkül. Ellenben az embernek az élet' különböző nemeire való különös készítését, ugyanazon egy oskolától várni nem lehet; Más Oskolában készülnek a földművelők, másban a városi polgárok, másban a' katonák, és viszont másban a' Tudósok, a Nép Tanítói és Igazgatói.

Megkülömböztetvén e' képen az Oskolákat, nints helye a' Politicusok feljebb említett félelmének, és az, sem a nevelés elmulasztásának hibáját többé

nevelés' szükséges voltát és hasznait, minden rangú emberekre nézve a társaságban, kétségbe nem hozhatja. Az a félelem csak a' rossz nevelés következéseiből származhatik és nem illehet egyebet annál az emberi szívet elfatsaró, a' nemes indulatokat és szelíd érzéseket eloltó, az elmét viszketés gessé, 's az embert a' maga' tehetségiben bennává és tehetetlenné tevő pusztá tudósnál, a' mellyet az igaz Nevelő jobban utál és kárhoztat másoknál, minthogy annak kárait, az igaz emberi tökéletesedésre nézve, mások felett esméri.

Hogy Hazánkban a' Köznép' pallérozásáról eleitől fogva gondoskodtak Nagylelkű Elöljáróink; bizonyítják számos falusi és városi oskoláink. Dehogy azok öszve vettetvén, a' Földművelők' és városi Polgárok' Oskoláinak azon mustra képével, a' mellyet már *Basadow*, *Rochow Resewiz* és ő utánnok számos Nevelők, kiváltképpen pedig a' Földművelőkéről *Pestallozzi* és *Fellenberg* készítettek, még mind eddig sok híjánossággal bírnak, meglehet ezen munkából is látni. Mennyire egyeztettem-meg abban, a' Köznépnek emberré való formálását az ő élete nemére való készítésével; ítélik meg azok, akik az emberiséget minden formában, minden

VI

rangban és állapotban esmérni és tisztelni megtanulván, a' Köznép' javáért keresztyéni és felebaráti szeretetből buzognak és azt elő mozdítani kötelességeknek esmériik.

Abba meg ne ütközzön a dologhoz értő Olvasó, hogy a' kézi mesterséget gyakorlókról? a kik külömben a' városi Oskolákba tartoznak, a' földművelők' Oskolájában szóllottam, mert ami Mesterembereink' nagyobb része, kivált' a' kissebb városokban a' kézi mesterségeknek nagy kárára) földművelésből és baromtartásból él, mestersége mellett.

Ennyit gondoltam szükségesnek előre említeni a figyelmes Olvasónak, A' munka tzeljének, híjjánosságainak_f abban az elő adás módjának 's több a' féléknek leírásával az Olvasót terhelni nem akarom. A' dolog ebben a' könyvben külömben is oly' világos oly' együgyű és érthető, hogy a' felett semmi elmetörésnek és tekervényes okoskodásnak helye nints. Szerentsésnek fogom magamat tartani, ha Hazámnak ezen tsekély munkámmal is használhatok.

Pesten, Julius' 17-dikén, 1817.

a' szerző

ELSŐ SZAKASZ.

A' KÖZNÉP' NEVELÉSÉNEK SZÜKSÉGES VÓLTÁRÓL, ÉS ANNAK MÓDJÁRÓL KÖZÖNSÉGESEN.

A XVIII-dik Század, legnevezetesebb Epocha a' Paedagógia' Históriajában. Ebben kezdődtek az Oskolák közönségesen vévén, reformáltatni, és minthogy ez a' Reformatio Németországban kezdődött, sőt mindaz, a' mi eddig a' Nevelés jobbítására végbe vitetett, vagy a' Németektől találatott fel, vagy ő általok tétetett közönségessé; méltán lehet a' XVIII-dik Századot, a' Németek Paedagógicum Saeculumának nevezni.

Azok között a' Fejedelmek, Nagyok, Gazdagok és Tudósok között, kik a' nevelés jobbításait, az Oskolák Reformációját, költségekkel, tekintetekkel, pártfogásokkal, írásaikkal, tanáttsokkal és tselekedetekkel előmozdítani törekedtek; Rochow Kánonok egy volt a' legelsők és legmunkásabbak közzül. Annyival nevezetesebbé tette pedig magát, az akkori több munkás barátjai között az Emberiségnek, a' nemes szívű Rochow, hogy ő, midőn látná, hogy a' Fő Reformátornak Basedownak, és az ő Társainak, tsak a' tudományos Oskoláknak, és az előkelő rangúak Oskoláinak job-

bítása volna kiváltképen-való tzélja; egyedül a' köznép' Oskoláira fordította a' maga' figyeimetességét, és azon nemes tzéljának elérésére szentelte, mind külső, mind belső tehetségét, hogy azokat, szánakozásba méltó állapotjokból kivévén, emberek' formálásának műhelyévé tegye. Az ő írásai és a' köznép' nevelésében tett hasznos fáradozásai, tsak hamar meggyőzték először a' Német országi, majd annakutánna a' több Európai Fejedelmeket és Igazgatókat a' felől, hogy a' köznépnek egy tzélerányos nevelés, és a' tudományokban való gyakorlás által előmozdított megvilágosodása s a Társaság' erejének, hatalmának, gazdagságának, is virágzásának egyik erős fundamentoma légyen; következésképen, hogy a' falusi Oskolák' jobb lábra való állítása is, valamint a' többi Oskoláké, megérdemlené a' közönséges figyelmetességét»

Melly hathatóság, melly szerentsés követe fcezésüek lettek légyen a' köznép boldogítására, a' Rochow' újjításai a' nevelésben; például szolgálnak azok a' Nemzetek, a' mellyek azokat bevették és hasznokra fordították. Rochow és az ő követői, tudván azt, hogy a' társaságos életben szükséges esméretetek' megszerzése és használása; kifejtegetett és gyakorlott tehetségek nélkül lehetetlen; a' természeti dolgok' esméretére való vezetetésében a' köznépnek, az Önnön maga természetét, végét és rendeltetését véle megesmértetni el nem mulatták; az értelmét világosították, szívét jobbitották, esméretei' és érzései' kifejezésére nyelvét feloldozták, és e'képen emelték fel arra a' méltóságra, mellyre az Isten képenek benne jussa vagyon. Így töretett el a' babonáságnak, vakbuzgóságnak, és az ostobaság-

ból származni szokott erköltstelenségnek azon eullyos igája, mellynek terhe alatt a' köznép, az Emberi nemzetnek nagyobb része, mind addig, kissebb vagy nagyobb mértékben nyögött. Háládatlanok volnánk, ha azokról a' szükséges javításokról, és hasznos változásoké ról inég nem emlékeznénk, mellyeket elfelejtetétien kegyességű Fejedelmünk II-dik Jósef Császár a' szomszéd Nemzetek' példáját követvén, a' közönséges nevelés' javára, nálunk is tétetni kegyelmesen parancsolt. Mindazonáltal, mi azokat nagy részben tsak úgy nézhetjük, mint a' maga' virágjában lehullott gyümölsöt; elmúltak azok a' böls intézetek, szerzőjök halálával, és már most, tsak kevés nyomait lehet annak látni, a' mit akkor, oly' nagy buzgósággal kezdettek volt el, Hazánk boldogítói. Mitsoda foganattja volt légyen az említett újításoknak Hazánkban, a' főbb Oskolákra nézve, azt nem vizsgálom; hogy falusi Oskoláinkra kevésbé hatottak légyen ki, azt szomorúan tapasztaljuk. Nem akarván igasságtalanok lenni, örömet megvaljuk, hogy valamint más Nemzeteket, úgy minket is, mind a' nevelés' megjobbításában, mind más hasznos Intézetek' felállításában megakadályoztatnak, a' már elmúlt szerentsétlen esztendők. De most minekutánna a' veszedelmen túl vagyunk, ha a' békességnek édes gyümölsével élni akarunk, kövessük a' más Nemzetek' példáját, a' kik egymással vetélkednek, a' népet egy alkalmas, okos nevelés által, a' békeségben boldoggá, a' veszedelem' elviselésére és elhárítására erőssé, álhatatossá, alkalmatossá és ügyessé tenni. Ha késünk, majd alig lessz a' pallérozott Európai Nemzetek között tsak egy is, a' melly bennünket a' nevelés, töké-

létesítésére közönségesen; különösen pedig a' köznép' Oskoláinak jobb lábra való állítására tett rendelkezéseiben, meg nem fog haladni. Minden eddig való igyekezetünk mellett is, Oskolák nélkül szükölködnek némelly Helységek, 's azokban a' nép, Oskolai nevelés és formálás nélkül nővén fel, a' neveltlenség' számtalan káros következéseinek ki vagyon tétetve. Pedig ki nem tudja közzülünk, hogy a' Világ, az ősi szokás és erkölts által Örökségül jutni szokott házi vagy familiái nevelést is, mellynek gyümöltsei a' rendes, józan, szorgalma' tos, vidám és istenes élet, már ezekből az együgyü házából is kioltotta.

Hogy egy jobb nevelésnek hasznai az Egészre kihathassanak, nem tsak a' már fennálló falusi Oskolák reformációjáról; hanem újjaknak felállításáról is kellene gondolkodnunk. Templomok, több filiális Ekklesiákban is találatnak: Oskolák pedig némelly Anya Ekklesiákban sintsenek. Ítéletem szerént a' Templomoknak, az Oskola a' legerőssebb, sőt az egyedül való fundamentoma. A' Templom a' felnöttek Oskolája, a' mellyben a' gyermeki oskolákban, való elégséges készület nélkül nem mehetünk elő. Hogy épülhetne erköltsiképen az olyan ember a' templomban, a' ki a' figyelmetességre nem szoktattatván, a' helyes gondolkodásban, nem gyakoroltatván, ítélni nem tud; a' ki magát, a' maga' rendeltetését, és az Istennel való öszveköttetését nem tudja, nem érti, és nem érzi, sőt a' ki a' maga' anyai nyelvében sem ment annyira, hogy a' Tanítót megérthetné? Az illyen ember vagy tellyességgel kerülüli a' templomot, vagy pedig unalomból, szokásból, újság-kívánásból, tettetett kegyeségből, buzgólkodásból, a' megszóllattatastól

való félelemből megyén abba. Hamarébb felkeresi és könnyebben is feltalálhattja a' Templomot, helységén kívül is, a' maga' kötelességeibe megtanítatott, azoknak betöltésében gyakorlott és az igaz kegyességben nevelt ember, mint a' gyermek a' maga' oskoláján

A' Protestánsok' Oskoláiról Hazánkban, sok ízben kedvezőleg ítélték az Idegenek, nem is ok nélkül; mert az Idegenek között forgott Tudósaink, és Ekklesiáink' Elöljárói mind eddig igyekeztek azokat, a' mennyiben a' környüállások megengedték, a' külső Oskolák formáira vonni. Tudva van mindnyájunk előtt, mitsoda nagy változások estek tudományos oskoláinkon, azoknak előmenetelére, egy pár decenniumok alatt. A' falusi oskolák számára is készítették, vagy nagyobb részént magyarra fordítottak egynehány kézi könyvek, mellyek azokban használtathatnak; úgy Szintén egynehány Olvasó könyvek is, mellyekből a' köznép tudományt és gyönyörűséget vehet, Pe hogy mind ezek az eszközök, még eddig elégtelenek voltak, és hogy a' mi falusi Oskoláink, még tellyességgel nintsenek abban az állapotban, hogy a' köznépnek, a' szükséges nevelést megadhatnák; megtzáfolhatatlan bizonyosságul szolgál az, hogy a' köznép sem értelmére, sem erköltsére nézve, a' tökéletességben elő nem. megyén.

Valamint másutt, a' hol a' köznép nevelésében, még olly' sok hijánosságok találtatnak: úgy nálunk is bizonyára igasságtalan a' a' megvetés, es megútálás, mellyel olly sok negédes, és az emberi romlottság kútfejeivel esméretlen emberek viseltetnek a' köznép eránt ezért, hogy az ostoba, ügyetlen, tudatlan, durva, és erköltstelen. Az állat az emberi okos-

ság munkája nélkül is, állattá lehet; de még is, az állatot is, ha annak több hasznát akarjuk venni, illendően táplálnunk, szoktatnunk, és gondos felvigyázás alatt kell tartanunk, Mennyivel inkább az ember, ez a' teremtés' remekje, mimódon juthatna el a' maga tökéletességére, az ő emberi méltóságának, az Istenképének magában való megismerésére, annak illendő tekintetben való tartására; ha tehetségeinek gondos kifejtegetésére, a' szeretetnek ápolgató kezeit tőle megvonjuk; és mind Isten; mind önnön maga, mind pedig ember társai eránt való kötelességeinek megtanulására, okosságának vezér világát meggyújtani, s' azoknak szorgalmatos betöltésére, akarattját és szívét formálni, elmúlattjuk? Mennél nagyobb az a' tökéletesség, a' mellyre valamely élő valóság menendő, annál nagyobb gondosság és okosság, annál több belső és külső erő kívántatik meg annak formálására,

Mind azok a' hibák és erköltstelenségek, az a' tehetetlenség, nyomorúság és szegénység, mellyel a¹ népet küszködni láttjuk, egyenesen a' neveletlenség siralmas következései. Világos példáját láttjuk ennek Hazánkban, a minden értelembéli és erköltsi formálás nélkül hagyatott Oláhokban. A' szegénység magában is elég gazdag kútfeje számtalan rosszaknak. Igaz az, hogy a' hol a' karakter jó, erős, ott a' szükség, szegénység, még inkább feléleszti az ember igyekezetét, és gyakran nagy virtusokra v hasznos dolgok feltalására teszi alkalmatossá az embert. De a' hol semmi karakterp nintä (minthogy nevelés nem volt); ott a' nagy szegénység kétségben ejtvén az embert, telt lyességgel dologtalanná, erköltstelenné fes-

lett életűvé, haszontalan és ötet nem illető dolgok kívánójává teszi azt.

A' neveletlen szegények, a' legveszedelmesebb tagjai közzé tartoznak a' társaságnak: mert némelyek közzülök erköltstelen gonosz életek által, nyughatatlankodtatok a' társaság' tsendességét; mások ismét koldús botra szorulván, a' munkás lakosok keresményéből élnek, a' társaság vagyonát emésztik a' nélkül, Aogy azt valami részben nevelni segítenék. Midőn a' könyörülő emberi szív ezeket táplálván és ruházván, állapotjokat könnyebbíti, azt tselekszi, hogy azok tűrhető állapotjokban, annál örömebb megmaradnak, sőt sorsok még más több dologtalanokat is magához vonsz.

Mind ezek az említett rosszak, tsak egyetlen egy eszköz által orvosoltathatnak, t. i. a' köznép jó nevelése által. Oda kell vinni a' köznépet, hogy az abban az állapotjában, mellyben született, és a' mellyre ötet véle született tehetségei vinni fogják; a' maga rendeltetésének tellyes tehetségei szerént eleget tehessen. az embert gyermekségétől fogva a' munkára, rendre, engedelmességre, józan életre, betsületes maga viseletre szoktatni; ötet emberi méltóságának érzése és esmérése által boldoggá, keresztyénné, testi és lelki tehetségeinek kifejtegetése által, mind a' maga szükségeinek megszerzésére, mind a' mások felsegállítására, mind pedig a' társaság javának előmozdítására elégségessé tenni; a' társaságnak ügyes mesterembereket, jó, erős és okos mezei munkásokat, hűséges szolgákat és szolgálókat készíteni 's a' t. Ennek kellene ítéletem szerént, a' köznép nevelése tzéljának lenni; Mellyhez képest a' falusi Oskolákat úgy kellene elrendel-

ni, hogy azok ennek a' tzelnek megfelelhethnének. Ollyan nevelő Házakká kellene azokat tenni, a' mellyekben a' gyermek testi és lelki tehetségei kifejtegettethnének és erőssítettethnének, és a' tanuláson kívül, egyszersmind ollyan foglalatosságokban gyakoroltatnának a' gyermekek, a' mellyek az ő jövendőbeli sorsokat illetik, Va mellyek által a' Szegény, a' maga kenyerének megkeresésére készítetik. E' szerént kettős lenne a' falusi Oskolákban adattatandó nevelésnek a' tzelja, tudnillik a' lélek' tehetségeinek kifejtegetésére eszközül szolgáló, s az életre-szükséges tudományok' tanítása, és némely hasznos kézi munkákban való gyakorlása A' Köznép' nevelésének ezen kétféle tzelja, két különböző ítéletekre szolgáltatott alkalmatosságot, a' mellyeket itten megemlíteni, és meg vizgálni szükségesnek tartok, minekelőtte a' dologban tovább mennénk. Némellyek úgy ítélnék, hogy a' Köznéppel sokkal többre megy az ember, annak több hasznát veheti, ha azzal, gyermekségétől, fogva úgy bánik, mint a' ki a' teher hordozásra született; melyre való nézve annak nevelése tsak abban állana, hogy azt a' terhes munkára szoktatná, abban gyakorolná és megkeményítené az ember. Ezek meg nem gondolják azt, hogy valamint ő benek magokban, úgy a' Szegényben is az értelem, a' szív és a' testi erő, oly szoros egybe köttetésben vágnak egymással, hogy azok az emberben külön külön nem használtathatnak helyesen. Az ember ezeknek az erőknek harmóniájában téssen egy ollyan egész valóságot, a' mellyet embernek nevezünk. A' testi erő, bár melly nagy légyen is az, tsak 'akkor használható, ha az okossággal igazgattatik és a' jó indulattól élesztetik; sőt azt lehet mondani,

hogy az emberben az okosság neveli az erőt. Továbbá a' külső nyomorult állapot, a' sullyosan nyomó testi teher, semmivé teszi az értelemnek és a' szívnek erejét. Értelmelem és jó indulat nélkül pedig, vissza-él erejével, az emberi képet viselő boldogtalan álat, ha a' testi erő a' szívvel és az értelemmel, és ezek az ember' külső állapotjával, illendő harmóniába tétetnek; akkor lehet a' Szegényt, mint embert, arra használni, a' mire őtet a' földi élet hívja. Mások, tudnillik a' nemesebb szívű emberek, azt állítják, hogy az Oskolákban, semmi különbséget nem kell tenni, a' neveltetendő gyermekek között, a' külső rangra nézve; közetkezésépen hogy a' Köznép' oskoláiban, is, tsak úgy kellene a' gyermeket formálni, mint más oskolákban. Ez az állítás igaz, a' mennyiben a' nevelés közönségesen vétetvén, emberek körül foglalatoskodik, és embereket akar formálni. Az emberi szeretettel teljes okos Nevelő, tudván azt, hogy az emberi méltóság minden emberben megvan, hogy minden ember tüköré annak, és hogy az emberi természet, mintegy változhatatlan. Egész, kissebb vagy nagyobb méltóságban, megjelenik minden egy egy emberbe; minden gyermeket úgy néz, (bár mely tsekély légyen is az, és az ő tehetségei bár mely keskeny határok közzé légyenek is szorítva) mint az emberi méltóságnak képét. Az igaz Nevelő mondom, egyenlő tekintetbe tartja, minden gyermekben, az emberi méltóságot, és arra törekedik, hogy mindeniket arra a' tökéletességre emelje, a' melyre az ő individuális természete rendeltetett és a' melynek mustráját (ideálját) ő magában hordozza. Mi is megegyezünk tehát abban, hogy a' nevelés' tzélja közönségesen a'

légyen minden Oskolákban külömbsegnélkül, hogy a' testi és lelki tehetségek, az emberben, kifejtegettetvén, és gyakoroltatván, minden ember, a maga emberi méltóságára eljuthasson, és mint ülik az emberhez, élni is tudhasson, Tsak azt jegyezzük meg, hogy az emberi tehetségek kifejtegetésére segítségül szolgáló eszközök, és azok' gyakorlásának tárgyai, lehetnek külömbözők a' nélkül, hogy az emberi méltóság megsértessen. A' világot, és az embereket a' társaságban úgy kell venni a' Nevelőnek is, a' mint azok vágnak, és a' mint azokat venni, egy bennünket igazgató bolts Valóság akarja és megengedi. A' nevelés tsak segedelme, a' kifejtődzésre törekedő munkás emberi természetnek, a' melly segedelem arra való, hogy az által minden ember, a' maga külső és belső meghatároztatása szerint, magán segíteni, és a maga szükségeinek, mint független valóság eleget tenni, tudjon; sőt a' maga' munkásságának határában, annyi jót is árasszon el, a' mennyi tőle kitelhetik. A Statusnak vigyázni kellene arra, hogy a'nevelésnek ennyi hasznával minden ember élhetne. Többre nintsen is szükség; mert ha az Oskolák véghez viszik azt, hogy minden ember, a' maga állapotjában, magán segíteni tudjon, lesz ugyan a' társaságban még is Köznép, kevéssel bíró, de azzal megelégedő gazdag szegény; de a' maga tzélját eltévesztett, magán segíteni nem tudó nyomorult, nem lesz.

Hogy a' földművelő, a' föld termései körül foglalatoskodó, a' vagy a' kézi mesterségeket gyakorló köznép és a' Szegény, ekképen eleget tehessen a' maga szükségeinek, e' következő dolgok segítik őtet arra.

i. A'

1. A' munka terhének elviselésére szolgáló testi ereje.

2. Az ő erejének rendes, gondos és ügyes használása.

3. Az ő vallásos indulattjai 's a' másokkal való jó tételre hajlandó szíve.

4. Az ő tudománybéli esmeretei, ha t. n; azoknak a' dolgoknak természetét esméri, a' mellyekkel bánik; valaminek végbe vitelére elegendő készséggel és gyakorlással bírván, az élelem keresésének több módjait tudja.

5. Az ő figyelmetessége, az időre, az alkalmazhatóságra és a környül állásokra, a' mellyektől az ő élelmének keresése függ.

6. Az, ha szükségeit, a' mennyire tsak lehet, kevesebbíti, tsak az őtet illető szükséges dolgokat keresi, kevéssel megelégedni, és valami nélkül ellenni megtanult.

7. Az, ha azokat a' dolgokat, bár melly tsékélyek légyenek iá azok, a' mellyek az ő szükségeinek kielégítésére, és a' mások felsegállítására szolgálnak, meg nem veti; hanem ilendő betségben tartya.

Ezek a' tulajdonságok, látnivaló, mindolyanok, hogy ezeket, tsak akkor reménylhetjük a' Köznépben látni; ha annak az ő sorsához mért, és az ő életé tzellyával megegyező nevelést adunk. Az a' nevelés pedig, a' mint már fellyebb is említettem, tsak az olyan Oskolákban adattathatik meg, a' mellyekben, a' hasznos tudományokon kívül, azokban a' munkákban is foglalatoskodtatnak a' gyermekek, a' mellyekre ők az Oskolákat elhagyván, menendők; a' mellyeknek a' külső életben, mindenütt hasznát veszik; sőt olyanokra is megtaníthatnak; a' mellyek a' nép között,

még vagy egészen, vagy nagyobb részént esméretlenek. Tsudálkozni lehet azon, melly kevés tekintettel voltak eddig, a' köznép Oskoláinak elrendelésében, a' földművelők foglalatosságaira; mintha a' föld helyes művelésének tudománya, olly kevés figyelmetességet érdemlene a' Statusban, és mintha az olly tsekélység lenne; hogy azt minden előre való készület nélkül-, magátúl is megtanulhatná, a' különben is pallérozatlan ember. Más Országokban, *résen* megvagynak a' *Fenyítő házakon* kívül, az *ollyan: Dolgozó Házak*, a' mellyekben a' Szegények, minden kor és nembeli külömbbőség tekintete nélkül, munkát és munkájok után, élelmet kapnak. Ezek a' gyermekekre nézve, Oskola gyanánt szolgálnak, a' menyiben azokban, sok és külömböző munkákra megtanítatnak. De ott a' tulajdon képen vett nevelésről semmi szó nints. Ha az illyen Dolgozó Házak egyszersmind Nevelő Házakká tétetnének, úgy mindazonáltal, hogy a' gyermekek foglalatosságai, mint egy kis képe lenne a' köznép életbéli foglalatosságainak; akkor ezek volnának egyedül alkalmasok arra, hogy bervnek a' Köznép neveltessék.

Ezen a' Vélekedésen és a' földművelő népre nézve* a' reális tudományok tanulás a' nagy hasznának meggondolásán épültek, az úgynevezett *Industriális Oskolák* (Industrie Schulen) a' millyenek Német Országban, de kivált Angliában több helyeben találatnak Az *Industriális Oskolák* a' legszebb gyümöltsei közzé számlálatnak annak a' buzgó igyekezetnek, a' mellyel az 1780-dik esztendőől fogva, Európának pallérozottabb Nemzetei, a' közönseges életre elmúlhatatlanul szükséges esméreteknek, a' köznép között való elterjesztésén

munkálódtnak 's munkálódnak. Ezeknek közönségessé való tételében, nem ok nélkül helyheztetik ma is a' köznép boldogságát. Tsak hogy az industriális Oskolákon itt nem azokat értjük, a' mellyekben az olvasásnak, írásnak, és egy kevés számvetésnek, kivált az eddig uralkodott módon való tanításával, kézi munkák is öszveköttetnek; vagy a' mellyek tsak azért fundáltattak, hogy benne, a' természeti productumok, a' fábrikák felsegállítására, feldolgoztattassanak, 's jövődöbeli fabrikái munkások (machinak) készíttessenek; tellyeséggel nem. Az ilyenek nem tehetnek eleget a' nép természeti és polgári szükségéinek. Olyan oskolákat értünk tehát itten az Industriális Oskolákon, a' mellyekben a' köznép emberré formáltatván, polgári élete boldogsága' nak keresésére is alkalmatossá tétetik. Mi előtéünk Magyarok előtt, épen nem lehet esméretlen ezen neme az Oskolának; mert mi kérkedhetünk azzal, hogy nagy érdemű Hazánkfia Tiszt. Teschedik Sámuel Úr volt az első, a' ki 1779-ben Szarvason, a' maga költségén, egy olyan közönséges oskolai tanítást és mezsei gazdaságot tárgyazó Industriális Oskolát állított volt fel, a' mellyhez hasonló, mind a' tanuló gyermekek számára (mert 1792-ben 991-re ment a' tanulók száma) mind az abban taníttatott tudományoknak kiterjedésére nézve, abban az időben, más Nemzeteknél sem volt, s tudtomra még most sint. Mit tzélozott légyen ez az oskola, melly meszsze kiterjedő hasznai lettek volna annak, a' Hazai Cultúrára nézve, megírta maga annak tisztelt Fundálója. (*) Magok az akkori időben élt Né-

(*) An das Ungariseche besonders Protestantische Publicum

met Tudósok, olly nagy tisztelői voltak a' Teschedik Úr nemes igyekezetének, hogy arra, úgy szólván, ők tették figyelmetessé a' Magyar Olvasókat (*). Azok a' többízbéli K. Commissiók, Litteraria Deputációk, a' mellyek 2-dik Jósef, 2-dik Leopold, és ditsőségesen uralkodó Fejedelmünk I.-ső Ferentz Császár által, uralkodásának kezdetében, ennek az Oskolának megvizsgáltatására kiküldettek; azok az Érdem-Pénzek, Királyi Dítsérő és Helybehagyó Levelek (Belobungs-Décrète) 's a' t. a' mellyekkel Teschedik Úr megtiszteltetett, és II-k Leopold Császárnak ezen igen bölts szavai a' Szarvasi Institutumra nézve: „*Ungarn wird nie ohne solche Praktisch- Oeconomische institute zu dem Grade anderer cultivirten Nationen emporsteigen.*” „Magyar Ország, olyan egyszersmind gazdaságot tárgyazó Institutumok, Oskolák nélkül, (mint a' Szarvasi) soha sem fog más pallérozottabb Nemzetekéhez felemelkedni.” Világos bizonyosságai annak, hogy az az Oskola, a' maga hasznos és szükséges voltára nézve, nagy reménységgel táplálta magokat a' Fejedelmeket is. Meg is tétettek volt a' Felsőségől a' rendelések, hogy a Szarvasi Institutumba készíttessenek alkalmas Tanítók, a' köznép' nevelésére. De ez a' dolog mindjárt a' kezdetében elnyomattott. Az irigység, a' fanatismus, és a' Haza' java eránt való hidegség, meggátolván az institutumnak, a' Státustól való felsegélytetését,

detaillirte Erklärung der Ursachen des Entstehens, iind des Einschlafens des ersten Praktisch - Oeconomischen (Industrial Instituts) zu Szarvas von seinem Stifter Samuel Teschedik. 179¾.

(*) Der deutsche Mercur-December Stück. Weimar 1798. Von Hofr, Wielaiid.

meg nem szűntek addig, míg azt 25 esztendőök után semmivé tették.

Hogy a' falusi Oskoláknak, Industrialis Oskolákká való általformáltatása szükséges legyen; kiváltképen Helvétziában kezdették sürgetni legközelebb. Reves esztendőökkel ezelőtt terjesztette ezt a' dolgot ama híres Helvetus mezei gazda Fellenberg Emmanuel a' helvétziai Igazgatók eleibe; a' kiket hogy annál inkább meggyőzhessen a' maga plánumának kivihető és a' köznépre igen hasznos voltáról, a' maga mezei gazdaságot tárgyazó, 's egy más, a' tehetősebb rangú gyermekek' nevelő Institutumaihoz, felállított még egy harmadikat, *Dolgozó Oskola*, (Industrieschule) nevezet alatt, hogy megkülömböztesse azt, az úgy nevezett *Dolgozó Házaktól* (Arbeitschäufer). Ő ebbe először tsak olyan gyermekeket vett fel, a' kik részszerént árvák, részszerént a' falukban nyomorgók avagy koldus vezetők, 's nagyobb részént testekben és erköltsökben megromlott, szerentsetlen gyermekek voltak. Úgy gondolkozáván, hogy az ilyeneknek kell először is a' segedelem, 's egyszersmind azt is meg akarván mutatni, hogy az ilyen, már a' nyomorúság, rossz példa és szokás által, részszerént megromlott erköltsű 's indulatú, részszerént kisebb 's nagyobb nyavalyákban sínlődő gyermekekből is (ide nem értvén a' születés által kapott orvosolhatatlan nyavalyákat) a' kik magokra hagyattatván, vagy mint koldusok, a' társaság' terhére 's gyalázatára éltek volna, vagy pedig az istentelenség és a' gyalázat' útján keresvén kenyereket, a' munkás lakosok' tsendességét és békességét háborgatták volna; hogy mondom, az illy énekből is lehet a' társaságnak, hasznos tagokat formál-

ni. Mi lehet ennél szebb, nemesebb, és az emberiség eránt való szeretettel bíró szívhez méltóbb tselekedet? Kilentzedik esztendeje, hogy ez az Oskola fennáll, és az elsőbb esztendőekben is, nagyrészt megfordította azt a' költséget, mellyet ez a' nemes szívű ember reá fordított. Most pedig már, az Oskola egészén maga tartja fel magát étellel, ruházattal, 's Tanítóját is megfizeti. Melly nagy jó tétemény lenne az, ha a' mi falusi Oskoláink is oily rendbe hozattathatnának, hogy azokban a' köznép, illy tzélerányosan neveltethetne, és magokat feltarthatván, vagy legalább a' magok fenállását nagy részben segítvén, a' községnek, semmi, vagy igen kevés terhére lennének? így az Oskola, maga szolgáltatna módot, az elhagyatott árváknak és a' nyomorult szegényeknek is arra, hogy a' magok tzéljokra, mint emberek, neveltethessenek. Kinek van pedig több szüksége arra, mint a' Szegénynek, hogy lelki és testi erejében emberré lévén, alkalmatossá tétessen, hogy mint ember, élni is tudjon?

A' Fellenberg szerentsés próbatétele, már sok jószágos embereket és közönségeket arra hártározott Helvetziában, hogy illy' Oskolákat állítsanak fel, és már valósággal fundáltattak is ilyenek, többek is munkában vágynak, hogy felállíttassanak.

Nem lehet abba kételkedni, hogy az ilyen Oskolák magokat feltarthassák, mihelyt azoknak fundamentomául, az emberi tehetségek kifejtegetése által elkészült productiva erejét tesszük az embernek. Hiszem az emberi nemzetnek nagyobb része, a' maga producáló tehetsége után él. Ezer példákat lehet arra találni, hogy az egyes ember is, ha a' termé-

szete' szükségeinél maradván, azoknak ki elé-
gítésére fordíttya minden figyelmetességét és
a' munkához szokott erejét; ha valamint dol-
gaiban, úgy keresményével való élésében is
rendet tartó, és az Industriának küiömbözö
ágaival esméretes; a' földi boldogság' leg-
szebb gyümöltseivel élhet. Mennyivel inkább
egy olyan Egész, a' melly több egyes, na-
ponként nevedö erökböl áll elő. Munkás az
emberi természet önnön magába. A' tehetsé-
gek mint meg annyi erök, a' foglalatosság ál-
tal tápláltatnak, söt a' foglalatosság az az egye-
dül való eszköz, a' melly által kifejtödzhetnek.
Áldás a' munka az embernek, néni pedig átok,
és az emberi nemzet fejére kimondott legelső
átoknak is a' Szent írásba, olyan értelmet
kellene adni a' nép előtt, a' Lelki Tanítók-
nak, a' melly az emberi természettel inkább
megegyezne.

Nem lehet az Industria elterjesztésének fo-
ganatosabb módját találni, àz említett Osko-
láknál. Az ilyen Oskolában formált Polgárok,
mint megannyi Apostolai lennének annak, és
gyönyörüségeket keresnék abban, 's kötelessé-
geknek tartanak azt, hogy azokat a' jótéteménye-
ket, mellyeket ök, az Oskolában kaptak, más
szükölködö ember társaikra is kiáraszszák magok
körüi.

Az így készült népnek sokkal több hasznát
lehet venni, mint annak, a' melly a' maga
baromi alatonyságában, az embernek tsak a'
külsö képét viseli. Amaz napról napra többet
producál az alatt, míg ez a' maga tehetetlen-
ségében a' teher alatt, vagy egészszen lerogyik,
vagy pedig baromi indulatokkal rohan azokra,
a' kiknek szerentsébb állapottyokat irigyli.
Amazok több erővel bírván, többet elhordoz-

hatnak, többet és jobbat producálván, többet és jobbat adhatnak, mind az Uroknak, mind a' Státusnak, és nem fognak azonnal kétségbe esni, mihelyt a' teher rajtok nehezedik, mert ők a' segedelmet magokban hordozván, magokban fel is találják. A' rendhez és a' szüntelen való foglalatossághoz hozzá szokván, nem lehet reájok nézve súlyosabb tsapás, mint a' közönséges rendnek és tsendességnek megbomlása, úgy mint a', mellybe egyedül vehet előmenetelt, az ő industriájok. Az ilyen népet megpróbálhattya ugyan a' szerentsétlenlég, de el nem nyomhattya azt. Olyan ez, mint a' maga tisztaságában, 's a' tellyes erejében lévő emberi karakter, a' mellyet a' szerentsétlenség, mint a' kemény tűz az atzélt, még inkább megkeményítés midőn a' mostoha szerentse, rajta al végső tsapást akarná tenni, ez a' valóságos indulatok szárnyain, felyül emelkedik azon, 's megvetve tekint alá, annak gyáva hatalmára.

Illyen-szép gyümöltsei vagynak a' köznép' helyes formáltatásának, annak tudnilik, ha a' köznép a' maga testi és lelki tehetségeinek tzél erányos használása által, azindustriára neveltetik. Illyen állapotra akarja Fellenberg a' maga munkás Hazafiait emelni, olyan Oskolák felállítása által, a' mellyet ő tu la jdbn jószágába felállított. Én ezt az Oskolát a' maga; kezdetében láttam, tzéllját és eszközeit, annak nagy lelkű fundátorától liitánúltam 's az ólta tett nagy előmenetelét is tudom. De ezen alkalmatossággal, midőn azt akarom elő adni mi módon lehetne a mi falusi *Oskoláinkat* jobb lábra állítani azt mustrául, mindenben fel nem vehetem; mind azért, hogy egy olyan Oskola vezérlésére al-

kalmatos Tanítók nélkül szűkölködünk; mind pedig, mivel abba a' gyermekek míg ki nem neveltetnek, szüléiktől elvételnek. Valóban nem is lehet a köznépet, a' nevelés által bizonyosabban reformálni; hanemha az új generáció a' mostanitól egészszen elvágattatik, úgy hogy a' réGINEK semmi befolyása az újra ne lehessen, ROSZ példája és megavult ROSZ szokása által. A' ROSZ példa melly mindég szemek előtt van, erősebben vonja magához a' gyermekeket, mint a' jó, a' mellyet ritkán látnak, erősebb az a' szóval való tanításnál és intésnél. Innen van, hogy az Oskolából ki ment gyermekek, tsak hamar vissza esnek az ő eredeti tudatlanságokba és durvaságokba. Hogy is lehetne e' különben, hiszem az Oskolából is úgy mennek ki, hogy azon egy néhány betükön kívül, a' mellyeket le írni tanultak, és azon kevés olvasáson kívül, mellyet gyakran tsak kézi könyveikből tudnak, alig tetszik meg rajtok, hogy neveltettek, és tanítottak. Rülönösebben az industriára való vezetetésében a' Köznépnek, legalább addig, míg a' mostani nevedő generatio, a' maga megért idejét el nem éri! kevesebb nehézségekkel lenne öszve köttetve, ha a' gyermekek szüléiktől a' nevelés ideje alatt elvételnének.

Tudom én azt, a' mit már fellyebb is említettem, hogy a' falusi Oskolákon, illy nagy változást, nem tsak nálunk, de másutt sem lehet egyszerre tenni. Legfellyebb is tsak akkor lehetne nekünk, a' nevezett új Ideát követni, ha az árvák, vagy az olly szegény gyermekek Oskolájáról volna a' kérdés, a' kik szegény Szüleiknek terhekre vágynak a' háznál. Mindazonáltal tökéletesen meg vagyok arról győződve, hogy a' mi falusi Oskoláink is jobb

gondviselés, jobb rendelkezések és szemesebb felvigyázás által, mostani környül állásokban is, jobbak lehetnének, és nem tsak az, hogy ezekben az Industrialis nevelést bé lehetne kevés fáradtsággal vinni; hanem éppen az által lehetne azokat, boldogabb állapotba is tenni. Itt van már helye, hogy tzéломhoz közelítvén, arról szóljak, miben aljon a' falusi Oskolák reformációja. Hogy mind az azokban lévő fogyatkozásokat, mind pedig a' teendő szükséges jobbításokat, annál világosabban által láthassuk; jó lesz egynehány pontokban feltenni, mitsoda tzéljai légyenek a' falusi Oskolákban adattatandó nevelésnek.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' KÖZNÉP' NEVELÉSÉNEK TZÉL- JÁRÓL.

- I, *A' testnek egészségben való megtartása a test erejének a szükséges gyakorlások által való erősítése, és megkeményítése legelső tzélja a Háznép nevelésének.*

Az egészséges test, a' tzél erányos foglalatosságok által megedzett testi erő; egy a' Szegénynek legnagyobb földi kintsei közzül. Mellyre való nézve mind azt, a' mi az egészség kárára szolgálhatna, nagy gonddal elkellene háritani a' gyermekektől, 's e' mellett megkeltené őket arra tanítani: mi az egészségnek hasznos és káros.

Régi tapasztalás az, hogy az Oskolai épületek, a' falukban, mind fekvések, mind szűkvoltok miatt, nagyon egészségtelenek. A' ke-

vés világosság, belső tisztátalanság, és a' rákásra vert tsinatlan gyermekek kigőzölgése 's a' t. olyanokká teszik azokat, mint a' bűdös tömlőtzők. Azt hihetné az ember, hogy azok az ártatlanok, mint megannyikig gonoszok, büntetésből zárattak abba belé. A' gyermek, az Oskola küszöbén kívül, és a' maga Szüléi házánál, szabadabban lélekezlvén, kedvére mozoghatván, nem tsuda, hogy úgy nézi az Oskolát, mint a' gonosztévő, a' maga fenyték helyét. Maga a' Tanító is alig hiszi, hogy dolgát abban elvégezvén, magát, a' maga tisztább szobájába vissza húzhasssa. Olyannak kellene lenni az Oskolaháznak, hogy azt mind belső, mind külső tsinosságára's tisztaságára nézve, egy tekintetre meglehetne különböztetni, minden más szegény házaktól, a' Helységben. Az Oskola tisztasága, maga is indítaná a' gyermekeket *a tsinosságra, a' melly az egeesség fenntartásának egy fundamentomos feltétele.* A' tisztaság, a' legillendőbb ékessége a' Szegénynek azért azt minden pénz nélkül megszerezheti. Senkinek sints arra olly nagy szüksége, mint a' Szegénynek, a' ki porba, sárba és egyéb bémotskoló dolgokba kéntelenítettik dolgozni. Mosódjanak, fésülködjenek, és midőn az idő, 's a' hol a' hely megengedi, gyakran fürödjenek a' gyermekek. Tanullyák meg, még gyenge kórokban, hogy a' testnek tisztán való tartása, az emberiség eránt való tiszteletnek, egyik bizonyysága, az emberben.

Az öltözet, az étel és ital minéműségének és mennyiségének meghatározása, valamint az aluvás és felkelés idejének kiszabása is, tartozik az egeesség fenntartására. De ezekről tsak akkor gondoskodhatnának a' Nevelők,

ha a' gyermekek egészen az ő gondjokra volnának bízva. Ítéletem szerint egy okos, és a' köznéppel bánni tudó Oskola Mesternek, ezekben is hasznos dolgokra lehetne tanítani a' szüléket. Mert a' közönséges ember is, megbetsültetésnek veszi azt, ha a' Tanító, az ő gyermekének, a' háznál lévő állapotjáról is gondoskodik.

Vagynak már egy néhány oskolai könyvetskék készítve, a' mellyekben vagy elszórva, vagy egy tsumóba szedve találatnak és kedveltető példákban elő vágynak adva, azok a' hasznos tanácsok, a' mellyeket a' gyermekeknek tudni szükséges, hogy egészségekre is vigyázzanak. Illyen a' többek között *Sittenbuch-leinfür Kinder von I. H. Campe Braun-Schweig* 1817. Ebben a' legelső beszélgetés egészen az egészség fenntartásáról van. Az illyen könyvet le kellene fordíttatni, és az Oskolás gyermekek kezekbe adni, hadd lennének ezek nékik olvasó könyv gyanánt. Több haszonnal és nagyobb gyönyörűséggel olvasná azokat a' gyermek, magános óráiban, mint némelly más könyvet, mellyeknek értelem nélkül való olvasásával, ma kínoztatik. Közönségesen is kellene azokat előtők olvastatni, és a' gyermekekre alkalmaztatni, Én tudom, hogy több illyen, gyermekeknek való olvasó könyvetskék, már fordítva is vágynak Magyarra, és még is az Oskolákban nem használatnak, mint hogy nints a' ki azokat oda bevigye. Nem elég a' köznéppnek, a' mellynek nagyobb része, üres erszényéből, tsak négy, öt garast is nehezen adhat ki, azt parantsolni, hogy az illyen könyvet, gyermeke számára megszerezze; hanem a' tehetősebbeknek kellene annyi emberi szeretettel bírni, hogy ottan ottan;

az e' féle igen oltsó, de annyival' hasznosabb könyvetskék' megszerzésére, szánnának el valami tsekélységet, 's ajándékoznád meg azokkal, legalább a' szegényebb sorsú gyermekeket is mozdítanak elő ennyibe, han nem többbe, a' Köznép', javát. Fundust is lehetne az nlyen és más hasznos könyvek megszerzésére tsinálni; kivált a' Földes urak segedelmével, a' kiknek külömben is tulajdon javok forog abba, hogy egészséges, ügyes és okos jobbagyaik neveltessenek, ítéletem szerént, a' Földes Urak, Atyai indulattjaikat, a' köznép éránt; semmiben inkább meg nem mutathatnák, mint abban, ha jószágaikban, a' nép Oskoláinak jó állapotba való tartásáról gondoskodnának.

Midőn a' falusi gyermekek öltöztjtéről való gondoskodást, mint az egészségre tartozó dolgot javaslom, nem azt akarom' mondani, hogy azokat más ruhába, melegebbe vagy tzifrábba öltöztessük: tellyességgel nem. Az ő igen együgyű, kevésből álló ruháik, kivéven a' keményebb hideg napokat, a' mellyek az erősebb egészséget is megpróbálják, igen alkalmasok arra, hogy a' test tagjait szabadon tartván, és a' levegő minden változásait a' testre szolgálni engedvén, a' testet megkeményítsék. Mezítelen nyakkal, mejjel, fedetlen fővel, és mikor az idő megengedi; mezít-láb járjanak a' falusi gyermekek. Az teszi őket erőssé, keményyé, és az idő minden viszonytagságainak elviselésére, alkalmatossá.

Innep napokon, vagy, ha olyan helyen jelennek meg, a' hol az meg kívántatik; akkor öltözzenek olyan tisztességessen, a' mint ő hozzájok illik, és tőlök kitelik. A' meleg öltözet, minthogy a' test gőzölgését nagyon neveli, a' millyen a' többek között a' bunda,

melly ártalmas légyen a' gyermek egészségére nézve, mindnyájan tudjuk. A' bundát, és a' bundánál kevésse alkalmasabb gubát, már magáért a' bűdösségért sem kellene megszenvedni az Oskolákban. Külömben is tudjuk, hogy ez a' két Öltözet, egészen újj szokás az Oskolákban; kivált a' nagyobb Oskolákban, melyekben hasonlóképen elhatalmazott. Az öltözetnek nem csak testi de erköltsi természetünkre is nagy befolyása van. Bizonyára az oskolai cultúra degeneratiójának egyik jeléül lehet azt tartani, ha a' tanuló Ifjúság, magát, a' köznéptől, tisztességesebb, tsinosabb, alkalmasabb és egészségesebb öltöztetve által, megkülönböztetni nem igyekszik

Valamint más dologban, úgy az! öltöztetésben is, a' köznépnek, minden módon kevesebbíteni kell az ő szükségait.

*Kevéssel megérni, kevés szükségének lenni,
hasonlóképen egyik földi kintse a Szegénynek.*

Még nagyobb figyelmetességet érdemlene a' falusi gyermekeknek, az étel és az italbéli mértékletességre való szoktattatása; annyival is inkább hogy ez a' hiba, nállunk, a' föld népénél, legnagyobb és legközönségesebb. De én erre nézve igen kevés tanácsot tudok adni a' falusi Oskola Mestereknek. Mert ha azt beszéli az ember a' Szegénynek, hogy ez vagy amaz étel egészséges vagy egészségtelen, hogy ezzel vagy amazzal kellene élni, — ő arra azt szokta felelni: *a Szegény, azt eszik a mije van.* Ha arra inti az ember, hogy kevesebbet egyen, azzal a' felelettel áll elő: *akkor eszem,*

mikor kapok, és annyit, a' mennyi a' bőröm-be fér, úgy sint s mindég módom benne.

Ezt a' hibáját a' köznépnek, tsak egy jobban nevelt generációból lehet jövendőben kiirtani. Hanem azt még is meg kellene akadályoztatni, hogy a' részegítő italt szüléiktől se vennék el a' gyermekek. Köszönnék meg azt egész illendőséggel, és mondanák meg Szüléiknek, hogy nékiek az nem jólesik. Tanulják meg a' gyermekek, hogy a' hevítő italokkal való élés, kivált a' gyermekeknek, felette ártalmas, mind testekre mind elméjekre nézve. Annyival inkább, hogyha kitsiny korokban reá szoknak, nagy korokban, könnyen részegesek lehetnek. A' részeges ember pedig egész életében szerentsétlenné teszi magát. Tsak kevés beszédre is által látták ők, ennek a' beszédnek igazságát, mert alig van egy olyan Helység, a' mellyben egy két részeges ember, például ne szolgálna nekik. Abba *meg* ne botránkozzanak, hogy szüléik őket, borral vagy pálinkával kínálják; az onnan van, mivel azok, annak ártalmas voltáról Semmit nem tanultak. Ennyit könnyen véghez vihetnek *AZ* Oskola Tanítók, tanátsokkal, intésekkel, szemes felvigyázásokkal, és a' magok *követei* re méltó példás életek által. Az Oskola Mesterek élete, minden tekintetben, legerőssebben vonnya a' gyermekeket mind a' jóhoz mind a' roszhoz. Mitsoda Szánakózásra méltó az olyan Oskola, a' mellynek tanítója, maga ad példát, az italban való mértékletlenségre, és azokra az alacsonyosságokra 's otsmány vétkekre, mellyek a' részegségből származnak. Nevelhet é már az olyan ember a' mértékletességre, a' józan életre, egy szóval a' Humanításra'?

Hátravan, hogy az egészség fenntartásának, a' test' megkeményítésének, és a' testi erők' nevelésének leghatalmasabb eszközéről, t. i. *a testi gyakorlásokról szólnak.*

Tudjuk, hogy a' *mi* testünknek organica nevedése' a' mozgás által megyén véghez. A' mozgás vehiculuma a' nevedésnek. Míg a' test nős addig semmire sints olly nagy szüksége, az eledelen kívül, mint a' mozgásra, és semmi kegyetlenebb mérge az egészségnek és a' nevedésnek, a' gyermekekre nézve nints, mint a' sok ülés, a' mozgás nélkül való élet. Számtalan nyavalyák, Fonnyadt test, és gyenge egészség annak siralmas következései. A' természet maga hajtja a gyermeket a mozgásra. Sebessen forgó vére, alig engedi tsak kevés szempillantásokig is nyugodni. Jön, megyeri, szalad, ugrik, mász, emel, hajít, kiált, tagjait hányja veti; egy szóval, az egész testét mind addig mozgatja, míg nem minden erejéből kifárad. E' képen erősíti a' természet a' gyermek' muskulussait, és a' maga tagjainak használásában, e' képen teszi ügyessé. Kimondhatatlan az a' gyönyörűség, a' mellyel a' gyermek, ez a' természet' fia, a' maga első esztendit,' ebben a' szabadságban által éli. A' Szülék, nem értvén á' természet' útmutatásait, tsak hamar megunják a' gyermek eleven pajkosságait, nem tudván véle különben is mit tenni, alig várják azt az időt, hogy az Oskolába küldhessék. Hadd mennjen, úgy mond, majd megtanulja ott magát tsédesen viselni. Minekutánna tehát a' gyermek a' maga édes szabadságában 6-7 esztendőket eltöltött, akkor felviszik az Oskolába, bezárják a' többivel, mint a' juhokat, egy szoros, egészségtelen szobába. Itt vége minden szabadságnak.

Reggeltől fogva délig, és déltől fogva estig kell itt minden mozgás nélkül ülni. Félre, vagy körül nézni sem szabad itt, hanem mindig maga eleibe légyenek függesztve szemeit azokra a' fekete és veres betűkre, a' mellyek a' gyermeket tsak az első napokban gyönyörködtették valamennyire. Itt, beszélni is ritkán szabad, nem hogy kiabálni vagy lármázni lehetne, mert a' sok lassú beszéd is köröskörül azonnal lármát tsinál. Ilyen megkötött állapottal kéntelen a' gyermek feltserélni szabadságának kellemetes napjait. Lehetne é már a' gyermeki természetén ennél nagyobb erőszakot tenni?

Ettől a' tetemes hibától már régen megtisztítottak a' külföldi Oskolák. Bámulni lehet azon, hogy nálunk, mind eddig, elnézhették az Oskolák' Igazgatói, ezt a' természet ellen való bánás módját a' gyermekekkel, a' falusi Oskolákban, a' falusi Oskolákban mondom, a' mellyekben, az Országnak jövőbéli kézi munkássai készíttetnek. Hát, így készülnek é azok az erőss inú, a' kemény munkát és minden nyomorúságot győző férjfiak, kiknek verejtékekben kell fürödni, hogy az Ország' táplálására és minden szükségeire eleget produkálhassanak, 's midőn szükség' fegyvert fogván, a' társaság' határaitól, a' veszedelmet elhárítsák? Nem azt lehetne é, ezt látván, gönci ölni, hogy a' falusi Oskolák, a' földművelő népet, lassan lassan egészségétől és mindent testi erejétől meg akarják fosztani? Még a' tudományos Oskolákban sem ül a' gyermek, egy húzómba többet egy óránál, mennyivel kevesebbet kellene ülni a' falusi gyermekeknek, a' kik semmire sem neveltetnek kevesebbé, mint a' tudományokra, arra t, i. hogy fejükkel dol-

gozó 's tanuló szobáikban ülő Tudósok legyenek. Nintsen a' falusi Oskolák' hibái között ennél a' mozgás nélkül való dologtalan életnél, egy egy nagyobb hiba. Testi gyengeség és erköltsi romlottság annak következése. A' millyen kevés még a' gyermek' figyelmetessége, és a' mint az apródonként nevededik, a' szerént szabjuk ki, az ő tanulása idejének mértékét. Ne hidjük, hogy tsak egy óráig is tudnának a' gyermekek valamire folyvást figyelmetesek lenni, nem hogy reggeltől fogva délig, és déltől fogva estig tanulhatnának. Az unalom öli el őket, minden elevenségeket kioltja, és mind lelki, mind testi tehetségeiket megtompítja; buták és tunyák lesznek, 's hordozzák, míg élnek, az Oskola' bünének, reájok nézve, méltatlan büntetését.

Irtsuk ki mindenek előtt ezt a' hibát az Oskolákból, osszuk fel az eddig haszon nélkül eltöltött unalmas óráit a' gyermekeknek, olyan foglalatosságok és testi gyakorlások között, a' mellyek, mind az ő testi szükségeiknek eleget tesznek, mind pedig az ő jövő* béli sorsokat illető, hasznos esméretekre fogják őket vezetni. A' tulajdonképen való tanulásra igen kevés időt engedjünk. Kevés idő kell mind annak megtanulására (a' rendes életbéli foglalatosságok megtanulásán kívül értvén a' dolgot) ha jó móddal taníttatik a' falusi gyermek, a' mire néki az életben szüksége van, hogy t. i. betsületes, józan életű, szorgalmatos, munkás vagy mesterember, és okos földművelő legyen.

Az említett foglalatosságokon értem azokat, a' mellyeket a' köznép gyakorol. Azokban 's azok által lehet a' gyermekeket, az ő állapotjokra, nevelni, hogy így testi és lelki

formáltatások egyesítesen. Testek a' dologban erősödjön, a' munkához hozzá szokjon; elméjük pedig, abban, a' mit, mimódon és miért kellessen tselekedni, végbevinni, világosodjon. A' mi üres időt hagynának ezek a' foglalatosságok, annak egy részét könyvből való tanulásra, más részét, valamint az innepnapokat is, testi vagy az úgy nevezett gymnasticai gyakorlásokra lehetne fordítani.

Mellyek legyenek azok á' munkák, a' mellyekben a' falusi gyermekeket dolgoztatni hasznos volna, alább fogom előadni, itt tsak a' testi gyakorlásokról akarok szólni.

Nem szükség' ismét említenem, hogy az Oskolában való sok ülés és dologtalan henyélés által, a' gyermekek elpuhulnak, elrestülnek, testi és lelki erejüket elvesztik. Holott pedig az iskolai élet által kellene a' puháknak és resteknek is erősökké, elevenekké, és munkásokká lenni. Ki nem tudja, hogy a' puhaságnak és a' dologtalan restségnek, mely nagy befolyása légyen az ember' erköltsiségére is. Mi lesz úgy a' köznépből, ha azt ezekre a' veszedelmekre neveljük; ha azt épen az Oskola által tesszük tehetlenné és erköltstelenné? — Nem jobb volna é minden embert s a' köznépet is, testére nézve úgy nevelni, hogy az moraliter is jó légyen, és jó maradhasson? „Toutes les passions sensuelles, úgy mond Rousseau, logent dans des corps efféminés ils s'en irritent d' autant plus, qu' ils peuvent moiris les Satisfaire. — Un Corps debile affoiblit l'âme.” A' testi indulatok, az elpuhult testben lakoznak; az elpuhult testű emberek annál jobban ingereltetnek az indulatoktól, mennél kevesebbé tehetnek azoknak eleget; az erőtelen test meggyengíti az elmét.

Keményítsük meg a' testet, hogy tartóssabb és izmosabb legyen, gyakoroljuk azt, hogy erősebb és munkásabb lehessen. „Plus le corps est foible, plus il commande; plus il est fort, plus il obéit. Il faut, que le corps ait de la vigueur, pour obéir à Fame; un bon serviteur doit être robuste (*). Mennél gyengébb a' test, annál többet kíván, többet parantsol; mennél erősebb, annál könnyebben engedelmeskedik. Jó erőben kell lenni a' testnek, hogy engedelmeskedhessen a' léleknek. Egy jó szolgának izmosnak, erősnek kell lenni.

Az erőss test a' lelket is erősebbé, férjfiassabbá, álhatatosabbá, vidámabbá és munkásabbá teszi. Mirum est, ut animus agitatione motuque Corporis excitetur (**).

Tsudálkozni lehet azon, hogy a' mi Magyar Tudósaink és Oskola-Tanítóink, kik a' régi Görögök és Rómaiak írásaikat szorgalmasan olvassák 's tanulják, és a' lélek' formálásában, azoknak módjokat követik, és az Oskolai Ifjúsággal is követték; ennek a' két mustra Nemzetnek, a' test' formálásában követni szokott módjára, mind eddig tellyességgel nem figyelmeztek. Holott pedig a' nevedő ifjúságra nézve, az is fontos dolog. Hírét sem lehet hallania' mi Oskoláinkban, azoknak a' testi gyakorlásoknak, a' mellyek által, kiváltképen a' Görögök, testek' elevenségére, erejére, és szépségére nézve, magokat más Nemzetek felett olly magassan felemelték. Ez is egy bizonyosága annak, hogy a' mi Oskolá-

(*) Rousseau.

(**) Plinius 2-dus Epist, 1. 6,

inkban csak tanítanak és nem nevelnek. Mint-ha tsupa lelki valóságok volnának a' gyermekek, az ő testek' formálásával nem gondolnak, azt a' természetre és önnön magokra a' gyermekekre hagyják. Ebből a' lessz, s a' lett eddig is mindég, hogy a' gyermekek, vagy az ő tunya vérekben peshednek, vagy pedig felvigyázóiknak szemek elől kiragadván magokat, olyan játékokat és testi gyakorlásokat üznek, a' mellyekben hol erköltsöket rontják, hol pedig testek' épségét és életeket is kotzkáztatják. Nem tanátsosabb volna é az ifjak' és a' gyermekek' multságait, olyan dolgokban helyhez-tetni, a' mellyek a' testet és az egészséget erős-sé tenék, és azokat úgy elrendelni, hogy azok-ban szemes felvigyázás alatt, a' gyermekeken semmi veszedelem ne történhetne?

A' Rómaiaknál, de kivált az ő Tanítóiknál a' Görögöknél, a' testi gyakorlások tették a' nevelésnek egyik fő részét, és hogy azok-nak annál nagyobb tekintetet szerezzenek, 'a a' Nemzetet azokra annál inkább felbuzdíthas-sák; Nemzeti játékokat és Innepeket rendel-tek, a' testi erők' gyakorlására. Ezek a' Nemzeti játékok és innepek, mely igen nevelték légyen a' Nemzetbe a' Haza eránt való szeretet-t, meglehet az ő írásaikból tanulni. Azok a' Státustól fizettetett Tanítók, és Görög Ország' minden nagyobb városaiban, a' testi gyakor-lások helyéül készült tágas és pompás épüle-tek, eléggé mutatják, mely igen fontosnak tartották ők a' nevelésben a' testi erő' gyakor-lását. Itt készültek azok az izmos, kemény testű, ügyes, szép termetű, kellemetes ábrá-zatú, bátor, tűrni, szenvedni, a' veszedel-mekben magokat feltalálni tudó, okos Görö-gök, a' kiknek históriájukban ma is gyönyör-

ködünk, 's tetteiket bámuljuk. Nem szükség' hogy a' Gymnastica hasznainak előszámlálásával több időt veszítsek, nem lévén tzelom a' Gymnasticát leírni, annyival is inkább, hogy azt már előttem, bőven és szépen leírták, némely barátjai az Ifjúságnak. Tsak azt adom még mind ezekhez: Vitessük ki a' falusi gyermekeket az Oskolákból, gyakrabban mint eddig, a' szabad levegőre; ott gyakoroltassuk benne a' testi erőt, hogy az essőt, szelet, hideget, meleget egyeránt kiálják; ott erősítsük az ő inákat, musculussaikat, és az ő bőrröket, hogy a' testi sanyarúságot fel se vegyék, sőt annak elviselésében néminemű gyönyörűséget találjanak. A' szabad levegőn való testi gyakorlások által készüljenek el, az élet' terheit és nyomorúságait, békességes tűréssel elviselni, tanulják meg öszveszedett erejeket valamire reá fordítani, a' tartós munkát és a' tartós erőlködést' kiállani 's a't. Egy gyermek se jöjjön ki az Oskolából, hogy az magát a' futásban, a' magos helyre való fel- 's lemászásban, szédülés nélkül való járkálásban, a' magas vagy az olyan dolgokon, a' mellyek, az ember' lábai alatt ingának, a' fel-le- és messzire való ugrásban, szökésben, a' messzire és egy tzel felé való hajításban, az úzásban (ha a' hely megengedi) a' küszködésben, és ezekhez hasonló dolgokban nem gyakorlottá volna. Ezekhez lehetne kötni a' külső érzékenységek' gyakorlását is, hogy erősebbek légyenek,,

Mellyek légyenek a' gymnastikai gyakorlások' hasznai?

Mitsoda nehézségek adják elő magokat, azoknak a' falusi Oskolákban való bevitelében?

Mimódon kellessen azokat elhárítani?

Mellyek a' nevezetesebb és hasznosabb testi gyakorlások?

Mitsoda renddel és felvigyázással kell azokat a' gyermekekkel elkezdni és folytatni?

Miben áljon az 5 külső érzékenységek' gyakorlása 's a t.

Mind ezek világossan érthetően és szív-rehatóképen le vágnak írva, és a' gyakorlások képekben elő vágnak adva, ezen titulusú könyvben:

Gymnastik für die Jugend, enthaltend eine praktische Anweisung zu Leibesübungen von Gutsmuths, Schnepfenthal 1793.

Ezt a' könyvet le kellene fordíttatni, a' Fordító' fáradtságát megjutalmaztatni, és a' könyvet kinyomtatattván, minden Oskola Mesterrel megvétenni és használtatni. Szükségek volna erre minden Szüléknek; mert abban elő van adva, mi módon kellessen a' kis gyermekekkel is bánni, hogy egészségesek légyenek, Egyébberránt is jó volna azt mindég tudni a' Szüléknek, mire menendők az ő gyermekeik, midőn azokat az Oskolába adják.

II. *Vidám elméjű, jó indulatú, a' jó akaratra és szeretetre hajlandó szívű gyermekek' formálása, második tzelja a' köznép' nevelésének.*

A' vidámság és a' jó kedv, a' test' eleven-ségének, az egészségnek és a' megelegetésnek következése. Mennél szegényebb az ember, annál nagyobb szüksége van a' vidámságra. Világi jók nélkül is boldog lehet az, a' ki a' jó kedvnek kiapadhatatlan kútfejét, mejjében hordozza. Ellenben a' világ' minden kintsei is haszontalanok annak, a' ki a' léleknek ezen becses ajándéka nélkül szükölködik. Az ő szí-

vét semmi jó akarat, semmi szeretet, és semmi kímélés ember társai eránt nem melegíti. Siralom' völgye ő reá nézve a' föld, és a világ egy megunt lakhatatlan pusztaság.

A' szomorúságot, komorságot, mordságot, és nyughatatlan 's könnyen ingerelhető kedvetlenséget, ismerni sem kellene a' gyermekeknek, és ha berniek ezeket a' hibákat észre vesszük, elhíhetjük azt, hogy az ő vélek való bánásunk' módja helytelen és természet ellen való. Azok között az emberek között, kik a' természet' együgyűségéhez közelebb vannak, a' kik a' szabad ég alatt, a' természeti dolgok körül foglalatoskodnak, úgy szólván a' természettel társalkodnak; közönségesebb még ez a' természet' betses ajándéka. Annál könnyebb a' mezei életet élő embernél, már az Oskolában, az elmének olly vidámságot, a' jó indulatoknak olly elevenséget adni, hogy azok a' szükségben és nyomorúságban se hagyják el a' szenvedőt.

A' képzelő tehetség, minden emberbe munkálkodik. Ennek képeitől függ nagy részben az indulatoknak tsendessége vagy nyughatatlansága; az elme' vidámsága vagy szomorúsága; az embernek megelégedett vagy meg nem elégedett, boldog vagy boldogtalan állapítja. Ha ez a' tehetség méltó és alkalmas tárgyakon foglalatoskodtatik; úgy a¹ vad indulatoknak, a' zabolátlan és gonosz kívánságoknak képei, abba elő nem alhatnak, vagy abból kitömhetnek,

A' köznép' phantasiájának pallérozására alkalmas eszközök a' Bibliai és Hazai históriának azon darabjai, a' melyekben a' nemes indulatok, az emberi szívnek jósága és ereje, a' lélek' nagysága' az Isten hatalma és jósá-

ga, az Isteni gondviselésnek munkája, az abba vetett bizodalomnak ereje és hasznai; világosan kitündöklenek. E' végre írta Hübner a' maga Bibliái históriátskáját, a' melly könyv, régtől fogva bé van véve a falusi Oskolákban. De nem elég ezt a' könyvet a' gyermek' kezébe adván, véle olvastatni, vagy könyv nélkül tanultatni; hanem a' Tanítónak kell azokat a' történeteket az egész Oskola előtt világosan és érzékenyen elmondani, és tanítványait arra, a' mi azokban szép, nemes, nagy és vigasztaló, figyelmetessé tenni, és a' tudományt, mely azokból következik, magokkal a' gyermekekkel kitaláltatni. így mind a' képzelő, mind az emlékező, mind pedig az ítélő tehetség gyakoroltatna.

Öszve kellene szedni az erre a' tzelra szolgáló nevezetesebb történeteket a' Hazai históriából is. Nem azt mondom, hogy abból egy kis Compendium dolgoztasson; mert annak egy tseppel se lenne több sikere, mint annak a' Sidó Királyok' históriájának, mellynek tanulásával most haszontalan töltik az időt az Oskolában.

Ide tartozik, némelley istenes és világi, tudománnyal és vigasztalással tellyes érzékeny énekeknek megtanulása. A' ki Nemzetünket esméri, nem fog benne megbotránkozni, ha azt mondom, hogy a' Magyar' elméjét és szívét, semmi sem indítja meg olly hamar, és olly erőssen, mint az ő Nemzeti énekei, a' mellyek olly titkos tulajdonsággal bírnak, hogy azokat más Nemzetek sem nem értik, sem nem érzik.

Az Éneklés öszve van kötve a' muzsikával, sőt az éneklés már maga is muzsika. Van a'

köznépnek is muzsikája, mely noha együgyű, még is elég erővel bír az ő megindítására.

Minden rangú, korú, pallérozott és pallérozatlan emberek, egyeránt gyönyörködnek az éneklésben és a' muzsikában. A' vígság, az öröm és a' megelégedés, örömkialtásokra és víg énekekre indítanak bennünket, és viszont az éneklés' és muzsika¹ hallására, víg, vagy szomorú, szelíd vagy eleven, lágy vagy tüzes indulatokba hozattatunk;' kedvekre jád-zanak indulatainkkal a' muzsika' hangjai. Ily nagy erejek lévén a' hangoknak az érző inak tsiklandoztatására, nem lehet nem hinni, hogy a' jó, nemes, erköltsi és vallásos indulatoknak felgerjesztésére, és táplálására, a' habzó akarat' meghatározására, következésképen az igaz humanitásnak és kegyességnek előmozdítására, nintsen az emberi mesterségnek egy egy hatalmasabb eszköze a' muzsikánál. Ha a' muzsikára, és a' muzsika' erejének érzésére v alá tehetség az emberben gyermekségétől fogva gondosan kifejtegettetik és erőssítetik: az által a' lélek arra készíttetik, hogy azt a' mi alacsony, nemtelen, rút, a' mi földi és híjában való, megvetvén, a' maga gyönyörúségét és boldogságát abban keresse, a' mi szép, nemes, felséges és isteni. A' vidám elme, a' szelíd indulatok, a' szeretetre hajlandó szív, tárgyai a' muzsika ingerléseinek; ezek melengetik és táplálják az emberben az erköltsi és vallásos érzéseket. Igazán kárára van az a' Protestáns Gyülekezeteknek, hogy az Isteni tiszteletre szükséges indulatok' felhevítésére és felemelésére, Templomaikban semmi muzsikát nem használnak. Sem az emberi természetet, sem a' muzsika' erejét nem esméri az, a' ki a' szívnek áhíthatossággal és buzgósággal való bétöl-

tésére, a' muzsikánál alkalmatossabb eszközt állítana lenni. Hogy pedig az Isteni tiszteletnek, a' mi buzgóságunk által való megdicsőítetésére, e' részben nekünk is éppen olly szükséges lenne a' muzsika, mint más Nemzeteknek, a' kiknél minden Protestáns-gyülekezetben egy orgona van; azt szemérem nélkül megvalhatjuk. Mennyivel könnyebb már más Nemzeteknél a' Muzsikát és Éneklést is eszközül használni, a' falusi Oskolákban, a' gyermekek' indulatai nemesítésére, a' kiknél tudnillik, minden helységekből, kitanult orgonisták lévén, mindenik Oskola Tanítónak van házában egy kis klavikordiuma, vagy egy kis házi Orgonája.

Nállunk is meg van a' hagyva, hogy az Oskola Mesterek, a' Rótákat esmérjék, a' Rótákból való éneklést még az Anya-Oskolákban megtanullják; de hogy ez a' dolog még eddig (nagyobb részről szólván az Oskola Tanítóknak) tsak a' parantsolatnál maradt, megtetzik azokból a' rendelésekből, a' mellyek az Anya-Oskolákban tétettek, az éneklés' mesteriségének taníttatása felől. Igaz az, hogy a' földmivelő Szegénynek nem elmúlhatatlanul szükséges a' Róták' esmérése; de ha az Oskola Mesterek többet tudnának az éneklés' mesteriségéhez, magoknak is több kedvek volna ahhoz, jobban megtudnák az Énekeket választani, és a' gyermekeket jobb kedvel tanítanak az éneklésre, több kedvet öntenének' az által is beléjek az Oskolai élethez, és az Isteni tiszteletet is szebbé és épületesebbé s a' szegény földmivelőket boldogabbá tennék;

Midőn most a' maga' tehetetlenségében, az őtet nyomó terhek alatt, mellyeket kemény sorsa reá rakott, lerogyik, 's keserőségében

‘hol eleped, hol pedig vad indulatjaitól elragadtatván, hosszú állásról gondolkozik, és dühösségében sem magát ‘s a’ magáéit, sem ember társait nem kíméli a’ szegény: akkor szelídebbekké tétetvén indulattjai, egy szomorú énekben keseregné ki panaszait, ‘s annak végső soraiban találná fel a’ szükséges vigasztalást, melly ismét felemelné. Midőn most bárdolatlan indulatjainak megfelelő durva gyönyörűségében mértékletlenkedik; akkor azt a’ mi szép és illendő, érezni megtanulván, víg énekei szebb gyönyörűsége és az azokban való mértékletességre határoznak. Hányszor édesítené meg magának pihenő óráit, együgyű muzsikájával.’ Hányszor tartaná vissza, innepi üres idejében, megszokott muzsikája, azoktól a’ hijábalóságoktól ‘s erköltstelenségektől, mellyek most vásottá ‘s feslett életűvé teszik!

Ha Oskoláink Elöljárói’s Igazgatói, a’ nevelés’ módját és eszközeit, az emberi természet mélljebb esméretéből fogják meghatározni; nem lehet, hogy az’ elme’ vidámítására, az indulatok’ nemesítésére, a’ szívnek szeretettel való megtöltésére, és az erköltség és kegyesség’ előmozdítására. Éneklés és muzsika, nélkül engedjék lenni a’ Nevelő Házakat.

Hogy az Ó és Ujj ‘Soltárok’ olvastatása, tanútatása és imígy amúgy való énekeltetése* a mi tzélunkra nem egészen alkalmas eszköz legyen; arról nem szükség’ hogy szóljak, mert azt minden látja, a’ ki feltételünket érti.

Az éneklés’ tanításának, olyannak kell lenni, hogy az a’ mesterséges muzsikára, bévezetésül szolgáljon. Szükség’ a’ mellett, hogy az e végre készült kézi könyv’ formája és fog-

lalattja, az emberi természet formáltatásának megfelelvén, olly világos légyen, hogy azt a' legegyügyűbb Oskola-mester is megérthesse. Illyen, az Oskolák' hasznára készült könyv tudtomra, még tsak egy van ezen titulus alatt: Gesangbildungslehre nach Pestalozzischen Grundsätzen, paedagogisch begründet, von Michael Traugott Pfeiffer; methodisch bearbeitet von Hans Georg Nägeli. Zürich 1810.

Külömb különbéle, igen szép, víg és erköltsi, tanítással tellyes, a' gyermekek megfogásához alkalmaztatott Énekek találtnak e' következő könyvekben is:

a. Lieder, gesammelt zum Gebrauche und nach dem Bedürfnisse der Anstalt zu Yferten. Yferten 1811.

b. Mildenheimisches Liederbuch, von fünfhundert und achtzehn lustigen und ernsthaften Gesängen, über alle Dinge in der Welt, und, alle Umstände des menschlichen Lebens, die man besingen kann, von Rudolf Becker. Vierte Auflage. Gotha 1804. Fialal Poétáink' phantasiájának, méltó tárgya lenne ezeknek az Énekeknek lefordítása, vagy ezekhez hasonló újjaknak tsinálása, 's nem kevesebb hasznot tennének a' Nemzet' culturájára nézve, mint más versezeteikkel. Én azt tartom, hogy arra, sok Ifjak reá adnák magokat, ha azoktól, a' kiktől ezen dolgok végbevitetése függ, a' munkára meghívattatnának.

Következik hogy az emberi elme', szív' és indulatok' formálásának legjobb és leghathatósabb eszközéről, a' *Vallásról* szóljak. A' Vallás emeli fel az emberiséget a' maga' méltóságának legfőbb grádusára. A' teszi az élet' minden nemeit fontossá és kedvessé. Ennek ereje tölti-bé a' szívet alázatossággal, szeretettel,

bizodalommal és háládatossággal, az eránt a' Mennyei Atya eránt, a' ki legkisebb terem-téseiről is atyaiképpen gondoskodik, a' kinek jósága, szeretete és böltsessége kimeríthetetlen, hatalma megmérhetetlen. Az a' hit, hogy az a' Fő-valóság, a' kinek akaratjától és hatalmától függ minden, a' mi van és történik, jó, hatalmas, bölts, igaz és irgalmas; hogy ő mindennek oltalma és segedelmé; az fűszerszámozza örömminket, éleszti kedvünket, enyhíti fájalminkat, erőssíti bátorságunkat, biztattja reménységünket, és a' megelégedésnek édes-ségével táplálja lelkünket.

Ollyan ez a' hit' az erköltsi világra, mint a'nap a' testi világra' nézve. Hit nélkül félelmes setétség fedi az erköltsi világot, és a'maga meghitt értelemnek ezer harapással sem tesznek az élet útjának megvilágosítására többet, mint a' Hold' haldokló világa, és az imitt amott ragyogó tsillagok, a' mellyek a' napnak tulajdon fénnel bíró sugarai előtt elenyésznek.

Isten, virtus, és halhatatlanság, olly három tárgyai a' hitnek, a' bizodalomnak és reménységnek, mellyek nélkül az emberi tudománynak fundamentoma, az emberi Cselekedetnek sinórmértéke, és az emberi érzéseknek, tzéljok nintsen.

A' nevelés tehát igen tökéletlen, haszontalan lenne, ha a¹ gyermekeket a' vallásra meg nem tanítaná, és a¹ szívnek 's az indulatoknak formálásában el nem érné a' tzélját, ha azzal mint eszközzel élni elmúlatná. Gondolni sem lehet a' nevelést vallás nélkül, sőt ha a' nevelés a' maga nevének megfelel, egy ez a' vallással a' mennyiben mind a¹ kettőnek ugyan azon egy a' tzélja, t. i. az ember' erköltsi tökéletesedésének előmozdítása.

Minden embernek, akar mitsoda rangban, állapotban legyen az, de kivált a' Szegénynek, szüksége van a' vallás' erejére, a' vallás' igazságaiban találtató vigasztalásokra, biztatásokra, és azokra a' bölts regulákra 's útmutatásokra' a' mellyek egy megelegetett boldog életre vezetnek. Nagyon világossá kell tenni a' Szegénynek azt az öszveköttetést, a' melyben van az ő világi élete, mint egy előrealó készülé- nek ideje, jövendőbéli boldog' vagy boldogtalan sorsával, mely a' síron túl következik. Minden szerentsés vagy szerentsétlen törté- nem tek alkalmatosságával, vissza kell őtet vinni gondolattal arra a' Fő-böltsességre, arra a' szeretnek kútfejére, a' ki minden gyermekei- nek sorsát kezében hordozza. Hol lehet pedig az ilyen tanításnak több sikere, mint azok kö- zött az együgyű emberek között, kik a' természet' tágas piatzán, ezer meg ezer példáit lát- ják naponként, az Isten jóságának, és böltsességének, és a' kegyességre mindenekfelett hajlandók?

Megmondottuk oda felljebb, hogy az em- beri természet' nemesítésének hathatósbabb esz- köze nincsen a' vallásnál. Honnan van tehát az, hogy noha a' mi falusi Oskoláinkban a' 'Soltárok, kissebb 's nagyobb Katekhesisek és Szent Históriák által, kiváltképen a' vallás- ra láttassanak is a' gyermekek taníttatni; még is olly kevés ereje láttzik a' vallásnak, a' kö- zönséges emberekben? Egy nagy oka van an- nak az ő polgári állapottjok' mivoltában, a' melyről itten nem szólhatok. De nem kissebb oka annak az is, hogy az Oskolákban, a' val- lást, tsak tanultatjuk a' gyermekekkel, és nem éreztetjük; egészszsen az értelem dolgává tesz- zük azt. Holott pedig a' gyermekek' Oskolái

ban, kiváltképen a' szív dolgává kellene azt tenni. Elmulasztván az utolsót, az elsőnek semmi hasznát nem láthatjuk. Mert a' vallás' minden igazságaival megtolt főnek, kevés ereje van a' készületlen szívre; ellenben a' vallás, ereje által formált szív, alkalmatossá teszi az embert arra, hogy a' vallás' igazságainak világa által megvilágossíttasson. A' mely ember tellyes vallásos érzésekkel, az, akkor is, midőn a' vallás igazságait értelmével hányyave-ti, sem élnem tévedhet, sem hitetlenségbe nem eshet. Mit használ a' Hit' Tudományának tanulása, a' szelidség, alázatosság, bizodalom, szeretet, háládatosság és engedelmesség nélkül szükölködő szívnek? Semmit sem. — Tapasztaljuk, hogy a' mai időben a' vallástsúfo-lás olly közönséges, hogy a' felserdült Ifjúság, néminemű érdemét keresi abban, ha ő is a' több úgy nevezett-megvilágosodott hitetlen-ekkel együtt vakoskodik. Ez onnan van hogy az Oskolákban, az értelem' világosítása mellett e-gészszen elmúlatjuk a' szív' formálását. Az Ifjú azt hiszi hogy tsak az igaz, a' mit ő megfog-hat, és tsak annyiban igaz a' mennyiben ő azt megfoghatja. Ellenben az alázatos ember, tö-redelmes szívvel borúi le a' vallás tárgya előtt a' helyett, hogy azt tsekély értelmével kimeríteni merészelné. A' hit a' szív dolga, hit nélkül pe-dig a' vallás minden igazságainak tudása, élet és erő nélkül való.

Valamint a' Nevelésnek közönségesen, úgy a' gyermekek' vallásos formáltatásának is a' fun-damentora abban vettetik meg, a' mint a' Szü-lék a' gyermekekkel bánnak. Ha az anya, a' gyermek' szükségeinek, egész hűséggel eleget tészen; tsak hamar felébred a' gyermekben és napról napra véle egygyütt nevekedik, az An-

nya eránt való szeretet, bizodalom, engedel-
messég és háládatosság. Ezek az emberi szív-
nek legelső érzései, a' melyeket legnagyobb
gonddal kellene nevelni az Édes Anyának. Mi-
helyt a' gyermek az ő körülötte lévőket meg-
tudja különböztetni, az Anya köti őtet ösz-
ve a' körülötte lévőkkal, és ezt a' szeretetet,
bizodalmat, és háládatosságot ki terjeszteti vé-
le ezekre is. A' gyermek szereti azt, a' kit az
Anyja szeret, bízik ahhoz, a' kitől az Anyja
nem fél. A' mit itt az Anya a' maga házi kör-
nyékében tselekszik, ugyanazt tselekszi a' ke-
resztyén vallás is; mert az, ezeket az indula-
tokat kiterjesztett minden egy egy emberrel,
az egész emberi nemzetre, mint egy nagy fa-
miliára, melynek minden ember tagja'

Az Édes Anyának nem kellegyebet tsele-
kedni, tsak említeni a' gyermek előtt, de oíy-
lyan indulattal, a' mely a' gyermeket által-
járja, hogy van egy láthatatlan Atya, a' ki
minden embereknek 's néki is Attya, a' kinek;
jóságából bírja az Anya mind azt, a' mivel
a' gyermek' szükségeinek eleget téssen; a' gyer-
mek kész lesz azt a' láthatatlan Atyát hinni,
a' ki az ő Annyát szereti, a' ki az ő Annyá-
ról úgy gondoskodik, mint ő-róla az Anyja.
Van Valami titkos ösztön az emberi természet-
ben, a' melynek ereje által, mint-egy haj-
tatunk arra, hogy egy Fő Valóságot, egy Isten-
tent hidjünk.

Ezt az Istenről való homályos Ideáját a'
gyermeknek, lassan-lassan olly' világossá te-
heti az anya, hogy a' gyermek, az Isten e-
ránt, hasonló szeretettel, bizodalommal, en-
gedelmességgel és háládatossággal fog viseltet-
ni, mint ő eránta. Íme a' Jézus éppen ezt a'
szeretetet, bizodalmat, engedelmességet és há-

látatosságot igyekezett önteni a' gyermekekbe, az ő közönséges Attyok, az Isten eránt még pedig olly' együgyűen, minden pompás beszéd és tekervényes okoskodás nélkül, mint az édes Anya, és újjal mutatott arra a' Jézus, hogy a' vallás, az emberek' formálására, a' szív dolga.

Hasonló módon esmértetheti meg az Anya a' gyermekkel a' Jézust is, megmondván néki, hogy az emberek, mind azt, a' mit az Istenről, mint Atyáról, tudnak, Ő-tőle tanulták. Mely sok érzékeny történeteket szolgáltat s Jézus' élete' históriája a' Nevelőknek, a' mellyek a' gyermek szívét, a' legtisztább szeretetre határozzák!

A' szeretet, bizodalom, engedelmesség és hálátatosság által az édes Anyához, és átlát-hatatlan Atyához köttetetett gyermek, ele-gendő készüllettel bír arra, hogy a' humanitás-nak, az erköltsiségnek több indulatjai is benne kifejtőzhessenek. Mihelyt az emberben az erköltsi erő egy-kevéssé formáltatik, azonnal igen könnyen által láttja az ember azt, mi a' jó, mi a' rossz, mi a' helyes, mi a' helytelen, és a' jót, helyest szeretni, tselekedni; a' rossz-szat pedig és a' helytelent kerülni, hajlandó. Minden alkalmatosságot használjon és keressen a' Nevelő arra, hogy az a' jónak és rosznak meg-külömböztetésében mutatott tehetségét a' gyer-meknek, gyakorolja és erőssítse. Az a' jóra való hajlandóság, tellyes erőt nyert a' gyer-mekben, ha az Anya belé veri azt a' tudományt, hogy valamint ő, úgy az Isten is, tsak a' jót szereti, a' rossz-szat tellyességgel gyű-löli és nem akarja. Az által ébred-fel benne a' lelki esméret, nevededik az erköltsi érzés, és

a' virtus, a' vallás eránt való szeretet és tisztelet,

A' bibliai históriának némely darabjai, de kivált a' Jézus' életének históriája, az ő együgyű és világos parantsolati és példája, legtöbb haszonnal fognak e' végre, a' gyermekek között beszéltetni és olvastatni.

Ímé az édes Anya példájából meg lehet látni, mi módon kelletik a' vallást használni az emberi szív formálására. Kövessék ezt az Oskolai Tanítók és minden Nevelők, és minekutánna a' gyermekeket ekképpen gyakorlottak az Oskolában egy darabig, akkor kezdjék el a' Vallást, és az erköltsiséget tanítani.

Az Oskola-Mesterektől nem lehet kívánni, hogy mind azt véghez vigyék, a' mit itt az Anyák' kötelességévé tettünk; de még is azzal megegyezőleg lehetne nékik a' gyermekkel bányani. Semmi sem teszi az Oskolai nevelést olly' sikeretlenné, mint' az a' hidegség és szeretetlenség, a' mellyel a' Tanítók, kivált a' falusi Oskolákban viseltetnek, a' gyermekek eránt. A' szeretet a' legelső elementuma az emberiség' kifejtődzésének; azért töltötte-meg a' Teremtő a' szülei szívét olly' sok és olly' meggyőzhetetlen szeretettel a' gyermekek eránt. A' szeretet fogadja-el a' született gyermeket, a' szeretet hordozza azt karjain életének elsőbb esztendeiben. Mit találunk ebből a' szeretetből az Oskolákban? pedig a' Nevelőnek minden, fáradságát tsak az teheti előmenetelessé, ha, a' gyermeket a' szeretet által magához kötötte. A szeretet teszi a' gyermeket arról bizonyossá, hogy Nevelője az ő boldogságát *munkai*' kódja. A' hol szeretet nintsen, nintsen ott bizodalom, igaz engedelmesség, és háládatosság. Hogy lehessen hát ott vallásos nevelés?

Nem lehet a' szeretet kútfejéről az Istenről, szeretet nélkül tanítani. Úgy szintén a' Jézus' életének példája szerint, a' ki magát szeretetből az emberekért feláldozta, senkinek és senkit sem lehet szeretet nélkül formálni.

Hogy az Oskola- Mesterek olly' hidegek, és szeretet nélkül valók a' gyermekek eránt, annak oka szívekben is ugyan, de kivált külső állapotjokban van. Arról alább fogok szólni.

Tudtomra még eddig semmi alkalmas könyvek nintsem a' falusi Mestereknek, a' Vallás igasságainak, az ollyan gyermekek szívébe való bétsepegtetésére, a' mellyek még a' Vallásról vagy semmit sem tudnak, vagy pedig már hibás vélekedésekkel mennek az Oskolába. A' mi Katechismusaink nintsenek elégé a' gyermekek megfogásához alkalmaztatva, elől-hátul egy eránt nehezek. Van egy különben haszaos könyvetskéjek: a' *Vallásra való bevezetés*, de ollyan nints, a' mely a' Vallásban vezérül szolgálna.

Ítéletem szerint e' következő könyv *Gumal und Lina von Lossius* igen alkalmas lenne a' kis gyermekeknek a' vallásra való taníttatásokra, mert az nem tsak a' gyermekeket, hanem magokat a' Tanítókat is megindítaná és gyönyörködtetné, a' mint ezt más Nemzeteknél, sok Nevelők és gyermekek magokon tapasztalták. Minekutánna pedig ezt a' könyvet elvégezte a' Tanító, egy szélesebb és szorosabb rendbeszedett tanítására használhatná e' következőt. *Erster Unterricht im Christenthum für die noch unerwachsene Jugend von Carl Cleymann* 1804. A' nagyobbaknak elég lenne a' Hit tudományából annyit tudni, a' mennyi a' Tiszán-innenlévő Superintendenztiátan készítettett új Liturgiában ta-

látatik, csak hogy szükséges magyarázatokkal és világosításokkal adatna a' Tanítók' kezébe. A' szükséges magyarázatokon és világosításokon, értem itt még azokat a' természeti dolgokat illető és históriai esmereteket is, mellyek nélkül a' Biblia' hasznos olvasása, a' Bibliai históriák' magyarázatja, egyszóval a' vallás' tanítása el nem lehet. Ezeket az esmereteket pedig csak kevés Oskola-mesterekben találjuk fel. E' végre, minden Oskola Mestereknek, sőt minden ifjabb vallást-Tanítóknak ajánlom e' következendő munkát: *Abrins der bey dem Religions-Unterrichte unentbehrlichsten Hülfskennntnisse. Erste Abtheilung, welche die bey m Religions-Unterrichte unentbehrlichsten IVatur-Kenntnisse enthält, 2-te Abtheilung welche die notwendigsten historischen Kenntnisse enthält von Joh. H. Ziegenbein, Superintendenten zu Blankenburg-Quedlinburg, 1806-1808.* Egy értelmes és magát a' gyermekek' tehetségéhez alkalmaztatni tudó Tanító, nagy előmenettel és kevés fáradsággal taníthatja a keresztyén Vallást, a' felserdülteknek, ezen igen esmeretes munkátskából: *Útmutatás a keresztyén vallás előadására a' Helvétziai vallás tértelt követők' értelme szerént, második ki-adás Debreczenben 1807.*

Tanátsosabb lenne mind e' mellett is a' Vallásra való készítését a' gyermekeknek az Oskola-Mesterekre; annak szélesebb tanítását pedig a' Nagyobbaknak, a' Prédikátorokra bizoni, a' mint ez minden más Nemzeteknél szokásban van. – Valóban a' Vallásban való hiedegségnek nállunk, fő oka a' vallás' tanítása, és a' gyermekek' szívébe való tsepegtetése' módjának híjános volta. Ezt a' híjánosságot másképen ki nem lehet pótolni; hanemha a' Vallás

tanítása a' falusi Oskolákban is Prédikátorokra bízattatik.

Nem lehet, hogy a' Köznépnek, a' vallásban való taníttatásában tenni szokott közönséges hibáról, itten emlékezetet ne tegyek. A' babonaság'mételyének a' köznépből való kiirtására, nállunk is készítettett egy kis jeles munkátska, a' melyben a' boszorkányos és kísértetekkel tellyes históriák és- történetek megvilágosíttatnak, és az ő természeti okaikra vissza vitetnek. Hogy ennek a' könyvnek nagy lehet a' haszna, a' tudatlan és könnyen hívő emberekre nézve-, nem lehet tagadni. De tsaknem minden erejét elveszi annak a' Köznépre nézve, a' vallás tanítása alkalmatosságával elő fordulni szokott tudomány, az ördögökről, azok' hatalmáról, és intselkedéseikről. Hiszen az ördög, boszorkány és kísértet alatt ugyan azon egy rossz lélek értetik. A' boszorkányok és kísértetek az ördög munkái. Már ha az ördögöket minden magyarázat nélkül, pusztán, hinni kell a' szegénynek; hogy ne hidjen boszorkányokat és kísérteteket? Ha ki nem hagyhatjuk az ördögöket a' Vallás' tanításából adjunk annak a' tudománynak olyan értelmet, a' mely az okossággal megegyezik. Külömben a' Vallással együtt tsepegtettjük a' szegény emberbe a' babonaságot.

III. *Az intellectualis Nevelés vagy az értelemnek vilagosítása, az életre szükséges esméretekre való megtanítása a' gyermekeknek, harmadik tzelja a' falusi Oskoláknak,*

A' miolta a' Köznép' Nevelését munkába vették a' társaság' Igazgatói; az ólta nem tsak

a' Tudósok, hanem a' tudatlanok is egyeránt disputálnak arról, valyon szükséges legyen é a' köznépnek a' tudományos nevelés? Azok, kik a' tudományos nevelést a' tudós neveléstől, vagy a' tudományokra való neveltetéstől meg nem tudják, vagy meg nem akarják különböztetni, azt állítják, hogy a' köznépnek vagy semmit se, vagy igen keveset kellene tudni a' tudományokból; különben az, a' maga sorsát felülmúló formálást kapván, *nem fog* állapotjával megelégedni. Megtanulja azt a' nép magától is, mimódon kellessék a' maga kenyerét ortzája verejtékével enni. Elég volna, úgy mondják ezek, a' Köznépnek a' szívét formálni, azt szelídséggel, alázatossággal és engedelmességgel, vagy világosabban szóllván, szolgai félelemmel megtölteni 's a' t. Mi ezeknek azt feleljük, hogy a' kenyérnek ortzája' verejtékével való evéséről szólló sententia, *az egész*, emberi nemzethez van intézve, és az Ó Testámentombéli kijelentésnek ezen szavaiban, nem találunk egyebet, hanem az emberi Nemzet' testi nevelésének bölts reguláját. A' kik így beszélnek nem tudják mitsoda szoros öszveköttetése van a' szív' formálásának, az értelem' és az okosság' világosításával. Mimódon lehetne az ember erköltsi képpen jó, ha sem gondolkozni, sem helyesen ítélni nem tudna? Valamint lehetetlen az ember' fejét emberi módon világosítani a' nélkül', hogy egyszersmind a' szíve is nemesedjen bizonyos tekintetben: éppeuúgy lehetetlen a' szívet formálni a' nélkül, hogy az értelem és okosság ereje is annyiba-mennyibe munkába ne vétessen. Ha igaz az, hogy a' Köznépnek is neveltetni kell, úgy, ő-benne is segíteni kell a' lélek' erejének, hogy magát kifejtegethesse; már pedig a' lélek' ereje mind

az értelmet, mind a' szívet magában foglalja. Minden nevelés, következésképen a' köznépé is, csak úgy vezethet az igaz emberi tökéletességre, ha az ő öszveséggel vétetett tehetségei harmóniában gyakoroltatnak egymással. Továbbá, a' köznépnek is emberre kell elébb formáltatni, minekelőtte polgári állapotjara készítettne. Emberré lesz pedig azokban a' tehetségeiben, mellyek az ő' Humanitására tartoznak. Éppen az által, hogy a' nevelésben, kiváltképen pedig a' köznép' nevelésében, a' polgári életnek akárminémű állapotjara való készítést, eleibe teszi az ember, az igaz emberré való formálásnak, mondom, az által tetetik a' nép között az a' veszedelmes megvilágosodás közönségessé, a' mely a' Státusoknak nem kevesebb kárt okoz, mint a' pusztá neveletlenség. Az igaz megvilágosodás, mely az értelem' világosságában, az akarat' jóságában, és a' szelíd 's nemes indulatokban áll; egy az igaz emberi tökéletességgel. A' tökéletes ember pedig nem lehet nem jó. Következik tehát, hogy a' tudományokban való gyakorlás múlhatatlanul szükséges a' köznépnek is, mind azért, hogy azok által az ő értelme világosíttásson, mind pedig, hogy a' tudományokból magának szükséges esméreteket szerezhessen.

Azok között a' tárgyak között, mellyeknek a' köznép' Oskoláiban taníttatni kell, *első a' beszédre való tanítás, vagy az anyai nyelvű tanítása*. Nem elég gondolkozni és érezni tudni, hanem szóval is ki kell azt tudni mondani, a' mit gondolunk és érzünk. Ebben áll kiváltképen a' mi természetünk' méltósága, mely bennünket minden állatok felett felemel. Míg a' gyermek a' maga anyai nyelvét

nem érti, míg azzal élni nem tud, addig nem lehet azt az Oskolában semmire tanítani; a' magyarázat, világosítás híjába való annak, a' ki előtt hol az egyes szók, hol a' szóllás' formái esméretlenek. Ha helytelenül érti azokat, így a' tanításnak egészen más értelmet ad. Úgy szintén akármely gondolat vagy érzés sem lehet világos egészen, ha csak szóval ki nem mondatik. A' kimondás által nyer helyes értelmet. Csak azt tudjuk jól, a' mit szóval ki tudunk mondani, le tudunk írni. A' beszéd által tétetnek a' mi gondolataink és képzeleteink világosokká. A' helyes beszéd nem olyan könnyű dolog, hogy azt a' gyermek magától is megtanulhatná. Hány embereket lehet találni, a' kik különbben a' pallérozottabbak közzé tartoznak, 's némely tudománybéli esméretekkel is bírnak, és helyesen beszélni nem tudnak? Tsudálokzni lehet azon, hogy a' kis gyermekek' Oskolájában a' beszélés' tanítását, mind-eddig nem csak legfőbb tárgya nem tették a¹ Tanítók, hanem azt egészen elmúlatták. Nints egy oskolai könyvünk is, a' mely azt adná elő, mimódon kellessen a' gyermeket helyessen beszélni megtanítani. Azt kívánják a' Tanítók, hogy a' gyermek vélek beszéljen, minekelőtte azt beszélni megtanították volna.

Ennek az Oskolai nevelés' híjánosságának káros következtéseit sehol sem lehet tisztábban látni, mint a' köznépbén. Szánakozásra 's neveltségre Indul az ember, midőn egy közönséges embert beszélni hall. Minden tudomány és pallérozódás nélkül lenni, és még csak beszélni sem tudni; nagy megalatsonyítása az emberiségnek. Ez a' tehetetlenség, már magában is elégséges a' köznépet tudatlanná,

gyámoltalattá, és az emberi nemzet' seprejévé tenni. Ezt tudván, tsudálkozhatunk é azon, hogy a' szegény népnek a' feje olly' kemény, hogy abba egy okos gondolatot vagy képzeletet támasztani olly' nehéz vagy épen lehetetlen, hogy ő sem az Oskolában, sema' Templomban semmit sem tanulhat; hogy ő magát Bírái és Földes Urai előtt ki nem magyarázhatván, sokszor méltatlanul szenved; hogy őtet semmiben sem lehet eléggé használni, a' mihez ész és okos beszéd kell 's a' t.

Ki hihetné azt, hanemha tapasztalná, hogy a' Keresztyén világban is lehessen találni, az emberi nemzetnek, keresztyén atyafiaitól egy olly' magára hagyott Classisát, a' mely a' maga culturájára nézve, kevással különbözik a' vad nemzetektől, sőt a' beszéllés' tehetségére nézve, azoknál alábbvaló.' A' vad nemzetek tudnak legalább annyit beszélni a' mennyire az ő esméretek kiterjed; ezek pedig még ezt sem tudják szóval elő adni, a' mit érteni láttatnak. Melyik az az érzékeny Keresztyén, a' kit illy' nyomorult ember' társainak látása meg ne indítana? Ne engedjük, önnön-magunkért se engedjük azt, hogy az emberi méltóság ember-társainkban ennyire megalatsonyíttasson. Esmértessük-meg a' köznéppel is az ő tehetségeit, tegyük alkalmatossá azoknak okos használására, világosítsuk-meg az ő értelmét, 's óldozzuk-fel nyelvét gondolatainak és érzéseinek helyesen való kifejezésére.

Okosan tsak arról beszélhetünk, a' mit jól esmérünk, és tsak annyit beszélhetünk, a' mennyi tudománnyal bírunk. Az ember' beszédjéből nyilván kitettzik az ő értelmének és ítélő tehetségének ereje, és az ő tudománya, következésképpen, a' beszéllés' tanulása szoros-

sari öszve van kötve, az esméreték' szerzésével, és a' beszéllés' tehetségének kifejtődzése az értelemnek és az esméretnek világosításával. A' mely úton tanúi a' lélek gondolkozni, esmérni és érteni; ugyan azon az úton tanúi az ember beszélni is.

Tudjuk hogy a' gyermek az ő külső érzékenységei által kezd tanulni. A' külső érzékenységeknek tárgyai a' külső dolgok. Legelőször is a' körülötte lévő dolgokat esmérgett a' gyermek. A' Szülék megnevezik előtte a' dolgot, ő pedig felébresztetvén benne, részszerént tulajdon esméretei, részszerént pedig Szüléi' beszédje által, a' beszéllés' tehetsége, igyekszik a' szót, a' dolog' nevét kimondani, 's e' képpen a' dolgról szerzett esméretét a' nevével öszvekötvén, azt megvilágosítani, 's elméjében erősen benyomni. Mennél több tulajdonságait esmérni meg a' gyermek a' dolognak, annál világosabb arról az ő esmerete, és minekutánna annak minden tulajdonságait és részeit felkereste, megesmérte és megnevezte, azt más dolgokkal öszvehasonlította, vagy másoktól megkülömböztette, akkor van néki arról, a' dolog' valóságával megegyező esmérete. Midőn a' gyermek az ilyen esméretét helyes szókkal kimondja, leírja, akkor okosan, értelmesen tanúi beszélni. A' falusi gyermekek úgy mennek az Oskolába, hogy azokkal semmi illy' beszédbéli gyakorlásokat nem tsináltak együgyű Szüléik; és így a' kisebb gyermekekkel a' beszéllésre való tanítást, ezen a' módon kellene legelői kezdeni, és addig kellene őket így gyakorolni, míg akármely nehezebb tárgyakat is szóval le tudnának írni. Ez a' dolog nem nehéz; de nem is olly' tsekélység a' gyermek kékre nézve, mint első tekintettel lenni lát-

szik. Mennyire erősödik így a' gyermekben a' figyelmetesség (mely a' tanulásnak legelső feltétele), önnön munkásságra való indulat és készség az értelem midőn a' gyermek valamely dolgot formájára, állására, számára, színére, mértékére nézve megszemlél; annak részeit, munkásságát, hasznait, más dolgokkal való hasonlatosságát, külömbiségét és öszveköttetéseit megesméri és előbeszelli; minden általlátja, a' ki Önnön magára figyelmeztet, midőn magának valamiről helyes ideát akart formálni. A' külső tárgyakról, fordítsa a' Tanító a' gyermek' figyelmetességét ottan-ottan Önnön-magára is, esmértesse meg véle az ő indulatait 's belső érzéseit. Midőn példának okáért a' gyermek szeret, háládatos bizodalmat mutat, Örül vagy szomorkodik, fél, haragszik 's a' t. akkor nevezze-meg előtte ezeket az indulatokat, 's azoknak tulajdonságaira tanítja meg. Az ilyen alkalmatossággal gyakran fel lehet gerjeszteni a' gyermekben az erkőitsi és vallásos indulatokat is.

Pestalozzi a' maga paedagogiai pállya-futásának mindjárt az elején dolgozott egy könyvetskét, ilyen titulus alatt: *Das Buch der Mütter, Zürich und Bern und Tübingen*, 1803. a' mellyet mustrául adott az Édes Anyák' kezébe, hogy a' szerint tanítsák gyermekeiket figyelmeztetni, gondolkozni és beszélni. Ebben, az emberi test a' maga tagjaival minden tekintetben úgy elő van adva, a' mint azt minden oldalról meg kell vizsgálni, hogy helyes esméretet vehessen rólla a' gyermek. De annak a' könyvnek telyességgel nem az a' tzelja, hogy abból tsupán tsak az emberi testet esmértesse-meg az ember a' gyermekkel; hanem hogy annak útmutatása után vezesse az ember a' gyer-

meket a' körülötte lévő dolgok' megvizsgálására és megismerésére. A' mit Pestalozzi az E-lőljáró-beszédjében az Anyákhoz mond, azt mondjuk mi a' falusi Tanítókhöz, „Tanítástok Tanítók ennek a' könyvnek útmutatása szerint Tanítványaitokat a' háznál, a' mezőben, a' kertben, minden tárgyakat, azoknak tulajdonságait, formáját, és azt, a' mit azok tselekesznek, véghez visznek 's a' t, megnevezni, kimondani; tegyétek azokat figyel m etesekké a' tárgyaknak távolságára, számára, nagyságára 's a' t. 's fejeztessék ki vélek szóval azoknak minden Öszvekötéseit.

Miképpen kellessen ezekben a' beszédbéli gyakorlásokban előmenni, meglehet a' nevezett könyvből tanulni. A' tanításnak minden tárgyaiban így kellene a' gyermekeket a' beszédben gyakorolni, hogy a' mi kevés esméretekre viszzük őket, azokat az ő elméjében világosokká tehetnénk. Tsak hogy soha el ne felejténék azt a' Tanítók, hogy ebben is, valamint mindenben, apródonként lehet tovább menni, elébb az esméretesebb, majd annakutánna az esméretlenebb tárgyakat kellessen elővenni; és főképpen, hogy itt a' sok és tzifraszók, a' mesterséges és nehéz kitételek, a' gyermekeknek több kárára mint hasznára volnának, megzavarnák azt inkább mint megvilágosítanak.

Az illy' beszédbeli gyakorlások' haszija, azonnal szembe-tűnik, mihelyest meggondoljuk azt, hogy azokban a' gyermek külső érzékenységein, az ő beszéllő eszközein kívül, figyelmetessége, képzelő és értő tehetségei egyszerűsmind munkában tartatnak, és az *önnön munkásságra* vonzó indulat, mely nélkül aa ember semmiben elő nem mehet, lassan las-

san uralkodó indulattá tetetik a' gyermekben. De kiterjed ennek haszna az ember' egész életére. Soha sem lehet az emberek között, az értelem nélkül való beszédnek, az érzékenykedésnek jobban eleit venni, mint az ilyen tanítás által. A' mely gyermek megszokta a' dolog mellett való figyelmes vizsgálódást, az jövendőben is minden dolgot, gondolatot, avagy képzeletet helyesebben meg fog tudni szemlélni, rostálni, és hamarabb megfog tudni érteni. Nem elégszik meg a' felezett és méretekkel, mert gyermekségétől-fogva úgy vezetett, hogy a' dolgokat az ő tulajdonságaikban és az ő megesmértető jeleikben határozza-meg, és mind azt, a' mit a' dolgokon és azokban talált, alkalmas és világos szókkal adja elő. Így készül az értelmes beszédű, a' megfontolással, ítélettel és tanáttal bíró ember, úgy mint a' kihez a' tévelygés, hiba, megtsalattatás, előítélet, balvélekedés és babonáság nehezen férhetnek.

Nagy hiba az a' mi falusi Oskoláinkban, hpgy azokban igen kevés realitást tanítanak, a' minek t. i. a' gyermek jövendőben hasznát venné. A' mi pedig még rosszabb, semmit sem tanítanak-meg a' gyermeknek úgy, hogy az ő nálla egész életében megmaradna. Ennek oka az, hogy a' tanítás' módja, sem a' fejét, sem a' szívét nem foglalatoskodtatja, az önnön munkásságot fel nem gerjeszti. Többnyire kiszabott kérdések és feleletek által tanulnak a' gyermekek, a' mellyeket értelem nélkül is kénytelenek könyv nélkül megtanulni, mert a' kezekbe adják. Hány száz meg száz olyan szókat és sententziákat tanúinak mega' gyermekek, a' mellyeket nem értenek, a' mellyeknek ő benne sem egy gondolat,

sem egy képzelet, sem egy érzés *meg nem* felel. A' Tanító azt hiszi, hogy a' gyermeknek eleget tett, ha azzal könyv nélkül taníttatott; a' gyermek pedig azt gondolja, hogy tanulni és tudni nem egyebet térszen, hanem azt a' mit eleibe adnak, könyv nélkül megtanulni és eltudni mondani. Nem a' tudatlanságra tanul, é ekképpen a' gyermek, és nem az Oskolában szokik-é rá az értelem nélkül való beszédre? A' gyermekek' figyelmetessége keveset gyakoroltatik, mert a' hallásból, vagy a' reá halgatásból ritkán tanúinak valamit, tsak az elejékbe adott Letzkének könyv nélkül való megtanulásán török fejeket. A' könyvből való tanulás igen nehéz a' gyermekeknek, mert az nekik természetek ellen van. Látni, hallani, tapasztalni akarnak öök. A' néma betük' nyelvét nem értik; ritkán tudják mit olvasnak, megünják magokat a' mellett, és lassan-lassan elmész a' kedvek a' tanulásához. Ha a' látásból és hallásból tanúinának, kéntelenek lennének figyelmetsségeket és eszeket a' dologra reá fordítani, hogy azt megfoghassák és megérthesék. Elő adván a' Tanító szóval a' dolgot, akkor a' gyermekekkel külön-külön mondatná el azt, és vigyázna arra, hogy mindenik a' maga módja szerént ugyan, de világosan és értelmesen beszélje el, a' mit abból megfogott. Ekképpen a' figyelmetesség, a' megfogyó és értő tehetség, a' beszélés' tehetségével egygyütt, egyszerre gyakoroltatna a' gyermekben. A' melygyermekek ekképpen tanúinak figyelmezní és érteni, azok a' könyvből is több haszonnal fognak olvasni azután.

A' beszélés' tanítása két részekre oszlik: *Az első rész a' szók helyyes-értelme tanítása* mely szerént azokkal gondolatinkat, képzele-

tinket és érzéseinket kifejezzük. Erről beszélünk eddig – Most következik annak *második része*, a' mely *a szók' külső formájáról tanít*; a' mennyiben azok betűkből és syllabákból állanak, és a' mennyiben azok a' sententiának elő-állító részei. Ez a' része a' beszéllésnek, magában foglalja tehát az olvasást, és a' nyelv' grammaticai esméretét.

Az olvasásnak is olly' móddal kellene taníttatni, hogy a' gyermekeknek értelembeli és erköltsi tehetségeiket gyakorolná. Munkába kellene tenni a' gyermek' eszét, a' betűk' öszverakásában, a' syllabák' formálásában is, és az ABCés könyvnek együgyű, a' gyermekek' megfogásához szabott erköltsi vagy okosan mulattató dolgokból kellene állani, hogy az is egy hasznos olvasó könyv lenne. így az olvasásra való tanítás nem lenne olyan unalmas, kínos és mechanicum, mind a' gyermekekre, mind a' Tanítókra nézve. Tudjuk mennyi sok időt elveszen a' Tanítóktól a' gyermekek' egyenként való tanítása, a' betűk' esméretére, a' syllabizálásra, és az olvasásra. Mind az idő megnyerésére, mind az unalom' eltávoztatására; és a' tanulásnak 's tanításnak gyönyörűségesebbé való tételére, azt javasolnám a' falusi Oskola-Mestereknek, hogy eleinte minden könyv nélkül, tsupán írás által tanítanak a' gyermekeket a' betűk' esméretére, a' syllabák' öszverakására és kimondására. Több gyermekek állíttatnának egyszerre a] Tábla eleibe, a' Tanító, krétával írta-fel a' betűket, és tactusra mondatná-ki egyszerre a' gyermekekkel. A' tactusra való beszéd magában is gyönyörködhető, és sok dolgokban, valamint a' figyelme-tességet, úgy az erőt is éleszti. Ottan-ottan, adná által a' Tanító a' krétát a' gyermekeknek,

nek, próbáltatná vélek leírati a' betűket, hogy ekképpen az olvasás egyszersmind kezdete lenne az írásra való tanításnak is. Jó lenne ha a' Tanító, minekutánna a' gyermekek az egyes Syllabákat öszve rakni és ki mondani megtanulták; egynehány és nehezebb szókat feladna a' gyermekeknek, minden írás nélkül, hogy azt a' fejekből syllabizálnák el. Ez által a' megfogó tehetség felette igen gyakoroltatna a'' gyermekekben. Ez a módja az olvasás és írás tanításának közönséges más Nemzeteknél, sőt nállunk is követig azt némely Oskola-Tanítók. Mi módon, mitsoda rendel kellene a' syllabák formálásában elő menni, útmutatásul készített Pestalozzi egy kis ABC-és könyvet, melynek formájára lehetne egyet magyarul készíteni. Egy ABC-és könyv' készítésére mustrául szolgálhat ez is: *ABC und Lesebuch für die Jugend beiderlei' Geschlechts in drei ff eft en von Jakob Glatz. Zweite verbesserte und vermehrte Auflage, mit sechs ^A Darstellungen.* 1816.

Az ABC-és könyvel öszve kellene kötni az anyai nyelv' grammaticáját is. De ez a' grammatica telyességgel ne állana egyébből, hanem a' beszéd' minden részeit rendel magában foglaló sententiákból, a' mellyekhez hasonlókat kellene a' gyermekekkel kerestetni, mondatni és íratni, hogy így tanulnák meg, miképpen, kellessék a' beszéd' részeit használni, az eggyes szókat úgy öszvekötni, hogy azokból értelmes mondás légyen. Ennél több grammaticára nints szüksége a' falusi embernek.

A' Pestalozzi ABC-és könyvét megváltoztatta kiszélesítette és egy ilyen grammaticával megbővítette Zeller e' következő munkájában: *Fundament des deutschen Sprach-*

Unterrichts. Ez a' munka is meg érdemlené, hogy azt a' magyar nyelvre alkalmaztatná 's magyarul ki adná egy gyermekek' Barátja. Mi Magyarok, ezt a' munkát együgyűbbé is tehetnénk némely részben, a' többek között, a' betűk' azon mesterséges felosztásában, melyre nyelvünkben nints olly' nagy szükség, mint a' német nyelvben. Ez a' könyv az írásra való tanítás' módját is magában foglalja. Mennyiben lehetne azt a' mi betűinkre alkalmaztatni, használni, megfogja ítélni az író.

Az írásra való tanításnak semmi kidolgozott módja nints oskoláinkban. Minden gyermek úgy tanúi írni, a' mint az ő Mestere ír, és a' betűk' formája proportiója és szépsége függ a' Tanító kezétől. Holott pedig a' mi betűink között is vágynak olyanok, a' mellyek az egész írásra tartozó fundamentomos vonásokat magokban foglalják. azokban is van bizonyos proportio és vágynak olyan vonások, mellyek a' kezét és a' gustust is formálják. Mind ezekben is útmutatás nélkül szükölködnek Oskola-Tanítóink.

A' Számvetés' tudása elmúlhatatlanul szükséges az életben minden rangú embernek. Tanítják is azt többnyire minden falusi Oskolában, legalább az úgy nevezett négy Specieket. Mennyire mennek abban a' gyermekek, tudja minden, a' ki az Oskolai előmeneteleket esméri.

A' számvetésben való gyakorlás, egy a' leghathatósabb eszközök közzül, a' lélek' tehetőségei kifejtegetésére, kivált az értelem erősítésére. Ollyan móddal kellene tehát azt tanítani, hogy ezen czélt általa elérnénk a' falusi Oskolákban is. De ez nem esik meg, tsupán tsak a' négy speciesekeknek, a' szokott módon

való tanítása által. Sok olly' hasznos gyakorlások vágnak a' számnak természete' igaz megismerésére, mellyeknek a' négy Specieeket meg kell előzni. Azomban nem is az írásbéli, hanem a' fejbéli számvetés által lehetne a' gyermekek' fejét igazán formálni, a' melynek fcü-lömben is több hasznát venné a' szegény ember, mint az írásbéli számvetésnek, Ha a' fejében jól tudna számot vetni, a' írásbéli számvetést jádzva is megtanulná, és akkor értené meg igazán az írásbéli számvetésnek fundamentumait. Szándékom lévén egy illyen számvetést tanító könyvetskét ki adni, arról most többet nem szóllok, külömben is egynehány sorokban senkit sem taníthatnék meg arra. Azon könyvnek útmutatása után, a' legeggyűbb Oskola-mesterek is, jobb számvetőket fognak készíthetni magoknál.

A' *Formákról való tudomány* tudtomra egészszen esméretlen még Hazám¹ Oskoláiban. Nem is tsuda, mert ez az újabb paedagógiai szemlélődéseknek a' gyümöltse, A' Formák mindenféle Combinációja, mint a' Geometriának elementumai által vezetetik-bé a' gyermek a' Geometriába, úgy mindazonáltal', hogy ő Önnön ereje által találja fel mind azokat az igazságokat,' a' mellyek a' lélek' minden tehetségeit, de kivált az értelmet és a' képzelő tehetséget általán fogva formálják. Ezeknek az igazságoknak meg kell előzni a' Geometria' közönséges tanulását, hogy osztán abban szerentsésen elő mehessen a' gyermek és értelme anyi erőt kaphasson, a' mennyit a' mathesis' helyes tanulásából reményleni lehet. Valamint a' számvetésre, úgy a' mérésre is, számtalan esetekben szüksége van a' falusi embernek. Menyire emelné a' Geometriai közönségesebb

igazságoknak tudása, minden rangú emberekben, következésképen a' földművelőkben is a' tökéletességet; azt sok mathematicus könyvekben olvashatjuk. Bizonyára a' szegény falusi emberek is többre mennének, a' magok házaik' és a' gazdasághoz tartozó épületjeik' építésében, a' földművelésre szükséges eszközök' készítésében 's kertjek' el rendelésében, 's bé-plántálásában, sőt szántó földjeik megművelésében is, ha némely Geometriai esméretekkel bírnának; sőt Szegényeknek is, mint meg annyi segéd-eszközül volnának azok, a' tisztességes életre. A' közönséges életben, a' népre nézve szükséges Geometriai igazságoknak Öszveszedése, megígértetett már ebben a' munkátskában: *Gedanken über Mathematik und über Anwendung der mathematischen Krhenntnisse auf den bürgerlichen Erwerb, besonders zur Verminderung der armen Binder, von Joseph Schmid in Bregenz und Heidelberg 1812.* A' Német Országi falusi Oskolákban régtől fogva tanítatik a' földművelésre menendő ember azon Geometriai Igasságokra, a' mellyek néki elmúl hatatlanul szükségesek.

Erről a' Tudományról sem írok bővebben, arra az időre hagyom a' többbit, mikor ennek a' kidolgozásán leszek.

A' Formákról való tanítással öszve van köttve a' *Rajzolás*, Ez a' szép mesterség is vissza van vive a' maga' elementumaira, és ezekben is gyakoroltatnak más Nemzeteknél a' falusi gyermekek, a' szép érzésnek benne való felgerjesztésére és táplálására', a' képzelő tehetségnek, a' szemnek, a' látásnak formálására és erősítésére, és a' kezek' ügyessé való tételére. Ezek a' gyakorlások, nagy előmenetelére szolgálnak, kiváltképpen az ollyan gyer-

mekeknek, a' kik jövendőben kézi mesterségre adják magokat. Hogy a' Magyarok olly' ritkán adják magokat, kiváltképpen az olJyan mesterségekre, a' mellyekre némelly Geometriai igazságoknak tudása és a' rajzolásban, tett bizonyos előmenetel kívántatik meg, vagy hogy azokban olly' nehezen mennek elő; egy nagy oka az, hogy az Oskolákban, a' nevezett tudományra és mesterségre telyességgel nem taníttatik a' köznép.

A' Természeti históriából mennyit kellesen a' falusi Oskolákban tanítani, alább fogom megmondani.

A' Természet-erőket, különösen a' négy Elementumok' természeti tulajdonságait, tanulják-meg a' falusi gyermekek is, hogy a' levegőben és a' föld' színén elő álló vízi vagy tűzi tűneményeket, magoknak kimagyarázhasák. Az által a' babonaság, a' bal vélekedések' ereje gyengítettik a' nép között. Némely *Geographiai esméretekre is* van szüksége a' köznépnéké *A' magok orientálhatasara*, tanulják-meg a' világnak négy sarkait. Esmérjék-meg a' földnek a' nap körül való forgásából, az esztendő' négy szakaszszai' külömbségének okait, a' hold' változásait. Úgy szinte a' *Topica geographiából*, esmérjék meg legalább az ő lakó helyeket magában foglaló Districtust. – Hiszem most nem ritka olyan embereket találni, a' kik alig tudnak a' harmadik faluba elmenni és onnét haza. jönni. *A' Mesterségre menendők* ne tsak Hazájok' hanem más Tartományok' *Geographiáját* is tanulják-meg. Ezeknek szüksége van némely *Technológiai* esméretekre is. Úgyszintén a' *Természet-Históriának* szélesebb tanulására. Mert ha a' Mesterember, a' fa-kő-föld és értz-matériákat, a' mellyekből dolgozik, nem

esméri; úgy soha jó és hasznos munkát tenni nem fog. De mind ezekről itten bővebben nem szóihatok, minthogy nem annyira a' városi Polgárok' Oskolájáról mint a' földművelőkéről tze-lom írni.

IV. *Negyedik tárgya a falusi Oskolákban való nevelésnek a jó erkölcsök formálása.*

Az által, hogy az értelem a' gyermekben, világosíttatik, a' szív nemesíttetik egyszer-smind a' fundamentoma, az ő erköltsiségé-nek is. Nagy hatalma van az értelemnek a' szí-ven és az akaraton. Ha az értelem világos, nem engedi magát a' rendetlen érzések és za-bolátlan indulatok által megvakíttatni, és az akarat nem egy-könnyen hajolhat a' híjában való kívánságok' sugallására. Nem külömben a' nemes és méltó tárgyakra függesztett érzé-sek, elnyomják az illetlen és rossz kívánságo-kat, és tsak a' virtusnak nyitják mega' szívét.

A' mi az erköltsi nevelést itt különösebben illeti, arra akarnánk kiváltképpen figyelme-tessé tenni az Oskola-Tanítókat, hogy tanít-ványaikat igasságosakká, ítéletekben, tsele-kedetekben és beszédekben, magok' meggondo-lókká, magokviseletekben jámborokká és tisz-tességesekké tennék. Az igaz mondás és az en-gedelmesség, legelső virtusok a' neveltetendő gyermekekben, úgy mint a' mellyek nélkül, sem erköltsi sem értelembéli formáltatások elő nem mehet.

E' végre minden reggel a' közönséges Iste-ni tiszteleten kívül, egy kis morális beszédet kellene előttök tartani, a' mely mindenkorá' gyermekek' gyengeségeik és hibáik ellen volna intézve, 's a' melyben a' rossz, minden siral-

mas következeivel, a' jó, a' maga hasznai-val adatna elő. Szükséges lenne oltan - ottan, egy rövid, de világos és szívre ható könyör-gést elmondani vélek, mellyben mind az ural-kodó hibák levetkezhetésére, mind a' jónak el-kezdésére és abban való megmaradhatásra, e-rejek' 's igyekezetek' megerősítésére, kérnék a' szükséges segedelmet attól az Istentől, a' kit Attyoknak lenni megesmértek, és a' ki fe-lől tudják, hogy tsak a' jót szereti a' rosszzat pedig gyűlöli. Az estvéli Isteni tisztelet után legalább egy félórát méltó volna arra fordíta-ni-, hogy az egész nap, a' Tanító által tapasztalt jó vagy rősz maga viselet, jó vagy rősz tselekedet, helyes vagy helytelen gondolat, szép vagy illetlen szó vagy beszéd 's a't. meg-visgáltatna, és a' jó szép biztatásokkal támo-gattatna, közönséges helybe hagyással jutal-maztatna 's élesztetne; a' rősz pedig annak mértéke és minéműsége szerént, szelíd vagy kemény intések által jobbítottatna. Az ilyen vé-le való bánás által, a' jóra való igyekezet, a' rosznak megútálása, napról napra nevededne a' gyermekekben és sokakban egész életékbéli szokássá válna az, hogy magoknak minden tselekedetokról számot adjanak.

Fontos dolog a' mezei emberek' erköltsi formálásában az is, hogy jókor, már gyenge korokban megtanulják azt: miben aljon a' *Birtokosi juss*. Hogy a' gyermekek a' birtokosi just szentnek és lelki ismeret szerént megsért-hetetlennek tartsák másokra nézve; szükséges, hogy nekik magoknak is légyen valami kis birtokok az Oskola körüi, vagy az Oskolában. Illyen lenne p. o. egy kis darab kertetske, egy pár gyümöltsfa, a' melynek termése és gyü-möltse azé lenne, a' ki azt míveli és arra gon-

dot visel, úgy szintén egy kevés pénz, a' melly bizonyos alkalmatosságokkal megszaporrítatna. Egy iskátulya, a' melyben a' holmiét, könyvét, papi'rossát és pennáját 's a' t. tartaná a' gyermek, 's a' mellynek az oskolában kellene állandóul maradni. Mind ezekben módot talál az Oskola, ha azon, azok a' szükséges változások megfognak esni, a' mellyekről alább fogunk szólni. Azt pedig, hogy az önnön haszon keresésnek, és a' mérték nélkül való önnön szeretetnek vétke, az által szíveken erőt ne vegyen, könnyen el lehet kerülni, ha javaikkal okosan élni megtanítatnak; lia alkalmatosságot szolgáltat nekik a' Tanító arra', hogy kiki közölök a' maga jó akaratját többi tanuló társai eránt megbizonyíthassa. Ritka az a' gyermeki szív, a' mellyet a' költsönös jó akaratnak édessége, tiszta emberi és felebaráti szeretetre ne indítana.

Az erköltsi neveléshez tartozik *az okos Oskolái fenyíték'* tartása is. Fenyíték nélkül semmi gyermek sem nő fel. Fenyítékben tartani a' gyermeket, annyit térszen, mint benne azt, a' mi jó, nevelni, a' mi rossz, belőle kiirtani. Minthogy a' fenyíték' ereje mindég az erköltsökre hat ki, az ember' igaz kultúrája pedig tsupán tsak a' jó erköltsökben áll; nem lehet a' nevelő figyelmetességének fontosabb tárgya, a' fenyíték' okos használásánál; — Az a' fenyíték' jó, a' melly magát tsak hamar szükségtelessé teszi. De még is jobb az, a' mely a' gyermekekkel való egész bánásba úgy be van szöve, abba úgy el van osztva, hogy azt a' gyermek észre sem veszi. Önnön tapasztalásomból mondhatom, hogy a' hol a' Nevelő' szeretete és hűsége megnyerte a' gyermekek' szeretetét, bizodalmát és engedelmességét, ott

a' fenyítéknek igen kevés helye van. Nints ott sema' dítséretre vagy a' gyalázatra, sem. a' jutalomra vagy a' büntetésre semmi szükség. A' jutalom vagy dítséret, a' büntetés vagy gyalázat, olyan eszközök a'. Nevelő' kezében, mint némelly mérgek az orvos' kezében, a' mellyek más mérgeket lerontanak ugyan a' netegben' de még is a' magok' munkásságának káros következéseit hátra hagyják a' testben. A' fenyíték' vigyázatlan használása az Oskolákban számtalan sok embereket tett már makatsokká, bosszúállókká, irigyekké, rosz indulatúakká, rosz karakterűekké. A' jutalom és dítséret annyira viheti a' gyermekben az ambitiót, hogy jövendőben minden tselekedeteinek az lesz egyedül való rugójává. Beszédjéből és maga viseletéből, tsak a' nagyra vágyás, mások megvetése, és a' vétkes önnön szeretet fog kitettzeni. Igyekezzenek a' falusi Oskolákban is, az *Önnön munkásságra* való hajlandóságot felgerjeszteni a' gyermekekben, úgy szintén a' szeretet', engedelmesség' és háíadatosság' indulatjait; tanulják meg a' gyermekek, hogy ha jók, magoknak jók; ha roszszak, magoknak valják kárát; így napról napra kevesebb szükség lesz a' fenyítékre, átu-talomra vagy büntetésre.

V. *A'Gyermekeknek az ő jövendőbeli sorsokra 's állapotjokra néző foglalatosságokban való gyakorlások, ötödik tzelja, a falusi Oskolákban adatni szokott nevelésnek.*

Oda fellyebb már szóllottunk arról, hogy a' nevelésnek, a' maga kezdetében semmi más princípiuma nem lehet annál, *hogy minden 5 embert emberré, az az: hogy minden embert*

a' Humanitásra neveljen. Ez a' tzelja az úgy nevezett Elementáris tanításnak, a' mennyiben az, minden eszközei által, az emberi lélek' és test' tehetségeinek kifejtődését és gyakorlását munkálja a' végre, hogy az ember a' maga tehetségeiben emberré lévén, a' társaságos élet' különböző hivataljaira 's állapijaira való készülethez, elégséges erővel és kifejtegetett tehetségekkel foghasson. Az elementáris tanítás' hijánosságából következik az, hogy sok gyermekek készületlenül, ki nem formált tehetségekkel fogván a' tudományok' szélesebb tanulásához, azokban úgy elő nem mehetnek, hogy tudományok után élélhetnének. Semmi tzelra avagy életnemére nem készülvén, sokan közzülök boldogtalan impostorok, korhelyek lesznek, a' Státusnak terhére, az' emberi Nemzetnek pedig gyalázatjára élnek. – A' Szegény is ember lévén, tellyes just tarthat a¹ nevelésnek feljebb említett jótéteményéhez, es azok, a' kik ő töle azt megvonják, megsértik ő benne önnön magokat 's az emberiséget. Éppen azért jegyeztük fel olly szorgalmatosan a' tanításnak mind azon tárgyait, a' mellyekben a' falusi Oskolákban is elmúlhatatlanul szükség gyakoroltatni, a' gyermekek' tehetségeit. De az említett nemes és bölts princípiuma mellett az Elementáris tanításnak, nem lehet hogy szeme előtt ne tartsa a' nevelés e' következő második princípiumot is, hogy

1. i. *az emberek az életre neveltetvén, a nevelés munkájának meg kell egyezni a' társasági élettel, annak mineműségével és formájával.* A' nevelés akkor tökéletes, ha az az embert a' polgári élet' boldogságára vezeti. Már, ha a' Nevelők minden rang' tekintete nélkül

nevelnének, a' társaságos életre, nem de nem öszvezavarnák é a' társaság'' rangjait, és nem több boldogtalanokat formálnának é mint boldogokat? Úgy láttszik első tekintettel, mintha a' nevelésnek ezen két princípiumai, egymással ellenkeznének; de ez az ellenkezés eltűnik, mihelyt meggondoljuk azt, hogy noha az emberi lélek' tehetségei' kifejtődésének, a' természettől meghatározott módja és eszközei légyenek is; mindazonáltal lehet azok mellett a' gyermek' figyelmetességét azokra a' tárgyakra fordítani, 's az ő testi és lelki tehetségeit azokban a' dolgokban is gyakorolni, a' mellyek az ő jövődöbéli sorsával szorosabban öszve vágnak köttetve. Sohól sints erre olly nagy szükség, mint a' köznép' nevelésében.

Épen ollyan könnyű megfelelni arra az ellenvetésre is, mellyet ne talántán valaki tehetne, t. i. hogy az illyen nevelés által, a' köznép örökösen a' maga alacsony sorsára kárhóztattatna, és mindjárt eleinte elzarattatna tőle minden út a' maga felemelésére. Minekelötte ezen ellenvetésre felelnék, azt jegyzem meg, hogy a' köznép' sorsa nem ollyan alacsony, a' millyenné azt nállunk, a' pallérozatlanságból, és tudatlanságból származott durvaság, erköltselenség és tehetetlenség tette. A' köznép, a' földmívelő vagy a' producaló része a' társaságiak, a' mellyet a' mai időben is, de kiválta' régi jobb időkben az Igazgatók, a' Társaság' Nagygyai tekintetbe tartottak, a'hoz nem tsak hogy nyájasan leereszkedtek, hanem sokan közzülök a' böls élet' boldogságát az ő sorsokban keresték, és találták fel. Melyre való nézve vigyázni kellene a' Szüléknek és a' Nevelőknek közönségesen, hogy gyermekeik és

nevendékjeik a' földművelő állapotját, vagy a' földművelést úgy néznék, mint a' mely mindenféle ranggal öszveférhet.

A' Római nagy Vezérek és Igazgatók a' békesség' idején visszatértek a' magok mezei munkájukra. A' Chinai Császár most is meg' fogja legalább egyszer esztendőben az eke' szarvát, annak bizonyására, hogy a' földművelés a' koronás főhöz is méltó foglalatosság. Vajha mi is úgy éreznénk a' mezei élet' gyönyörűségét, a' földművelés' betsét, mint a' Rómaiak. Pedig egy Nemzettől se kívánhatná azt a' bőkezű természet több jussal, mint a' Magyaroktól.

Egy szóval úgy szoktattassanak a' gyermekek külömbség nélkül, hogy semmiféle rangot, állapotot, a' mennyiben az a' Társaságban, egy tisztességes élet' módja, meg ne utáljanak, meg ne vessenek. (Mint a' kotzkával úgy játszik vélünk a' sors; szerentsések vagyunk, ha a' boldogságot magunkban keresvén, azt minden rangban feltaláljuk.

Most a' felvett ellenvetést e' képen hárítjuk el. Jól tudjuk mi azt, hogy a' nagy lélek az emberrel születik, nem pedig a' rangtól vétetik, és hogy a' köznéptől születettek közzül is, ha méltóképpen neveltetnének, sok a' tudományokra és szép mesterségekre termett nagy elmét, virtussal tellyes szívet nyerne meg a' Társaság a' maga díszére és boldogságára. Éppen azért tartjuk szükségesnek a' falusi Oskolákban is a' gyermekeket azokban a' tudományokban és szép mesterségekben, a' megnevezett módon gyakorolni, a' mellyek által a' lélek' tehetségei felébresztetnek és tápláttatnak; hogy így a' nagy talentom magát kinyilatkoztathassa; és az Oskola - Tanító a'

Felvigyzóval együtt, azt a' maga szabad előmenetelében segíthesse. Teljességgel nem sértenek meg tehát az emberi méltóság' az által, ha a' Nevelés a' maga folyamatjában, kivált a' köznépnél, a' polgári élet' rangjait és sorsát tartja szemé előtt. A' köznépet már az Oskolában úgy kell formálni, hogy az a' maga jövődöbeli sorsára elegendő készülettel bírjon. Mindeneknek előtte meg kell véle esmértenni az Ö polgári életének tzeljät, az ö foglalatosságainak fontosságát és minémüségét, együgyü 's természetes élete' módjának kellemetességeit, örömeit és boldogságát, mellyel az ö szegény sorsa, más élet' nemei felett ditsekedhetik. Hogy így a' maga állapotját megbetsülje, azzal meglegedjen, és annak megfelelni napról napra törekedjen. 1

A' köznép a' maga kenyerét meg nem keresheti, a' Társaság' és Önnön szükségének eleget nem tehet; ha tsak az ö productiva ereje nem neveltetik, és annak munkássága ki nem szélessítettik. E' végre lelkét esméretekkel, testét erővel, tagjait ügyességgel kell felruházni.

A' földmívelés' szélessen kiterjedő mezején, legtöbb tárgyakat, alkalmatosságot, és olyan foglalatosságokat talál a' köznép, a' melyekben lelki és testi tehetségei hasznosan gyakoroltatván, kézen fogva vezettedik, azélelem keresésé több módjai' megtanulására. Egy jól elrendelt gazdaságban, szemes felvigyzás és vezérlés alatt, a' mezei és házi rendes foglalatosságokkal, az értelem és szívbéli szükséges formáltatás öszveköttetvén; megszerezheti magának a' köznép mind azokat a' tulajdonságokat, a' mellyek az ö polgári élete' boldogságának keresésére megkívántatnak. Itt az Os-

kola és az élet egyesítve volnának, sőt az Oskolai élet, a' gyermek' tehetségeihez szabott polgári élet lenne. Az ilyen Oskolában megmegezmérkednének a' gyermekek az ő lakhelyek' határában lévő szántóföldek' és rétek' tulajdonságaival, a' föld' különböző nemeivel, azok javításának, vegyítésének és használásának módjával, a' földművelésnek minden ágai-
 val, eszközeivel, nehézségeivel, és az akadályok' elhárítására szolgáló eszközökkel. Megtanulnák, hogy mellyek azok a' plánták, magvak és vetemények, mitsoda természetűek, hogy lehessen azokat haszonnal producálni, mikor és mitsoda munkát kívánnak 's a' t. a' mellyeket részszerént az emberek', részszerént a' barmok' táplálására természetnek. A' hasznos plántákat a' haszontalanoktól, a' dudvától, a' veszedelmesektől megkülömböztetni, azokat ezektől megtisztítani. Mitsoda kövek találtak a' határban, mire és mimódon használhatók. Úgy szintén, mitsoda nemei teremnek az élőfáknak a' környékben; mire és mimódon használhatók; hogy kell az erdőt plántálni, tisztogatni, conserválni. Mikor kell a' fákat levágni, mellyik az épületre, mellyik a' tűzre való fa 's a' t. Itt tanulnák még a' barm tenyésztetésnek módját, a' barmok' nyavalyáit megezmérni és orvosolni 's a' t. Egy szóval az ilyen Oskolában készülne az okos, józan és szorgalmatos földművelő, a babona-ságtói, balvélekedésektől és híjába való kívánságoctói üres, világos eszével élni tudó ügyes köznép. Egyedül ezen az úton lehetne akár-mely Nemzetnél a' földművelést tökéletesebbé és virágzóbbá tenni, a' föld' productumait szaporítani és jobbítani. Ezekben az esméretekben mind befoglaltatik az, a' mit a' falusi Os-

kolákban, a' természet' Históriájából tanítani kellene.

De a' már a' kérdés, lehetne é a' falusi Oskolákat olyan lábra állítani, hogy azokban valamint egy jól elrendelt gazdaságban ekképpen neveltethetnének a' gyermekek?

Minden jó és nagy dolog, a' legszívesebb igyekezet és segedelem mellett is lassan megyn elő, és hogy valami előmehessen, el kell azt egyszer kezdeni. A' falusi Oskolákat írem lehet egyszerre olly' formában ütni, hogy azt azonnal végbevihetnék. Nem lehet, nem is szükség arról álmodni, hogy a' falusi Oskolákat, a' köznép' kedvéért egy egész jószágos Communitássá tegyük, a' mely tulajdon gazdaságot folytasson. Tsak nem minden helységet úgy lehet nállunk nézni, mint egy illy' gazdaságot, a' mely többnyire eléggé rendetlen ugyan, de a' melyben még is részszerént feltalálná, részszerént abba belé vinné egy okos, arra készült köznép Nevelő, mind azt, a' mi az ő tzéljára megkívántatik. Nintsen a' köznépnek az Industriára való nevelésében nagyobb akadály; mint az alkalmazatos Oskola-Tanítók nem léte, a' miről alább fogok szólni.

Sok aprólékos pepetseléssel járó munkák, vágnak a' mezőben és a' kertekben, a¹ melyekre az Oskolás gyermekek, illendő fizetésért mindenkor a' Tanító' jelenlétében, az ő vezérlése alatt reá fordíttathatnának. Illyenek a' többek között a' gyomlálás, az ültetés, plántálás, a' könnyebb földben való kapálás, némely zöldségeknek kiásása, megtisztítása, a' magvak' megszedése, a' gyümöltsszedés, annak az aszalásra való meghasgatása; némely ártalmas bogaraknak és férgeknek elpusztítá-

sa; a' szántóföldeknek és kerteknek a' kövektől és más gizzgától való megtisztítása; a' trágyának elterítése a' szántóföldeken; a' tűzi fák' plántálása, kivált az Alföldön, a' gyűjtők' után való gereblyélés 's a' t. Számlálhatatlan sok ilyen aprólékos foglalatosságokat lehet találni minden Helységben, a' mellyek a' gyermekek által végbevitethetnek, és a' mellyeknek alkalmatosságával a' munkához mind inkább szoknak, testekben erősödnek, és némely hasznos esméretet gyűjtenek magoknak. A' szerént, a' mint a' gyermekek nevednek, erősödnek és okosodnak, nehezebb és fontosabb dolgokban is használtathatnak. Az a' pénz, a' mit a' gyermekek keresnek, légyen az övék, gyűjtögesse-meg azt nekik a' Tanító, vagy a' Prédikátor, és a' nyár' vagy az ősz' végén, a' midőn közönségesen több a' gyermekek' szüksége, adja a' kezekben. Mely jó alkalmatossága volna ilyenkor a' Tanítónak, értékre adni a' gyermekeknek, hogy mely szép, jó és az emberhez méltó dolog légyen, valamint keresni, megérdemelni tudni 's tulajdon keresményeiből pótolhatni szükségait. Erős rugója lenne az a' munkásságra való hajlandóságnak és készségnek a' gyermekekben.

Kiváltképen előmozdíthatna pedig az Oskolai Industria az által, ha minden helységben, a' Földes Uraság, egy, két, vagy az Oskola' népességéhez képest több köblös földet ajándékozna az Oskolának. Abból tsinálna az Oskola egy kertet, a' mellyet maga művelne. Ebben a' kertben minden nehézség nélkül lehetne az olyan dolgokat produkálni, a' mellyek sok kezeket, de kevés egyes erőt kívánnak, és sokat behoznak. A' termésből béve-

vendő jövedelem fordíttatna az Oskola' szükségeire. Az Oskola' szükségein értem itt kiváltképen, a' gyermekek' szükségeit. Abból a' pénzből meg lehetne szerezni némelly hasznos könyvekei, és kiosztogatni a' gyermekek között, úgy szintén a' szegény gyermekeket és árvákat segíteni, hogy azok is Oskolába jár hassanak. Nem különben a' Gymnasticai eszközöket, abból lehetne felállítani, vagy megújítani. Egy szóval, sok jót véghez lehetne vinni ezen a' módon, a' falusi Oskolákban. A' gazdálkodáshoz, a' szegény mezei gazdáknál jobban értő Oskola Mester, a' nevedező generációt jobb gazdákká tehetné, megtanítván a' gyermekeket a' föld' jobb művelésére megemértetvén vélek némely jobb eszközöket 'ö olly' veteményeket és plántákat, a' melyek még a' népnél ismeretlenek. Eggyügyű, de bizonyára tsalhatatlan módja ez a' Földművelés' megjobbításának a' Nemzetnél.

Ha az Oskolák egy ilyen kerttel bírnának' mi-is követhetnénk a' szomszéd Bavarusok' példáját, a' kiknél minden falusi Mesternek kötelességében áll, a' többek között az is, hogy a gyümölcstűk' ültetését, oltását, felnevelését jól értse, és arra a' falusi gyermekeket megtaníttsa' Az Oskola - kertben, minden Oskola - mesternek van egy, több száz, sőt ezer fűtskűkból álló fa-Oskolűjű, a' melybűl, a' legszebb oltványok, és a' legjobb fajta gyümölcstűk kerülnek ki, mérséklettűron, a' lakosok' kertjeibe. A' gyermekek segítenek a' Tanítűnak, a' magvak' megszedésében, elűltetésében, az aprű fűtskűk' általplűntálásában és beűltűsűban, a' fűktisztűtűsűban és nyesésűben. Így tanuljűk meg a' gyümölcstűkkel való bűnűst. Nem nagy jű tűteműny  az egűsz Orszűgra, és ki-

váltképpen a' Szegényre nézve, hogy kevés költséggel, magának jó kertet plántálhat, jó ízgyümölttsel élhet, és annak árából pénzt is szerezhet? Melly igen örülne annak a' legdurvább és legostobább paraszt is, hogy az ő gyerjrieke néki, ily haszonnal tud kertészkedni. Báváriában, a' gyümöltts-magokat, az Uralkodás hozatja mes; és osztatja ki az Oskolákba. Nálunk ez nem szenvedne nehézséget, a' hol oly' sok szép és gazdag kertjeik vágynak az Uraságoknak. A' Fa-oskolából való jövedelem egyenessen az Oskola mesteré. Minálunk is azzal kellene nevelni az Oskolamester jövedelmét.

Ebben a' kertben, vagy háza körül akárhol, tartozna az Oskolamester méheket tartani, és a' nagyobb 's okosabb gyermekeket, a' méhekkal való bánásra megtanítani. «A' méhtartás egy a' legszebb és leghasznosabb ágai közül az Oeconómiának.

Az Uralkodás régtől fogva törekedik azon, hogy nálunk, a' selyem termesztést közönséggé tegye. Tudva van előttünk, hogy még mind eddig sikertelenek voltak minden e' béli intézetei. Oka annak, hogy ez is, más több jó dolgokkal együtt elő nem mehet Hazánkban, kiváltképen az Elöljárók' hidegsége, a' köz jó eránt való lágy melegsége. Valamint a' gyapot termesztést Hazánk' melegebb részeiben, úgy a' selyembogarak' tartását is, az Oskolákkal lehetne elkezdetni, és hogy az Industriának ez az ága is folyamatba jöjjön, az abból bejövő haszon légyen az Oskola' mestereké. A' selyem bogarakkal való bánás módját, a' legkisebb gyermek is megtanulhatja, és két hónap alatt megkészül a' selyem.

Ezek kiváltképpen azok az aprólékos, de hasznos munkák, a' mellyekbe tavaszaszal, nyárban és őszszel lehetne foglalatoskadtatni a' falusi gyermekeket.

Most lássuk már azokat, a' melyeket télben vagy a' tavaszi nyári és őszi essős és más alkalmatlan időkben, a' házban, vagy a' háznál vihetnének véghez. Illyenek a' többek között, a' fűzfa vesszszöböl készült egy-kézi gömbölyű, és két-kézi lapos kosarak, mellyek a' fiatal tölgyfa' hosszú szívós forgátsaiból is készítettnek; a' szalmából vagy gyékényből font, kenyérsütéshez való kosarak, a' gyékénytakarók, gyékény-kasok; szalma-takarók, szalmakasok, szalmából font székek és nyoszolyák, szalmakalapok, és a' kefetsinálás, ide szám-lalom a' fából készült némelly házi eszközöket, úgy mint a' fakanalakat, villákat, tányérokat és más apró edényeket. Az illjen faragtsálás által, kimutatja magát és tápláltatik, a' mesterségi talentom, a' melynek gyakran bámulásra méltó productumait láthatni. Azomban ez is meg-adja a' Szegénynek a' kenyerét. Némely Országban a' *Schwarzwaldban* és a' körülötte lakó emberek, télben, tsupán tsak ilyen faragtsálásbói élnek, és ha meg-vesznek egy koronás talléron, egy szekér Juhar fát, abból kidolgoznak 60 sőt 80 forintokat is, hiteles tanúbizonyysága szerint egy volt Oskolák' Inspectorának. Ezek az emberek a' faragtsálás mesterségét annyira vitték, hogy mármost használható falravaló faórákat, sőt 's ebbeli órákat és más jeles eszközöket is készítenek. Nálunk is hasznát vennék ennek az együgyű mesterségnek, az erdős helyeken, a' hegyek között lakó, kevés földmívelést űzhető' szegénylakosok. A' Ménusi Frankfurtumban az Árvák-

Házában, olly' sok fele és tsinos munkákat készítenek a' gyermekek, vastag bibulából, hogy az az Oskolának szembetűnő jövedelmet ad.

Egynehány esztendőktől fogva nállunk is elkezdették volt a' paraszt aszszonyok, némely Helységekben, a' gyapjúfonást és magok szövök a' férjfiak számára a' nadrágnak, újasziak, sot a' gubának való vastagposztót-is; Ezt az Industriát méltó volna táplálni a' köznép között az által is, hogy az Oskolás gyermekek hajtathának reá, a' gyapjúfonásra. Ha ez lábra kapna, a' posztó fabrikák is elősegíttetnének, és a' nép is könnyebben ruházkozhatna. A' kereset ezekből a' munkákból is lenne azo' ke, a' kik abban fáradnak. Melly hasznos volna a' népet figyelmetessé tenni, a' fűzfákon termő pehelyforma matériának hasznára is. Ezt Franciaországban, gyapottal vegyítvén megfonnyák és harisnyákat 's egyebeket készítenek belőle. Pusztán' magában is lehet ezt használni, kalap és takarozzó fain pokrótz készítésére.

Mind az itt, mind a' fellyebb említett foglalatosságról meg-kell jegyezni, hogy szók sokba függenek a' helytől, a' kornyék természeti mivoltától a' mennyiben az, a' lakosok' élete' módját is megszokta határozni. A' hely 's abban a' nép' szüksége, megmutatja azt az Oskolának, mire fordítsa kiváltképpen a' figyelmetességet p. o. egy folyó víz mellett lakó nép között, a' halászás, egy élelem' keresése módja lévén, a' kissebb hálók' kötésének megtanulása, hasznos foglalatosság az Oskolákban.

Hét nevezetes kérdés támadhat itten – Az első ez: Vallyon ezek mellett a' foglalatosságok mellett, lehetne é' helye a' tanulásnak,

volna é arra idő? A' második pedig ez: Hogy venné a' köznép, az Oskolának illy' nagy változását, engedné é gyermekével ekképpen bánni?

Az elsőre azt felelem, hogy ezekkel a' foglalatosságokkal is meglehet egyeztetni a' tanítást, és a' tanulást tsak hogy a' tanítás' módja minden mesterkézett és tudományos formájából kivetkeztetvén, olyan együgyűvé tétesen, a' mint tsak lehet. Többet tanítsanak a' falusi Oskolákban practice mint théoretice. — Nem sok az a' mit a' köznépnek tanítani kell, és nagy része annak olyan, hogy azt az alatt is tanulhatja, míg dolgozik. A' tanítás' módjának hibás volta az oka, miért hogy eddig, olly' sok idő alatt, olly' kevésre mentek a' falusi Oskolákban. Ugyan azon egy a' tanítás' módja a' tudományos Oskolákban és a' köznép' Oskoláiban. Holott ezekben az életért és az életre kellene addig is, tanulni, míg azokban a' tudományért és az Oskoláért tanúinak. Itten az Industria által, az industriára kellene nevelni az alatt, míg ott a' a' tudományok által, a' tudományokra nevelnek.

A' falusi Oskolákban, a' tulajdonképpen vett tanulást úgy kell nézni, mint nyugvást vagy inneplést. A' dolog' idején is, kivéven a' mezei munkákat, lehet egy kevés időt a' tanulásra fordítani, és fel lehet az Oskolát úgy osztani, hogy a' munka és a' tanulás egymást felváltsák naponként; hogy egy része a' gyermekeknek taníttasson, és tanuljon, a' más része pedig munkában legyen. 's a't.

A' második kérdésben több nehézség találódik mint az elsőben. Mint bizonyost úgy lehet azt előre látni, hogy a' köznép, melynek nagyobb része a' munkát átoknak hiszi, és az

Oskolát, egy olyan helynek tartja, olyannak lenni tapasztalta, a' melyben a' gyermekek, minden mozgás nélkül tsendesen ülni, és szüntelen a' könyvbe nézni tartoznak; nem fogja engedni gyermekével dolgoztatni. A' magokat jobban bírok közzül, nem egy lesz olyan, a' ki azt fogja mondani: Ha tsak arra kell, tudok én néki othon is dolgot adni, nem szorult az én gyermekem arra a' kevés pénzre, a' mit az Oskolában keresne 's a' t. De még is a' helybéli Prédikátornak a' Földes Uraságnak, vagy annak Tisztjeinek a vallása és az abból származandó szembetűnő haszonnak elejébe való terjesztése által; azt hiszem, hogy nagyobb része a' népnek, hajlandó lesz gyermekeit az Oskolai új rend szerént formálni engedni. Hogy ha pedig ez sem használna, a' mi ugyan nehezen hihető, akkor meg-kell az okoskodást ellenek fordítani; és azt kell mondani, hogy a' jobb sorsú gyermekek, ennek-utánna, jöjjenek az Oskolába azon bizonyos időre, a' mely a' tanulásra ki-szabatik dél előtt, és dél után is egy pár órára: hanem a' szegényebb sorsnak, a' kik minden nélkül szűkölködnek, dolgozni és a' kenyér keresésnek több módjait tartoznak megtanulni az Oskolában. Ebben az esetben szükség a' szegény gyermekeknek, árváknak, a' kik külömben semmit sem fizethetnek, a' tanításért, nem tsak megengedni hogy Oskolába menjenek, hanem minden módon oda kell őket édesgetni, es körülöttök olly' szorgalmatossággal jární, hogy azoknak előmenetelek mindeneknek szemekben tűnjön. Ezt látván a' nyakasabb ostobák, részszerént irigységből, résszerént meggyőződésből, önként fogják az Oskola-Mestert érni, hogy az ő gyermekeiket is formálja

úgy, mint a' szegényeket. Tyrolisnak azon részében, melyet *Varalbergnek* neveznek, ezen a' módon reformált egy ügyes Tanító egy Oskolát. Mind e' mellett, csak ugyan szükség különbséget tenni a' gazdagabb és szegényebb sorsú szüléssel bíró gyermekek között t. i. a' kiknek szülei tudnak gyermekeiknek, az Oskolán kívül is, dolgot adni, és azok között, a' kik vagy igen kevéssel, vagy semmivel sem bírván, gyermekeikre szükségek nintsen. Ez a' különbség csak annyiban aljon, hogyha magok, a' tanulás' óráin kívül, valamely munkára, haza bocsátatni kívánják gyermekeiket, az nékik megengedtesen, az alatt míg a' többiek a' Tanító rendelése szerint foglalatostkodnak.

Valamint minden dologban, úgy ebben is az okos kezdetbe kell helyeztetni a' dolog' szerentsés kimenetelét.

Imé ebben áll rövideden az Industrialis Oskolák' természete. Mitsoda hasznai légyenek az olyan Oskolai nevelésnek a' köznépre nézve, a' melyben a' tanulás' mellett, kézi munkákra is hajtatnak, szoktattatnak a' gyermekek; láttuk, ha semmi más haszna nem lenne is az ilyen nevelésnek azonkívül, hogy az ifjúság, már gyergekorában, a' munkásságra szoktattatik, és az elpuhulásnak a' legsiralmasabb következtől, a' dologtalan hanyélesztől elvonattatik; már ezért az egyért is, 'mélto volna azt, minden Nemzeteknél előmozdítani. Az emberi természet úgy van a' böltés Teremtőtől formálva, hogy abban a' lelki és testi tehetségek' munkásságát, csak fel-kell ébreszteni, és az okosság' útmutatása szerint, egy jó erányban el-indítani, azonnal egy kiapadhatatlan kútfeje nyittatik meg az öröm-

nek, a' vidám és boldog életnek, az emberre nézve. A' munkához hozzá szokott és annak béréből élni tanult ember, nem esméri az unalmat, ezt a' bűnöknek egyik termékeny anyját, és a' zabolátlan kívánságok által oldozott gondolatokat. Tsendes az ő nyugodalma, valamint munkában töltött napjai is tsendesek. Minden új foglalatosság, új reménységet nyújt néki az élet' szükségeinek és örömeinek megszerzésére, és az azokkal való élésre. Kevés szükségeivel, könnyen megférhet a' megelégedés, megelégedett szívét pedig a' természet' legeggyűbb scemái is, örömmre indítják. Ollyan az illyen ember, mint a' maga ártatlanságában, lévő gyermek, a' kit minden kitsínység a' természetben, egy kis féreg, egy tarka lepke, egy repkedő madár, egy fűszál, egy híves árnyék, és a' napnak ragyogó világa, magán kívül ragadhat. Gazdag a' természet a' gyönyörűségek külömb külömbféle kútfejeivel; és éppen olyan gazdag a' mi természetünk, a' gyönyörűségek' elfogadására szolgáló tehetségeiben; tsak hogy ne engedjük, hogy a' mértékletlenség, puhaság és a' zabolátlan kívánságok, azokat belőlünk ki-óltsák. – Nem lehet abban kételkedni, hogy az élelem' keresése módjainak megtanulása, és annak a!-, kalmatosságával, s testi erők' gyakorlása, egyszersmind az elme' és szív' formálására is, hasznos befolyással ne légyen. Nem vadulhat el az Industriára formált ember, és nem lehet durva, mert az ember tsupán tsak a' tudatlanság, a' maga erejének nem esmérése és annak ostoba használásából származni szokott tehetetlenség által lehet vaddá, igazságtalanná, nagyralátóvá, alátsonnyá és szemtelenné.

De hogy az Industrialis nevelésnek így kívánatos következései légyenek; szorgalmatosan el kell kerülni a' gyermekek' foglalatoskodhatóságában, hogy az ő kedvekkel és erejekkel soha vissza ne éljünk. Szánakozásra méltók azok a' szegény gyermekek, a' kik a' magok' tápláltál ásókra és a' szüléi ház' szükségeinek könnyebben lehető kielégítésére, már 10-12 esztendő korokban sanyarú és terhes munkákkal kínoztatnak. Szerentsétlenebbek ezek az oktalan álatnál, a' mennyiben azt felengedi az ember nőni, minekelőtte a' nehéz munka' jármát nyakába tenné. Minekelőtte felnőnek az ilyen gyermekek, nyomorékká lesznek, inaik és muskulussaik elvesztvén rúgó erejeket, tagjaik megmerevednek; testek a' megerőltetés' sok, alkalmatlan, fájdalmas és otsmány nyavalyáival rakva, törpe és formátlan marad, 's tsak hamar alkalmatlanokká lesznek minden nehezebb munkára, élelmek' megkeresésére, és a' koldusok' számát szaporítják. Az Industrialis Oskolákban soha se dolgozzanak a' gyermekek erejek felett; az által is nevelni kell kedveket a' munkához, hogy abban soha meg nem erőltetnek.

HARMADIK SZAKASZ.

A' KÖZNÉP' TANÍTÓIRÓL.

Doctor *Schupp*, a' maga idejében t. i. a' 17-dik Században igen híres, és az Oskolai dolgokban tapasztalt Tudós, azt mondta, hogy az Oskolák' megjobbítását, a' Tanítók' megjobbításán kellessen kezdeni. Ez az igazság olly' világos, hogy annak megerősítésére semmi auctoritás nem szükséges. Akármely szép plánmot dolgozzon is valaki az Oskolák' organizációjáról, mindenkor az az utolsó kérdés: Hol vágnak a' Tanítók, a' kik azt kivigyék? Mégis mindazonáltal tudni kell először, mit és mennyiben légyen szükség az Oskolán jobbitani, minekelőtte a' Tanítóról gondolkozna az ember, mert a' Tanító' tulajdonságait az fogja meghatározni.

Abból a' mit eddig a' köznép' nevelése' módjáról mondtunk, kitettzenek azok a' hiánosságok, a' mellyeket falusi Oskoláinkban ti kell pótolni, hogy rajtok valóságos igaz megjobbítás eshessen. Úgy szintén meg lehet abból azt is határozni, mit kellessen egy falusi Tanítónak tudni, hogy a' köznépnek illendő és szükséges nevelést adhasson; valamint azt is: vallyon elégségesek é a' mostani Oskola-Mesterek a' köznép' helyes nevelésére?

A' falusi Oskolák' mostani körülállása-
ikban, és fennállások' fundamentomában vé-
tetvén., tellyességgel nem állanak ellent, hogy
rajtok azok a' szerentsés változások végre haj-
tassanak, a' mellyeket az eddig leírt mustra
szerént való formálás szükségessékké tészén.
Ekklesiáink' 's Oskoláink' nagy lelkű, hatal-
mas és bölts Elöljárói, könnyen véghez vihe-
tik azt, hogy a' falusi Oskolák' előmenetelére
mindenütt megadattasson az Oskolai Industri-
ára szükséges, kevés segedelem. Tsak az elég-
séges készülettel bíró Tanítók' nem létté, te-
szi itt az egész nehézséget. Ezt a' nehézséget
mi is tsak úgy fogjuk elháríthatni, a' mint azt
más Nemzetek elhárították, tudni-illik: *Osko-
la-Mesterek' Semináriumak felállítása által.*

Az Anya-Oskolában szépen lehetne egye-
síteni a' Lelki-Tanítók' készítését az életre ta-
nítók' vagy az Oskola-Mesterek' készítésével,
A' mi Anya-Oskoláink elég szerentsétlenek
ugyan már abban, hogy benne az Oskolai
közönséges nevelésnek újabb és böltsőbb prin-
cípiumai ellen, az Oskolának tsak nem min-
den nemei egyesítve vágynak, egy testbe önt-
ve találatnak. De az Oskola-Mesterek' Semi-
náriuma azoknak sem terhekre, sem károokra
nem lenne. Más Nemzeteknél a' Gymnasiu-
mokhoz van a' kötve. Ott a' Tanítók' különös
felvigyázása alatt, a' szükséges tudományokra,
a' nevelésnek és a' gyermekekkel való bánás-
nak közönséges princípiumaira és reguláira,
a tanítás' módjára megtanítatván, hivataljok-
ra elkészülnek a' nélkül, hogy a' felsőbb tuda-
mányok' imígy amúgy való megtanulásával
vesztenék haszontalan az idejeket. Az olyan
szegény ifjak, a' kik kevés talentommal bír-
nak, és szegényebbek, hogy sem mint a' fel-

sőbb tudományokra adhatnák magokat, de a' melled szorgalmatosuk, ügyesek, és jó erköltsűek; ebben a' Semináriumban, ha kedvek van, az Oskola-Mesteri hivatalhoz bevételnek.

Nálunk az Anya-Oskolák régen azért fundáltattak, hogy azokban Lelki és Oskola-Tanítók készíttessenek. Hogy pedig az Oskolai Ifjak magokat egészszen a' Publicumnak szenteljék, meghatározottat, hogy az ő élelmekről és tanítatásokról a' Publicum gondoskadjon. E' végre adattak eleitől fogva az Oskoláknak, a' kegyes Oblatumok; e' végre állanak fel még ma is a' Deákok' felsegélytetésérik némely tsekély 's alkalmatlan módjai; sőt nem hibázok, ha azt állítom, hogy Anya-Oskoláinkban, a' felsőbb tudományokat tanulók' Oskolája, egyért azért köttetett olly' szorossan öszve, az Elementáris Oskolával és a' Gymnásiummal, hogy az azokban való tanításból béveendő haszonból a' Deákok felsegítetvén, a' Publicum' terhe könnyebbedjen.

Még a' Reformatio után is sok ideig, az emberek' akkori gondolkodásának módja szerint, az Oskolák', a' Templomok' leányinak tartatván, azokban közönségesen tsak a' Theológiaiért tanítottak és tanultak. Az Ifjakkal úgy bántak, mintha mind a' Papságra neveltetnének, és a' nevelés egyedül a' Papok kezében volt. így volt az nálunk is. Nem tsuda tehát, hogy eleinte, a' régi idők' geniusza szerint, a' Lelki Tanítók az Oskola-Mesterekkel együtt, és egyformán neveltettek, és hogy a' falusi Oskolákban is, örömet Papokkal, vagy a' Papságra menendőkkel akartak neveltetni és tanítatni; egyszóval, hogy az Oskolákat a' Templomokkal minden módon öszvekötve igyekeztek tartani. Ennek a' do-

lognak sok rossz következéseit érzették már a' 16-dik Század vége felé is. De a' 17-dik Században világosan kimondották azt magok a' Papok, azok között a' feljebb említett Tudós Schupp, a' ki noha a' Theológiának Doctora, Hamburgi első Prédikátor volt légyen is, meg is bátorkodott azt állítani, hogy *még a Scho-lasticus Status az Ecclesiasticas Statussal teljességgel egybekötve marad, nem lehetnek jók az Oskolák.* Mitsoda igazságok feküdjenek ebben az állításban, azt nem vizsgálom, tsak azt az egyet veszem ki belőle, a' mit senki sern tagadhat: hogy míg nálunk is az Oskolák' jövendőbéli Tanítói, a' Prédikátori hivatalra menéndöktói, vagy elválasztatván, különítem készítettnek és formáltatnak tzéljokra'; vagy pedig azok, a' kik akárminémü rendelésből, az Oskolai-Tanítói hivatalt viselendők, a' nevelés' tudományára fundamentomosan meg nem taníttatnak; addig jó, hűséges és buzgó Oskola-Tanítóink nem lesznek, és a' culturát, a' Nemzetnél egy jobb nevelés által előmozdítani nem lehet.

Lássuk nagyobb világosságnak okáért, kik azok, a' kik mosta' nagyobb és kissebb városi és falusi Oskolákban tanítanak Kivé-
vén a' Gymriásiumokban egy két Tanítókat, s azok többnyire mind olyan emberek a' kiknek tsak addig tzéljok a' Tanítói hivatal, míg módot szereznek magoknak arra, hogy más élet' neméhez foghassanak. Én a' nagyobb Rectorságokat viselt Férjfiaknak érdemeiket az Oskolák' vezérlésében megesmérem; tisztelem azt a' szép intézetet is, mely szerént azok, nagyobb tökéletessítések végett, felsegélytetések' kútfejére vezetettvén, magokban, Ekllesiáinknak, Anya-Oskoláinknak, és közönsé-

gészen Hazánknak, tudós, tapasztalt és hasznos Tanítókat, Tisztviselőket és Polgárokat készítének. De még ez sem álván ellent, úgy merek ítélni, 's véltem, tudom, más elő-ítélet nélkül valók is, meg fognak abban egyezni, hogy a' most tisztelt szent tzélra való tekintet mellett, szorossan meg kellene azt vizsgálni, sőt bizonyosnak kellene abban lenni, hogy azok a' Subjectumok, a' kik a' nagyobb Reo torságokra botsáttatnak, legelőször is a' tanításra elegendő készüllettel és hajlandósággal bírnak, és hogy benne a' Publicum eléri azt a' tzélt, a'melyre azok az intézetek (úgy mint a' mellyeken, az ő kevés ideig tartó Tanítói hivataljok fundáltatik) buzgó, kegyes és bölts Eleinktől tétettek. Külömben egynek a' javáért, sok százaknak a' jó nevelés által megfundáltatandó boldogsága kotzkáztatik, és napról napra könnyebbé tétetik az ilyen jó-téteményekkel való vissza-élés. Az Oskolai beneficiumok, nem az Oskolában töltött sok esztendőkért, hanem az érdemért, kiváltképpen pedig a' Status' szolgálatjára való készülletért adatnak. Mennél több időt töltött valaki az Oskolában, annál többel tartozik annak és a' Státusnak; ezek pedig néki semmivel. Az említett nagy beneficiumok' illendő tekintetben való tartására, szükséges lenne azt meghatározni mitsoda tzélra készüljenek azok, a' kik azokkal élnek, és még ebben az esetben is feljmarad az a' fontos jegyzés mindenkor, hogy az Oskolai nagy jövedelemmel való dispositióban, semmire sem lehet olly' nagy tekintet, mint arra, hogy legelőször is az Oskolának hivataljokra elkészült, hivataljoknak elő, hűséges Tanítói légyenek.

A' közepszerű jövedelmű falusi Oskolákban is sokan azok válalják a' Tanítói hivatalt, a' kik Prédikátori hivatalra szándékoznak, és egynehány esztendei szolgálátjuk után, ezen tzéljokat el is érik. Ezek bizonyára méltók a' felsegélytetésre, valamint más fontos és hasznos hivatalra menendők is. De, ezekről is azt lehet megjegyezni, hogy nem kevesen vágnak közöttök gyakran, a' kiknek az Oskola-Mesteri hivatalra kedvek nincs, és tsak kénstelenségből adják magokat arra. Többnyire pedig készületlenül fognak a' hoz; mert nem mindég jó Oskola-Tanító az, a' ki a' Papságra készült. Többek pedig ezen Classisu Oskola-Mesterek közzül olyanok, a' kiknek ugyan semmihez kevesebb kedvek nirns, mint a' belső hivatalhoz, és semmire kevesebb gondjok nem volt az Oskolában, mint a' földnaívelő emberek' nevelése módjának megtanulására: mindazonáltal nem lévén költség nélkül más kinézések az életre, ezt a' hivatalt felvállalják és folytatják addig, míg valami pénzt öszveszerezvén, magoknak egy könnyebb életet készíthetnek, Ha figyelmezzünk arra, hogy némely volt Oskola-Tanítók, mitsoda élet' nemére adják magokat; tsudálkozni nem tudunk eléggé, mimódon adhatja magát valaki olly' egészen különböző dolgokra. Ez azt bizonyítja, hogy azok sem egy, sem más hivatalra soha sem készültek, és minden tzél nélkül laktak az Oskolában.

Mit mondjak a' harmadik Classisu ezegény Oskola-Mesterekről? Ezek' nagyobb részének hivataljára való vocatiója, maga viselete, cültúrája, testi és lelki tehetségeinek mivolta, sokkal esméretesebb még a' köznép előtt is hogy sem mint arról szóllani kellene.

Ímé látjuk, hogy részszerént a' mi Oskoláinkban lévő rendtartás, részszerént pedig az Oskolai Tanítók' készületlen volta; szükségesképen úgy hozza magával, hogy a' köznép' nevelését a' Tanítók nem tehetik életek' tzéljává, és így, hogy az tsak eszköz gyanánt szolgálván, tzél nélkül folytatattatik. ' Mintha a' köznép' nevelése tsekélység lenne a' Nemzetnél, és mintha a' köznépet minden nevelhetné, a' ki valamit tanult, és a' gyermeknél többet tud. Ha valaki az oskolai Ifjak közzül, érték nélkül szükölködik, élete' akármely tzéljának elérésére, bár semmi hajlandósága és készülete ne légyen is, a' gyermekekkel, még pedig a' falusi szegény gyermekekkel való bánáshoz, a' neveléshez és tanításhoz; az Oskola-Mesteri hivatalhoz mint eszközhöz, szabadon nyúlhat. Lehet é hát azon tsudáلكozni, hogy ez a' hivatal olly' megvettetett, hogy azt tsak a' szegénységtől, a' szükségtől kényszerített emberek válalják, és hogy a' köznép' nevelésének olly' kevés, vagy semmi sikere nints a' Hazában.

Nossza követvén a' pallérozottabb Nemzetek' példáját, mutassuk meg Oskoláink' elrendelésében és igazgatásában, hogy mi is a' 19-dik Században élünk! Nem sürgetem, hogy mi Protestánsok az Ecclesiasticus Státust a' Scholasticus Státustól elválasszunk. Teljességgel nem – mert fontos okaink vágnak a' kettőnek egybe foglalva való tartására: sőt azt mondom, hogy kössük a' kettőt még szorosabban öszve az által, hogy a' nevelésnek fundamentomos megtanulását, mind' jövendőbeli Ekklesiái, mind Oskolai Tanítóinknak elmúlhatatlan kötelességek ké tegyük.

Nagy akadály a nálunk az Oskolák' és közönségesen a' nevelés' jobbításának az, hogy a' nevelés tudományának taníttatása és tanulása, az Oskolákban, mind eddig elmulasztott; és mintha a'hoz minden ifjú értene, mihelyt a' Rhetoricát tanulta, az ilyenekre minden tartózkodás, nélkül bizódik, a' kisebb tanuló gyermekek nevelése, tanítása 's emberré való formálása. Innen van hogy a' szülék soha figyelmetessé nem tétetvén a' nevelés' fontosságára, sem gyermekeik' neveléséről, sem a' nevelés végett fenn-álló Intézetekről méltóképpen gondoskodni nem tudnak 's nem akarnak. Kevésen hiszik azt, hogy az ő gyermekeik, jobban neveltethetnének, mint ők magok neveltettek; annyival kevésbé jöhet az valaha ezekben, hogy minden generationak, a' cultura előmenetelével megegyezőleg, jobban lehetne. 's kellene neveltetni. Már ha a' Szülék, kiknek az ő gyermekeik' boldogsága előmozdítása végett, szíveken kellene feküdni az Oskolák' virágzásának, olly' hidegek a' nevelés' dolga eránt, kik fognak arról gondoskodni? Ha az emberi természet' mélyebb esméretéből vétezt tudománya a' nevelésnek, az Oskolában helyet*nem találhat; ha az a' Tudósok' és Oskola-Tanítók' elmélkedésére méltónak nem tartatván, általok a' nevelés a' Nemzet' 'figyelmetességének tárgyává nem tétetik; hogy lehetne nálunk jobb nevelést és nagyobb culturát reményleni?

Egészzen másképpen van a' dolog az idegen Nemzeteknél, azok között a' Németeknél. A' Németek, a' Reformatiótól fogva, egyeránt fáradoznak, a' nevelés' tökéletessítése, az Oskolák' jobb karba való helyheztetése által, az emberi Nemzet' culturája előmozdításában.

Kiváltképen pedig, az el-múlt 18-dik században ésazólta, a' leghíresebb Tudósok Philosophusok tették a' nevelés' tudományát, elmélmelkedések' fontos tárgyává. Bámulni lehet azt a' sikeres munkásságot, a' melyei azok az eddig uralkodott nevelés és tanításbéli principiur(ok)' és regulák' öszve szedésében, megrostálásában és világosításában fáradoznak. Mindent kiragad a' régiség homályából, az ő szorgalmatosságok. Figyelmetes próbatételek által való megvizsgálás előzi megállok, a' nevelésben is azt, a' mit követnek és használnak. E' végre tartatnak a' nagyobb Oskolákban, a' nevelés' Tanítói, kik tanítások és munkáik által, a' Szüléket és az Igazgatókat meggyőzván annak igazsága felől, hogy a' jó nevelés, a' Társaság' virágzásának egyedül való fundamentoma légyen, és hogy a' nevelés' tökéletesedésének elő-mozdítása, a' Státus' legfontosabb dolgai közzé tartozzon; számos és előkelő rangú, tanítványokkal ditsekesznek. Könnyű hát megfogni, hogy mehettek a' Németek a' culturában annyira elő, és Német Ország, hogy tehette magát, a' Tudományok és szép mesterségek' mostani egyik hazájává.

A' mi Anya-Oskoláinkban, a' melyekben gyermekek és Ifjak neveltetnek és tanítatnak, és a' melyekben a' többi Oskolák' Tanítói formáltatnak, a' nevelésről vagy semmit, vagy igen keveset tanítanak. Lehet e egy Oskolát, avagy egy jó Nevelő házat gondolni a' nélkül, hogy abban a' Nevelők és Tanítók, a' nevelés és tanítás tudományát tökéletesen értsék? Vagy talán a' gyermekekkel való okos bánásnak tudása, a' nevelésben és tanításban, olly' tsekélység, hogy az, a' többi tudományok tanulása alkalmatosságával magában

jön, és az Ifjúnak ez vagy amaz tudományban való járatosságából következik az is, hogy ő a' neveléshez tud és arra alkalmas? Valósággal ez által számíttatott 's szakíttatik el ma is a' nevelés a' tanítástól és a' gyermekeknek Nevelők helyett Tanítók adatnak. Mintha a' gyermekek jó nevelése, tsak annyiban állana, hogy azok valamit tudjanak! A' Szülék elégségesnek tartják azt, ha gyermekeik' Praeceptorai, némely tudománybéli esméretekkel bírnak; a' szoros értelemben vett nevelés' tudását kérdésben sem veszik. Nintsen olyan hivatal minálunk, a' mely kevesebb gonddal folytatasson mint a' nevelés. Minden egyéb fontos hivatalokban, meg kívánják azt az emberek, hogy a' ki azokat viseli, elégséged készülettel bírjon, hogy alkalmas, arra termett ember legyen. Ellenben a' legfontosabb és minden emberhez legméltóbb hivatalnak viselésére, a' nevelésre való formálásában a' magokat arra elszánt személyeknek, vagy semmi vagy igen kevés vigyázassa! szoktak lenni a' Szülék és az Oskolák' Igazgatói.

Ha azt akarjuk, hogy az Oskolák, és a' nevelés közönségesen, virágzó állapotba tétessenek nálunk is, 's az igaz kultúra, nállunk is, az egész Nemzetnél elébb elébb mehessen, taníttassuk Anya Oskoláinkban az emberek' formálásának nemes mesterségét; tegyük már az Oskolákban figyelmetessé a' jövőöbéli Atyákat, Tisztviselőket és Igazgatókat arra, hogy valamint az egyes ember' boldogságának, úgy a' Társaság' virágzásának is, fundamentuma a' jó nevelés. Tegyük tökéletesebbekké nagyobb Oskoláinkat, egy olyan Tanítói szélnek, felállításával, a' melyből egy tudományal telyes és emberi szeretettel gazdag szívű

Tudós, készíttse a' jövendőbéli Lelki és Oskolai Tanítókat, az ó hivataljokra, az emberekkel való bánás helyes módjára, és arra a' minden mesterségek, felett való mesterségre, melynek nem a' természeti dolgok, hanem önön magunk formálása és tökéletesítése a' tzelja. Egy ilyen Tanító egészszen más lelket öntene az Oskolába, más és egy jobb erányt szab;na az Oskolai nevelésnek 's véghez vinné azt, hogy a' nevelésbéli jobbítások, nálunk is esméretesek lennének, és Oskoláink a'pallérozottabb Nemzetek' Oskoláival egyenlő lépésekben, tökéletesednének.

Sok híjjával vágnak még Anya-Oskoláink noha sokban elébb vagynakázoknál az időknél, a' melyekben tsupán tsak a' Papságra való nevelést és formálást tudták megadni, a' *tanuló* Ifjúságnak; Az Oskolai rendtartás, még most is sok maradványait mutatja a' régi időknak; és semmiben világosabban nem lehet látni, mennyire ellenkezzen egyik idő' lelke a' másikkal, mint abban a' terhes küszködésben, a' melyei ma, Anya-Oskoláink Elöljárói, azoknak a' régi formában való megtartásán igyekeznek. Kifognak fáradni és kéntelenek engedni az idő géniusának. Megváltozván az emberek' gondolkodása módja, megkellett változni az Oskolai nevelés formájának is, és a' mint a' kultúra elébb ment, a' szerént szaporodtak, a' szélesebb kultúrára való nevelés szükségei. Mihelyt az Oskola nem tsak a' belső hivatalokra, hanem a' külső világi életre is ki-kezdett terjeszkedni tanításában; azonnal mind" inkább népesedett az Oskola, nevedett a' terhe elannyira, hogy a' mely mértékben gyönyörködtette az Elöljárók' szívét -, a' *tanuló* Ifjúság' nak nagy száma; éppen abban nevelte az az

ő gondjokat, miképpen lehessen annak a' ropant testnek, mint eddig, physice és morali-ter eleget tenni. A' segedelem' kútfejei nem szaporodván az Oskola' szükségeinek proportió-ja szerént; megszállotta az Oskolát a' teher, mely alatt mái napig is nyög és nem engedi, hogy az, a' maga tökéletességében, az idővel elébb-elébb mehessen. Ha nállunk is, mint más Nemzeteknél, meglenne határozva, mennyi lelki és Oskolai Tanítókra van körülbelől szüksége egy egy kerületnek, és ahoz a' szám hoz képest választanak és formálnak az Anya-Oskolákban, azokat a' jó reménységű Ifjakat, kik magokat azokra a' hivatalokra előre elszánták; úgy az Anya-Oskola a' maga fundáltatásának tzéljához képest, most is gazdag lenne, és elégséges erővel bírna, több olyan jó igyekezetű, szegény sorsú Ifjak felsegállítására is, kik a' polgári élet' más hivatalaira készülnek. Ekképpen a' Haza készülsőbb lelki Oskolai Tanítókra tarthatna számot és ennek a' két nagy hasznú hivatalnak olyan tekintetet lehetne szerezni, a' milyen azoknak méltóságával megegyező. A' milyen igaz az, hogy a' hivatal' méltósága, az azt viselőnek, tekintett szerez; éppen olyan igaz az is, hogy a' hivatalt viselő ember virtusai és érdemei emelik, a' hivatal' méltóságát.

Nem azt akarom ezzel mondani, hogy Anya-Oskoláinkban, tsupán lelki és Oslíolai-Tanítókat készíttessünk. Éppen nem; hanem hogy Qskoláink' belső-elrendelésének megváltoztatásához bátorkodnánk egyszer már belé kezdeni, és a' rendet dolgoznánk úgy ki, hogy az, más külső Oskolák' elrendeltetésével, nevezetesen a' melyekben Hazánk' nagy reménységű fiai, magok tökéletesítése végett, tsak

ugyan kiszoktak költözni, inkább megegyezzen 's egyszersmind az Oskola terhén könnyebbítse. A' felsőbb tudományokra menendő 's egy Encyclopaedicus Cursust elvégezett Ifjúságnak, engedjünk a' maga formálásában több szabadságot; hadjuk, hogy kiki külső és belső tehetsége, kinézései és hajlandósága szerint tanulhasson a' maga tzeljára. Bízunk többet az Ifjú, önnön okosságához és érzéséhez. A' megbízás senkiben sem neveli annyira az erköltsi erőt, mint az Ifjúban. Ez a' szabadság fogja lelkesíteni, valamint másutt, úgy nállunk is, mind az Ifjakat, mind a' Tanítókat a' szorgalmatos igyekezetre. így bizonyára egyik Ifjú sem lesz az Oskola terhére.

Én ezen rendnek nem léttében keresem Oskoláink' nyomorúságának egyik nagy okát, annak t. i. hogy azok tehetetlenek magokat az idő culturájához képest felemelni. Itt van az oka, hogy a' köznép' nevelése tsak eszköz gyanánt lévén a' Tanítók' kezében, a' nép' culturája, telyességgel elő nem mehet; hogy Oskoláinkban az ifjúság tzel nélkül tanúi, úgyhogy midőn már Ifjúságának szebb esztendeit, az Oskolákban eltöltötte, még akkor sem tudja mi légyen belőle. Nem de nem úgy nézhetik e' az ilyenek a' magok Oskolai idejeket, mint elvesztett időt? Ritkán készülhet el, az Oskolai élet' utolsó pontján magába tért ifjú, az 4ilet' akármely nemére úgy, hogy gondatlanul eltöltött idejének kárát elfelejthesse. Az oskolai rendnek és igazgatásnak olyannak kell lenni, hogy az az ifjúnak, az életre, mind kinézéseket adhasson, mind pedig azokra készíthesse. Majd ha az Oskola ezen a' szerentsés változáson által esik, kifogynak bizonyára nállunk is, az Oskolai ifjak közzül, a' min-

denre készülni kénytelenített, mindenből valamit de ritkán eleget tudó, készületlen és az Oskoláról csak hamar elfelejtkező Ifjak és azoknak helyét olyanok fogják betölteni a' kik érezvén magokban, a' társaságos élet' valamely tzeljáitak elérésére, az Oskolában tett szükséges és elégséges készületeket, háládatos indulattal fognak attól megválni, a' magok Oskolai idejekre, Tanítóikra és az Oskola' Elöljáróira vissza emlékezni 's szerencséseknek fogják magokat tartani, ha valaha, az Oskola'jává, tehetségek szerént elő mozdíthatják. Nem lehet másképpen, az Oskolai nevelés' hibája is oka,, annak az Oskola eránt való hidegségnek, a' melyről már régtől fogva, oly' halható az Elöljárók' panasza. Egy igaz nevelő ritkán nevelhet háládatlant, ha csak az ő befolyása a' gyermek' formálásában, a' környüállások által nem akadályoztatik.

Az Oskolának ily' rendbe való hozatása után nem lessz helye azon kérdésnek: Lehetne e' állandó Oskolai Tanítókat reményleni, és mi lena e' jobb, állandó Tanítókat tartani é az Oskolákban, vagy olyanokat, a' kik két 's három esztendők múlva változnak? Azok a' kik a' Tanítókat változtatni szeretik, azzal az erősséggel élnek, hogy száz ember közzül is alig válik egy, a' ki két 's három esztendő múlva is, reá nem unna, a' gyermekekkel való bánásra, annyival is inkább, hogy ritka ember születik arra. Igaz az hogy minden ember születik valamire, és ha arra alkalmaztatna, a' mire természeti tehetségei és hajlandósága viszik; akkor lenne a' maga helyen, és azt tökéletesen bétöltené. De valamint más hivatalra, úgy a' nevelésre és tanításra is, ne adja magát az a' ki magában arra, semmi kedve

nem érez; és elegendő készüllettel nem bír. Hogy ne unnának reá a' gyermekek' formálására a' mostani Tanítók, midőn arra különösen nem készültek, és azt tsak az alatt a' reménység és feltétel alatt vállalták, hogy kevés esztendőök múlva, más hivatalra mozdíttassanak elő. Nintsen olyan hivatal a' melynek terhe ne nyomná a' készülletlen embert: valamint olyan sintsen, a' melyben az ember belé ne unna, ha annak folytatását élete tzéljává nem tette. Az elegendő készüllettel és a' gyermekekhez vonszó hajlandósággal bíró Nevelő, éppen olyan gyönyörűséggel és szorgalmatossággal él, és hal a' maga hivatalának, mint más akárki, és áldozatnak tartja' azt, ha gyermekek nélkül lenni kéntelenítettik. Valóban hamarébb elhaggya az igaz Nevelőt a: tehetség, mint a' kedv és buzgóság a' gyermekek' neveléséhez.

Hogy pedig az állandó Tanítók nagyobb előmenetelt vinnének az Oskolákba; abban kételkedni sem lehet. Hiszem a neveléssel is úgy van az ember, mint más hivatalal. Valamint más dologban, úgy ebbeli sem sokat ér a' theoria, praxis nélkül. A' jó theorián épült figyelmes vizsgálódás, gyakorlás és tapasztalás formálja a' Nevelőt, és az Oskolai-Tanítót. Két s bárom esztendeig tsak az igaz kezdetét is alig teheti meg az ember ennek a' hivatalnak. Ebben is méltán nagyobb a' tekintete a' Veteránusnak mint a' kezdőnek. Minden Nevelők, azok között a' nálunk kiváltképen esméretes Niemeyer ellene mondhatatlanul hasznosabbnak tartja, kivált a' falusi Oskolákban, az állandó Tanítókat – Közönségesen pedig azt jegyzi meg, hogy a' Tanítóknak gyakori változtatása egyátalyában káros az Oskolára

nézve mindenütt. A' hol az, úgymond, szokáska van, ott semmi állandó plánomot a' tanításban ki vinni nem lehet (*)

Hogy nállunk oly' kevesen találkoznak a' kik magokat egészen az Oskola-tanítói hivatalra szentelnék, még azok közzül is, kik arra magokban külömben hajlandóságot éreznek, nagy oka az, egyrészt, hogy fizetések tsekélység, nem elegendő testi szükségéik' pótolására is; más résztől, hogy az abban megöszült, betegség vagy vénség által elerőtlenedett Tanítókra, igen kevés tekintet van. Minekutánna kiszolgáltak, életeknek munkás esztendeit a' közjónak feláldozták, minden segedelem nélkül, szerentsétlen sorsokra hagyatnak, még tsak testi szükségéiket se pótolhatván, nyomorúságban kéntelenek hasznosan töltött életeknek hátra lévő esztendeit eltölteni. Ez a' dolog valóban megérdemlené az Oskolai Elöljárók' 's utánnok a' Publicum' figyelmetességét. Minden egy egy ilyen szerentsétlen, magára hagyatott ember, eleven bizonyága a' kultúra' előmozdítása erántvaló hidegségnek a' Nemzetnél.

Hátra van, hogy az Industriának, a' falusi Oskolákban való beviteléről szóljak.

A' felyebb feltett kérdés, hogy tudnillik, a' mostani Oskola-Tanítók alkalmasok é a' köznép tzélerányos nevelésére? magában foglalja azt is, ha valyon bélehetne a' mostani Tanítókkal vitetni az Oskolákba az Industtiát? Fájdalom! nem titkolhatom azon, ítélelemet, hogy az olyan Tanítókkal, a' kiknek fa' lamely tzéljok' elérésére, tsak eszköz a' falusi

(*) Niemeyers Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts (sechste Auflage 1810) 3-ter Theil S. 33-34.

gyermekek' tanítása; tellyességgel nem. Ezek tudni sem akarnak arról, mely méltóságos hivatal legyen a' Tanítói hivatal közönségesen: különösen pedig a' köznépnek, az ő meghatározatása szerint való jó nevelése, mely fontos dolog legyen a' Társaságban. Szégyenlik hivataljokat, betstelennek tartják azt, mint-hogy a'hoz nem értenek és kéntelenségből folytatott hivatal jóknak semmi hasznos gyümöltseit nem láthatják. Utálják a' szegény gyermekekkel való piszkolódást, és szeretet nélkül szűkölködő szívek, a' szegénység szennyeiben, megutálja, megveti a' szegényt és annak sorát. Mire mégyen Nemzetünknek nagyobb része, a' Köznép, az ilyen Tanítóktól való formáltatás által; mutatja a' nevelés' ezen módjának századoktól való praxisa és annak gyümöltse. Nem lehet ennek a' rosznak másképpen eleit venni, hanemha a' nevelés' tudománya közönségesen taníttatik az Oskolákban 's a' Tanítói és Nevelői hivatalra menendők, egy a neveléshez értő Tanító által fognak hivatalokra készíttetni. Az egész Nemzet mindjárt több betsben fogja tartani a' Nevelőket, a' legszegényebb Oskola-Tanítókat is; azoknak illendő tekintetben való tartásokon, maga önként fog munkálódni, mihelyt a' jó nevelés' érdemei, nála esméretesebbek lesznek 's a' jobban formált Oskolai-Tanítók fáradozásának következéseit látni fogja. Honnan van az, hogy nálunk ma alább való hivatal nints mint az Oskola-Mestereké, hogy kivált a' szegény Oskola-íVl ester a' megvetésnek és gyakran a' kitsúfolásnak is tárgya még a' köznép előtt is? Ennek okát a' Nemzet' tudatlanságában is ugyan, de kivált az Oskola-mesterek' pallérozatlanságában és hivatalyokra való tehetetlenségekben

kell inkább keresni, mint a' szegénységben. A' köznép nem könnyen nevet ki valakit a' szegénységért, mert ő maga sem igen meszsze van attól; hanem kitsúfolja és megveti azt, a' kinek ő nálla többnek kellene lenni erköltsiáéppen, és vagy semmivel sem több vagy kevesebb.

Bár mely megvettetett állapotban legyenek is a' legszegényebb Oskola-mesterek, és bár mely kevés készülettel bírjanak is hivatáljok' viselésére; még is közöttük' keresem legtöbb reménységgel azokat, a' kik az Elöljárók' rendelkezésére, készek fognak lenni, a' gyermekeket dolgoztatni, a' dologra tanítani sőt vélek együtt dolgozni, hogy industriósussokká formáltassanak. A' hol az Oskola-Mester szegény, ott a' lakosok is kevesebb számmal vágyanak, annyival kedvesebben fogják azt venni, hogy gyermekeik, a' kenyér-keresésnek több módjait megtanulják, sőt munkájok által keresnek is valamit az Oskálában, szükségük' pótolására. Oda kell legelőször is a' segedelem a' hol a' szükség legnagyobb, továbbá azok a' szegény Oskola-mesterek, a' kik akár mine-mű okok miatt meghatározták magokban, hogy örökös Tanítói maradjanak a' falusi Oskolákénak, életek' tzelját egyedül abban határozták, magok is mezei életre adják magokat mint a' nép, nem szégyenlik sorsokat midőn azzal együtt dolgoznak, egészen vissza térnek a' mezei élet' együgyűségébe; tehát a' köznép-pel 's a' köznép között lakván, annak foglalatosságaiban forogván, nem utálják meg a' szegény gyermekeket, 's mindennapi életből a' tapasztalásból tudván, mire van a' Szegénynek szüksége, hajlandók lesznek az Oskola' előmenetelért mindent véghez vinni, mihelyt

megértik egyszersmind azt, hogy az Oskolának ezen új rendivel, az ő önnön hasznok is öszve van köttetve. Az a' kevés segedelem, a' mely az industria' kedvéért az Oskolának, és azr Oskolai Tanítóknak adatik, már magában is lekötelezi őket a' szorgalmatosságra és hűségre.

Semmiben sem hibázza el a' Státus a' maga tzélját a' köznép' nevelésére nézve annyira, mint abban; ha falusi Tanítóknak, olyan emberek választatnak, a' kik a' könnyű élethez hozzá-szoktak, a' köznép' élete' módját, az ő foglalatosságait nem esmérik, esmérni nem is akarják, a' néppel nem tartanak, úgy ítélvén, hogy az, az ő tekéntetekkel meg nem egyezne, hivataljok' betsét kissebbítené 'sa't. Az ilyenek nem nevelhetik a' népet semmi jóra, mert ezek tsak a könnyebb életre való vágyásnak, a' haszontalan kívánságok után való kapkodásnak, a' földművelő' sorsa megvetésének 's a' t. példáját terjesztik eleibe. Hogy az Oskolák' Tanítói a' nép előtt illendő tekintetben tartassanak, azt nem annyira a' külső életbéli külömbség, jobb állapot, mint az ő hivataljok' hűséges folytatásával szerzett érdemeik által vihetik véghez. Ha látja a' nép, hogy az Oskola-Tanító beszédjében, tselekedetében, maga-viseletében és egész élete' elrendelésében annyi okosságot és erköltsi tökéletességet mutat, hogy az neki mindenben követésre méltó például szolgálhat; akkor azt kész tisztelni, betsülni, követni. A' köznép az érdemet is, a' melynek megesmérésére az tudniillik elégséges; jobban betsüli a' maga együgyű szegény öltözetében mint más valami úri formában.

Több okokra nézve meghatároztuk tehát azt, hogy a' köznép' industrialis nevelését, a'

szegényebb sorsú magokat egészen a' falusi Tanítói hivatalra szentelt Tanítókkal kezdésük el. Minekelőtte tudokra adattatna, a' mit általok az Oskolában kivitetni kívánunk; szükségesnek tartom őket alkalmas helyen öszvegyűjteni. Külömben is, ha jól emlékezem, esztendőnként egyszer, eddig is öszvehívtattak és megexamináliattak. E' mellett az Examen mellett, egy szép érzékeny beszédet kellene előtök tartani, 's abban elejébe terjeszteni, mely fontos hivatal légyen az, a' a' mellyet ők viselnek. Had hallanák meg, mi a' köznép a' Társaságban, és miben aljon annak helyes nevelése. Hadd tanulnák meg, hogy az ő hivataljok' hűséges, serény, vagy restes folytatásának, mitsoda messze kiterjedő következései légyenek. Fontos az Oskola-Mesteri hivatal, mert az Oskola-Mesterek a' jó, hűséges és okos Szülék' képét viselik, a' gyermekeknél, és a' Haza a' maga reménységét, munkás tagjaira nézve pihennek helyhezteni. Jaj annak, a' ki a' Haza' reménységét megsalja!

Ha van valami hatalmas eszköz az emberi Szívnek arra való meghatározására, hogy az, az idegen gyermekek' formálásában semmit el ne mulasson; magát egészen azoknak szentelje; a' nem más, hanem az arról való erős meggyőződés, hogy azoknak az ártatlanoknak boldog vagy boldogtalan sorsok, a' melyre menendők jövendőben, az ember' kezébe van, aa ő gondos felvigyázásától, tanításától es példa adásától függ. A' mely Oskola-Tanító ezen meggyőződést érzi magában, annak minden boldogsága abban áll, hogy az ő fáradságait szerentsés következések koronázzák.

Eszteendőnként több ízben is öszvehívattathatnak ezek a Tanítók, különböző időben, és több helyeken, hogy utazásaikkal kevés időt veszítsenek. Minden alkalmatossággal bővebben és szélesebben taníttathatnának 4-5 napok alatt, sőt ha szükség, egy hét alatt is, a gyermekekkel való bánásra, a tanítás tárgyaiban, a tanítás módjára, a munkának a tanítással való öszvekötésére 's a't, Ha találtnának olyanok, a kik semmit sem akarnának tenni, tanulni; azok fenyegettesenek hivataljok elvesztésével. Ellenben a szorgalmatosok minden módon buzdítgassanak, az elébb elébb való menetelre. Sokan nem tudják azt a Tanítók közzül, hogy a nép nevelésére elégtelenek; de ha eszre adja az ember azt, hogy az épen nem tsekélység, hogy arra mint tudomány, mind szív és igyekezet kell; akkor azok, a kiknek a Tanítói hivatal igaz tzeljok, magokba térnek, és tehetségek szerént fognak igyekezni tanulni az Oskola' boldogítása' kedvéért. Az öszvejövetelek' alkalmatosságával kellene vélek megesmértetni azokat az új könyveket, a mellyek az ő számokra, vagy a gyermekek' számára készítették. Tanulnák meg mindjárt ott, miképen keljen azokat használni.

A' köznép' formálására sok szép könyvek íratnak más Nemzeteknél, mellyek közzül némellyek már Magyar nyelven is megvagynakl Hlyen a' többek között: *A Szükségben segítő Könyv*, Ezt, és más e'hez hasonlókat lefordítván, az Oskolákban olvastatni kellene az alatt is, míg a' gyermekek dolgoznának. Hasznos könyvetske az Oskolai 'tanítókra és a' Prédikátorokra, mint a' helybéli Oskolák' felvígyaóaira nézve ez is: *Geschichte des Dörfleins Trau-*

henheim. – Még *Kalendáriumot* is mást kellene a' nép' számára készíteni, olyat tudniillik, a' mellyben a' babonaság ellen való tanítások, némely gazdaságot illető feltalálások, az egészségre tartozó regulák, némely jó új könyvek' jelentése, szép nemzeti énekek, elmés mondások, és tudománnyal tellyes példa-beszédek 's a' t. foglaltatnának. Szükséges lenne a' népre nézve egy olyan *Hazai Krónikátska is*, a' mely az elmúlt esztendőbéli időjárást, viszontagságokat, történeteket, azoknak okaival 's következéseivel, Anekdotákat, némely a' népet illető új rendelkezéseket, azoknak végrehajtását és akadályait, valamely balvélekedésnek a' következéseit, némely hasznos Hazafiak' élete' históriáját, az élelemre és ruházatra tartozó dolgoknak az árát 's a' t. foglalná magában.

A' falusi Oskolák' visitátióját esztendőben, több ízben vinnék véghez, az Oskolák' organizátiójára kinevezett állandó Deputátióinak tagjai, a' nélkül, hogy a' Tanítóknak az idő tudtokra adatna. Ezek szorossan visgálnák-meg az Oskolák' körülállásait, szoros számadásra vonnák a' Tanítókat, közöttök a' restek és tehetetlenek tétetnének ki hivataljokból, mihelyt más jobb készületű Subjectumok talátnak helyekbe. Nem lehet a' Tanítók' azon igen megszokott kifogásának többé helyet adni, hogy t. i. egy Tanító nem tehet elegei az Oskolának. Ez a' vélekedés olly közönséges, hogy a' miatt az Oskolák' jobbítását is lehetetlennek tartják az emberek, és magok a' Tanítók ezen vélekedésnek fedező palástja alatt, nem irtódnak kötelességeket, tsak imígy amúgy vinni. Holott pedig abban a' kifogásban több szín mint valóság vagyon. Mert 30-60

gyermeknek is eleget tehet egy Tanító, ha minden gondját az Oskolára fordítja; ha

1.) A' gyermekeket a' szeretet által egészen magához édesgeti, 's őket ugyan azáltal egymás közt úgy öszveköti, hogy azok mint testvérek, egymásnak készek segíteni. Tsak hamar talál a' Tanító a' jobb tehetségű és idősebbek között olyanokat, a' kikre a' gyengébbeket sok esetben reá bízhatja az alatt, míg ő maga másban foglalatoskodik, és az ilyen segéd Tanítók több előmenetelt vihetnek az Oskolába, mintha az, még egy Tanítóval megszoríttatna; mind azért, hogy az erősebbekbe a' betsület' érzése felgerjedvén, magok jobban igyekeznek tanulni, és tanítványaikat nagyobb tüzzel iparkodnak elővinni; mindazért, hogy így az egész massa egyszerre munkásságba tétetik, és

2.) Ha a' tanuláson kívül kézi foglalatosságok adatnak a' gyermekeknek, úgy hogy az egy része gyakran tanúi, midőn a' másik dolgozik az Oskolában vagy az Oskola körül.

A' kézi munkákra taníttassanak-meg az Oskola' Elöljárói, a'hoz értő ember által, egy két oskolás gyermeket, ezek tanítsák-meg a' többit, megtartván azt, hogy az Oskola-Mester, ha maga nem nyúlhat is minden munkához, legalább értsen hozzá annyiban, hogy annak jóságát vagy hijánosságát meg tudja ítélni,

E'képen lehetne a' mostani falusi Oskola-Mesterek' jobbítása által az Oskolákat jobbakká tenni, addig is, míg az Anya-Oskola az Oskola-Mesterek' Semináriumában alkalmas Subjectumokat készíthetne.

A' falusi leány-gyermekek' neveléséről most itten különösen nem szólok, minthogy az ő

taníttatások' módja és tárgyai, az ő foglalatosságai' neme is nagy részéit megvagyinak az eddig mondottakban. Tsak azt az egyet emlitem, hogy ezek a' fonásra és varrásra elmúlhatatlanul megtaníttassanak az Oskolában. A' zok között a' falusi Tanítók között, kikkel az Industrialis nevelés elkezdődhetik, igen kevés van, a' kinek felesége nem volna. Az az Aszszony, ha arra elégséges, köteles légyen a' leányok' varrására és fonására ügyelni; ha neíri elégséges, valamint a' fiúk, úgy a' leányok között is taníttatassbn meg egy pár először, és ezek tanítsák a' többieket. Figyelmetességet érdemel az a' kár, a' mellyet némely he nye, tunya, fonni és várni nem tudó paraszt aszszonyok tesznek a' szegény férj' erszényében és kamarájában az által, hogy legkissebb varrásért és fonásért is fizetni kell a' szegény férjnek. A' szorgalmatos és rendes édes Anyák nevelik a' kis gyermekeket a' Szorgalmatosságra és a' házi rendre. Közönségesen szólván, minden az Édes Anyáktól függ a' nevelés' kezdetében. Még is a' leány gyermekek' gondosabb nevelésére olly kevés Intézetekkel bírunk. Jó Anya, jó Feleség, és jó Házi - Gazda - Aszszony, olly nagy jótéteményéi az Égnek, hogy azokat egy gondosabb nevelés által közönségessé tenni a' Társaságban, egyik főbb kötelessége mind azoknak a' kiktől a' nevelés dolgának előmozdítása függ.